

**Yhteisvanhemmuuden tukeminen perhekeskusten
palveluverkostoissa**

Vilma Kosonen

Kasvatustieteen & sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2021

Kasvatustieteiden laitos

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kosonen, Vilma. 2021. Yhteisvanhemmuuden tukeminen perhekeskusten palveluverkostoissa. Kasvatustieteen ja sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. 105 sivua.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaiset tukevat vanhempien välistä yhteistyötä eli yhteisvanhemmuutta. Yhteisvanhemmuuden tukemisella on todettu olevan monia positiivisia vaikutuksia vanhemmuuteen ja lapseen. Vanhemmuuden tukea koordinoidaan Suomessa pitkällisen kehittämistyön tuloksena perhekeskuksissa, jotka kokoavat kaikki lapsi- ja perhepalvelut yhteen.

Tutkimuksen aineisto koostui yhden suomalaisen kaupungin perhekeskusverkoston kokousmuistioista sekä kolmesta lapsi- ja perhepalvelujen ammattilaisten fokusryhmähaastattelusta. Tutkimuksen fokusryhmähaastattelut toteutettiin osana Yhteisvanhemmuuteen oppimassa -tutkimushanketta (2019-2023), jonka toteuttajina olivat Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Haastatteluaineisto kerättiin syksyllä 2020. Molempien aineistojen analyysissä hyödynnettiin menetelmänä laadullista sisällönanalyysia.

Tutkimuksessa selvisi, että yhteisvanhemmuuden tukeminen on käytännössä kummankin vanhemman huomioimista, lähipiirin kartoittamista ja aktiivointia, lapsen näkökulman esille tuomista, dialogin rakentamista vanhempien välille sekä keskustelua vanhempien välisestä yhteistyöstä. Tukea toteutetaan monissa palveluissa muun muassa tarjoamalla ohjausta ja vertaistukea. Sitä kohdistetaan usein haastavassa elämäntilanteissa oleville perheille. Perhekeskusverkostoiden kokousmuistioissa yhteisvanhemmuutta ei mainittu, mutta aineiston avulla hahmotettiin yhteisvanhemmuuden tuen kontekstia.

Asiasanat: yhteisvanhemmuus, vanhemmuuden tuki, perhekeskukset, lapsi- ja perhepalvelut

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

TIIVISTELMÄ.....	2
------------------	---

SISÄLTÖ	3
---------------	---

1 JOHDANTO.....	5
-----------------	---

2 VANHEMMUUDEN TUEN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA.....	7
---	---

2.1 Lapsi- ja perhepalvelut vanhemmuuden tukena	7
---	---

2.2 Lapsi- ja perhepalvelut kehittämisen kohteena.....	11
--	----

2.3 Perhekeskustoiminta	13
-------------------------------	----

2.4 Perhekeskusten tuki vanhemmuuteen	17
---	----

3 YHTEISVANHEMMUUS.....	23
-------------------------	----

3.1 Yhteisvanhemmuuden määrittely	23
---	----

3.2 Yhteisvanhemmuuden yhteydet perheen hyvinvointiin.....	25
--	----

3.3 Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttaminen	29
---	----

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	35
---	----

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
-----------------------------------	----

5.1 Tutkimusaineistot ja aineistonkeruu.....	36
--	----

5.1.1 Dokumenttiaineisto.....	36
-------------------------------	----

5.1.2 Fokusryhmähaastattelut aineistona.....	38
--	----

5.2 Analyysimenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	40
---	----

5.3 Aineiston analyysi	41
------------------------------	----

5.3.1 Dokumenttianalyysi.....	42
-------------------------------	----

5.3.2 Fokusryhmähaastatteluiden analyysi	43
--	----

5.4 Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen luotettavuus	45
--	----

6 TULOKSET.....	48
-----------------	----

6.1 Yhteisvanhemmuuden tuki palveluissa	48
---	----

	4
6.1.1	Palvelut yhteisvanhemmuuden tukena..... 49
6.1.2	Ohjaus ja keskustelu kevyenä tukimuotona..... 52
6.1.3	Vertaistuki yhteisvanhemmuuden tukena 55
6.2	Erityinen tuki yhteisvanhemmuuteen 60
6.2.1	Tuki erotilanteissa 61
6.2.2	Tuki haastavissa tilanteissa..... 63
6.3	Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttaminen käytännössä 68
6.3.1	Tukemisen peruslähtökohdat..... 68
6.3.2	Tukemisen konkreettiset sisällöt..... 71
7	POHDINTA..... 78
7.1	Yhteisvanhemmuuden tuki läpileikkaavana teemana monissa palveluissa 79
7.2	Perheiden haasteiden huomioiminen olennaista yhteisvanhemmuuden tuessa 81
7.3	Yhteisvanhemmuuden tukeminen luontevana osana ammattilaisten toimintaa 84
7.4	Tutkimuksen rajoitukset ja aiheet jatkotutkimukselle 87
7.5	Käytännön johtopäätökset..... 90
LÄHTEET 94
LIITTEET 104

1 JOHDANTO

Yhteisvanhemmuus on lapsesta vastuussa olevien aikuisten jaettua toimintaa lapsen kasvatuksessa ja hoivassa (McHale & Irace, 2011, p. 16). Monissa tutkimuksissa sen on todettu olevan yhteydessä samanaikaisesti muun muassa vanhempien stressiin ja masennukseen; lapsen itsesäätelyyn ja käyttäytymiseen; parisuhdetyytyväisyyteen; isien osallistumiseen; ja vanhemmuuden laatuun (Feinberg & Sakuma, 2011, p. 173). Yhteisvanhemmuuden tukemisella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia perheiden ja lasten hyvinvointiin, minkä vuoksi sen periaatteita voitaisiin hyödyntää ennaltaehkäisevien perhepalveluiden piirissä. Yhteisvanhemmuuden tutkimuksessa on vasta varsin vähäisesti tutkittu sen yhteyksiä yhteiskunnallisiin instituutioihin ja palvelusysteemeihin (Feinberg, 2003, p. 17), minkä johdosta tämä tutkimus on ajankohtainen.

Lapsi- ja perhepalveluiden uudistamistyö on ollut Suomessa vilkasta viime vuosikymmeninä. Paikallisesti sovellettava perhekeskustoimintamalli otettiin käyttöön Sipilän hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (2016-2018) myötä. Toimintamallilla haluttiin sovittaa yhteen maakunnan sote-palveluita, kuntien palveluita sekä järjestöjen ja seurakuntien lapsiperhetoimintaa. (Aula, Juurikkala, Kalmari, Kaukonen, Lavikainen & Pelkonen, 2016, p. 19.) Myös vanhempien välisen yhteistyön edistäminen on perhekeskusten julkilausuttu tavoite etenkin eroauttamisen kontekstissa (Bildjuschkin, 2018, p. 7). Yhteisvanhemmuudesta ei kuitenkaan puhuta muualla palveluissa, mikä on harhaanjohtavaa, sillä vanhempien välisellä yhteistyöllä on merkitystä kaikissa perheissä.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee yhteisvanhemmuuden tukemista perhekeskuksen palveluverkostoissa. Ilmiötä tarkastellaan sekä kasvatustieteen että sosiaalityön teoreettisten näkökulmien kautta. Tutkimus toteutettiin osana Suomen Akatemian rahoittamaa Yhteisvanhemmuuteen oppimassa -hanketta, jonka toteuttajina ovat Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Kokonaisuudessaan pitkäikäistutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten yhteisvanhemmuus kehittyy vauvaperheissä, millaisia haasteita siihen liittyy ja miten perhepalvelut voivat tukea vanhempia näissä

haasteissa. Omassa tutkielmassani keskityn siihen, miten yhteisvanhemmuutta tuetaan pikkulapsiperheiden kanssa toimivien ammattilaisten toimesta perhekeskuksen palveluverkostoissa.

Lähtökohtana tutkimuksessa oli selvittää, mitkä palvelut tukevat vanhempien välistä yhteisvanhemmuutta ja millaisin erilaisin tavoin. Haasteeksi osoitautui vanhemmuuden tuen järjestämisen jäsentäminen, jota ei ole yksiselitteisesti kuvailtu suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Rajatusti tätä aluetta on kuitenkin tutkinut Ella Sihvonen, joka on keskittynyt muun muassa vanhemmuutta tukevien interventio-ohjelmien ja projektien tarkastelemiseen (Sihvonen, 2018a, 2018b). Tässä tutkimuksessa haluttiin yhdistää teoreettista ymmärrystä laajemmin palvelukokonaisuuden ja ammattilaisten toimintaan. Erityisesti ammattilaisten roolin ymmärtäminen yhteisvanhemmuuden tuen kannalta on tärkeää, sillä heillä on mahdollisuus työssään edistää vanhempien välistä yhteistyötä käytännössä.

Tutkimuksen tarkoituksena on siis paikata selkeää tutkimuksellista aukkoa yhteisvanhemmuuden tuen järjestämisessä erityisesti ehkäisevien palveluiden näkökulmasta. Kuvailen ensimmäiseksi tutkimuksen kontekstia ja teoreettista taustaa, jonka avulla lukijan on mahdollista hahmottaa, millaiseen kokonaisuuteen perhekeskustoiminnan kehittäminen asemoituu, ja millaista yhteisvanhemmuuden tuki voi käytännössä olla. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen kolme tutkimuskysymystä ja kuvailen tutkimuksen toteuttamisen vaiheita. Tämän jälkeen etenen tuloksiin, jotka on jaoteltu kolmeen pääluokkaan. Lopuksi päätän tutkielmani pohdintaan, jossa esittelen tutkimukseni keskeiset johtopäätökset ja jatko-tutkimusaiheet.

2 VANHEMMUUDEN TUEN JÄRJESTÄMINEN SUOMESSA

Vanhemmuuden tukea järjestetään monien lapsi- ja perhepalveluiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Vuonna 2019 Suomessa oli 558 302 lapsiperhettä, joissa kasvoi yhteensä 1 028 030 alaikäistä lasta (Suomen virallinen tilasto, 2019). Luvut antavat suuntaa siitä, kuinka suurta asiakaskuntaa lapsi- ja perhepalvelut koskettavat. Vuonna 2020 sosiaali- ja terveysministeriö varasi 70 miljoonaa euroa uusiin maakunnallisiin kehittämishankkeisiin osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, p. 36). Vanhemmuuden tukea kehitetään siis parhaillaankin aktiivisesti.

Tämän tutkimuksen kontekstin ymmärtämisen kannalta on oleellista luoda kokonaiskuvaa lapsi- ja perhepalveluista ja etenkin vanhemmuuden tuen järjestämisestä. Tästä syystä taustoituksessa kuvaillaan ensimmäiseksi lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuutta ja siihen liittyviä kehittämistoimenpiteitä. Kansallisista kehittämisohjelmista käy ilmi, että perhekeskustoiminta on tärkeä osa palveluiden uudelleenjärjestäytymistä. Perhekeskustoiminta on kiinnostuksen kohteena myös tässä tutkimuksessa, minkä takia kerron tarkemmin siihen liittyvistä tavoitteista ja tehtävistä. Lopuksi kuvailen, kuinka vanhemmuuden tukea voidaan jäsenellä erilaisten teorioiden, kuten perheille suunnatun tuen ja sosiaalisen tuen, näkökulmista.

2.1 Lapsi- ja perhepalvelut vanhemmuuden tukena

Universaaliuden periaate on tyypillistä lapsi- ja perhepalveluissa sekä muissa sosiaalipalveluissa Pohjoismaissa. Universaaliudella viitataan siihen, että palvelut ovat kaikille saatavilla eivätkä linkity esimerkiksi asiakkaan tuloihin. (Marklund, Andershed, Andershed, Kallan, Kouvonen, Ogden, Oldrup, Sundell & Simic, 2012, p. 13.) Universaaleiksi palveluiksi lukeutuvat neuvola- ja kouluterveydenhuoltopalvelut, perus- ja esiopetus sekä varhaiskasvatuspalvelut, joita lähes kaikki perheet käyttävät (Alatalo, Miettunen, Liukko, Kettunen & Normia-

Ahlsten, 2019, p. 7). Edellä mainittuja palveluita ovat perinteisesti tuottaneet kunnat ja kuntayhtymät, mutta myös yksityiset palveluntuottajat, järjestöt ja seurakunnat tarjoavat järjestelmää täydentäviä palveluja perheille (Halme, Vuorisalmi & Perälä, 2014, p. 18; Mäkelä, 2013, p. 19).

Sosiaalipalvelut nähdään tärkeänä osana suomalaista hyvinvointivaltion palvelujärjestelmää. Niiden kehittämisessä ovat olleet avainasemassa valtion ja kuntien väliset suhteet. Perinteisesti valtio on määritellyt sen, millaisia palveluita kansalaisten tulee saada, ja kunnat ovat puolestaan olleet vastuussa palveluiden tuottamisesta. (Möttönen & Kettunen, 2014, p. 110.) Kuntalaissa onkin määritelty, että kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja järjestää palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla (Kuntalaki, 2015/410 1§). Käynnissä olevan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden ohjelman (2020-2022) mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden uudistamisesta vastaa maakunnat (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, p. 38) eli palveluiden järjestämistä vastuu on siirtynyt yhä leveämmille harteille.

Sosiaalipalveluiden kokonaisuutta voidaan tarkastella jatkumona, jossa sosiaalisia ongelmia ratkaistaan primaari-, sekundaari- ja tertiäriprevenioiden tasoilla. Primaaripreveniota toteutetaan peruspalveluiden tasolla, kun taas vaativampiin toimiin vaaditaan lastensuojelutarpeen selvitystä. (Sipilä & Österbacka, 2013, p. 15.) Toinen tapa jäsentää palvelukokonaisuutta on porrasteinen malli, joka on yleistynyt sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä. Sen tavoitteena on palveluiden jäsentäminen asiakkaan tarpeista käsin niin, että apua saataisiin oikea-aikaisesti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Joka tapauksessa sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain puitteissa voidaan tunnistaa kolme tuen tasoa: yleisen tuen tarve, erityisen tuen tarve ja lasten suojelun tarve. (Alatalo et al., 2019, pp. 12 & 15.)

Yleisen tuen tarpeet voivat liittyä esimerkiksi lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen ja vanhempien voimavarojen riittävyyteen. Tällaisissa tapauksissa perheiden ongelmat eivät ole vielä kasautuneet, ja niihin voidaan kiinnittää huomiota peruspalveluissa. (Alatalo et al., 2019, p. 12.) Erityistä tukea tarvitseva asiakas määritellään Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 3 §) henkilöksi, jolla on erityisiä

vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalvaeluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteen ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Lapsen suojelun tarve puolestaan määritellään laissa (Lastensuojelulaki, 2007/417). Tukitasot muuttuvat siis sitä intensiivisemmiksi ja puuttuvimmiksi, mitä pidemmälle niissä edetään. Vuonna 2019 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 52 858 nuorta ja lasta (Suomen virallinen tilasto, 2020).

Kaikilla tuen tasoilla työskentelyn tavoitteet voivat olla samansuuntaisia. Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden on tärkeää tukea vanhempia ja huoltajia lasten kasvatuksessa. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017) mainitaan, että tukeminen koskee kaikkia yleisiä palveluita, joissa tavataan lapsia ja lapsiperheitä. Tarvittaessa on myös osattava tunnistaa ja ohjata erityisen tuen tarpeessa olevia asiakkaita erityispalveluiden ja sosiaalihuollon peruspalvelujen piiriin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, pp. 36–37.) Lapsi- ja perhepalveluiden tuen tasot ovat siis linkittyneitä toisiinsa ja riippuvaisia toisistaan.

Yhtenä esimerkkinä vaativamman tason perhepalveluista ovat erilaiset vanhemmuuteen kohdistuvat interventio-ohjelmat. Westmanin ja kumppaneiden (2005) mukaan niin kutsuttuihin kevyehköihin perheinterventioihin kuuluvat muun muassa koulutus, ohjaus, neuvonta, tilannearviot sekä vertaistuki. Hoito, kuntoutus ja terapia ovat puolestaan syvällisempiä vuorovaikutukseen perustuvia interventioita. (Westman, Haverinen, Ristikartano, Koivisto & Malmivaara, 2005, p. 37.) Myös Sihvonen (2018a, 2018b) on tutkinut monessa yhteydessä suomalaisia perheille suunnattuja tukiohjelmita ja todennut, että korjaavissa interventioissa, joissa ollaan huolissaan vanhemman kyvyistä toimia vanhempana, korostuu enemmän ammattilaisten tietämys liittyen lapsen kasvuun ja kehitykseen verrattuna ennaltaehkäiseviin interventioihin (Sihvonen, 2018b, p. 450). Lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaiset tarvitsevat siis työssään vaativaa osaamista.

Lasten ja perheiden peruspalveluissa tehdään paljon yhteistyötä koulujen ja sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden kesken. Yhteistyötä on kuvailtu varsin

hyväksi siitäkin huolimatta, että käytännöistä ja menettelytavoista on harvemmin sovittu eri toimialojen ja palvelusektoreiden välillä. (Halme et al., 2014, p. 80.) Palveluiden saatavuuden kannalta erityisiä haasteita on kuitenkin löydettyvissä kohdennettujen palveluiden, esimerkiksi lastensuojelun ja kasvatustieteiden, taholta. Lapsiperheiden palvelutarpeet ja niihin kohdistuvat odotukset ovat selkeästi kasvaneet. (Perälä, Halme & Kanste, 2014, p. 236.) Ammattilaisten välistä yhteistyötä ei siis arvioida ainoastaan organisaatioiden tasolla, vaan sillä on merkitystä myös asiakkaiden elämässä.

Organisaatioiden välisellä yhteistyöllä on vaikutuksensa myös perheiden avunsaantiin. Lapset ja perheet kokevat palvelujärjestelmän monilta osin hajanaiseksi. Palveluntarjoajia voi olla samanaikaisesti monia tai ne voivat vaihtua lapsen kasvaessa, mikä vaikuttaa tiedon kulkuun ja perheiden tuen saantiin. (Halme et al., 2014, pp. 17–20.) Tämä osoittaa, että perhepalveluiden kokonaisuus on edelleen vahvasti eriytynyt eri tasojen palveluihin, eikä perheiden siirtyminen näiden tasojen välillä ole yksinkertaista. Tämänkaltainen palveluiden eriytyneisyys voi hankaloittaa palveluiden tarjoamista ja perheiden tarpeisiin vastaamista.

Lapsiperheiden tuen tarpeet jakautuvat karkeasti lasten kasvun ja kehityksen tukemiseen ja vanhemmuuden tukemiseen. Vanhempien toimimiseen liittyvät huolet koskevat usein yhteisen ajan riittämättömyyttä, parisuhdeongelmia ja perheen taloudellisia vaikeuksia. Vanhempana toimimiseen liittyviä huolia on lapsen liittyviä huolia vaikeampaa ottaa puheeksi perhepalveluissa. (Halme et al., 2014, p. 44.) THL:n vuonna 2012 tekemän Lapsiperhe-kyselyn mukaan myös vanhemmat ovat enemmän huolissaan omaan vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvistä asioista kuin lapsen kasvusta ja kehityksestä. Huolta aiheuttavat vanhemmissa jo edellä mainittujen seikkojen lisäksi ristiriitatilanteissa toimiminen, riittämättömyyden tunteet sekä yksinäisyys vanhempana toimiessa. (Halme & Perälä, 2014, p. 219.)

2.2 Lapsi- ja perhepalvelut kehittämisen kohteena

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa on kehitetty jo vuosikymmeniä erilaisten kehittämissuunnitelmien avulla. Kehitystyö on jo pitkään perustunut ajatukselle, jonka mukaan painopistettä on siirrettävä korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin ja hyvinvointia edistäviin palveluihin (Pelkonen, Kolimaa & Puumalainen, 2013, p. 5). Kaste-ohjelma (2008-2011, 2012-2015) oli Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehitysohjelma, jota toteutettiin neljän eri hallituksen aikana, ja jonka myötä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kehitystyö tehostui ja uudistui. Lasten Kaste -osaohjelmassa palvelujen uudistamisen päämääräksi asetettiin muun muassa lastensuojelulainsäädännön kansallisen ohjauksen vahvistaminen, varhaisen puuttumisen työtteen yleistäminen käytännön tasolla sekä lasten kehitysympäristöjen tukeminen. (Hastrup, Pelkonen, Heinämäki & Kekkonen, 2013, pp. 17–18; Pelkonen et al., 2013, p. 7.) Ohjelmassa korostettiin kolmea perusperiaatetta; eritasoiset palvelut on saatava yhtenäisen, perhelähtöisen kehittämisen piiriin, palvelut on järjestettävä asiakkaiden arjen ympäristöissä ja erityistason palveluiden tulee tukea perustason palveluita (Mäkelä, 2013, p. 19).

Kehittämistyötä jatkettiin vuodesta 2016 eteenpäin pääministeri Juha Sipilän, pääministeri Antti Rinteen ja pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmien mukaisesti Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman eli LAPE-hankkeen avulla. Tämän ohjelman keskeisimpiin tavoitteisiin lukeutui hajanaisten lapsi- ja perhepalveluiden kokoaminen yhteen perhelähtöiseksi palvelukokonaisuudeksi sekä varhaisen tuen vahvistaminen. (Hastrup, 2019, p. 6; Hastrup, Paavilainen, Kekkonen, Leikas, Kivineva, Pihlajamäki & Lepistö, 2016, p. 17.) Tavoitteet noudattelivat selkeästi samaa linjaa kuin edeltävässä Kaste-ohjelmassa. Näiden tavoitteiden toteuttamisessa oli keskeistä perhekeskustoimintamallin mallintaminen ja sen maakunnallisen käyttöönoton tukeminen vuosina 2017-2018. Muutosohjelman tavoitteena oli edelleen vuonna 2019 tukea perhekeskustoimintamallin toimeenpanoa LAPE-muutosagenttien johdolla. (Hastrup, 2019, pp. 33 & 55.)

Perhekeskusten kehittämisprosessin alku voidaan kuitenkin paikantaa PERHE-hankkeeseen jo vuosille 2005-2007. Hanke oli osa pääministeri Matti

Vanhasen I ja II hallituskauden aikana toiminutta Sosiaalialan kansallista kehittämishanketta (2003-2007). PERHE-hankkeella pyrittiin vahvistamaan yhteiskunnan lapsi- ja perhemyönteisyyttä sekä tiivistämään eri toimijoiden välistä kumppanuutta. Hankkeen avulla saatiin luotua yhteistä käsitystä perhekeskuksesta ja niiden toimintaa ohjaavista periaatteista. Käytännössä hankkeen myötä myös varhaisen puuttumisen työmallit sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta edistävät toimintatavat yleistyivät. (Viitala, Kekkonen & Paavola, 2008, pp. 12 & 43.) Perhekeskustoimintamallin kehittäminen on siis ollut pitkäjänteistä työtä, ja se jatkuu edelleen.

Keväällä 2019 maakunnallisia perhekeskushankkeita oli yhteensä 19 maakunnassa eli koko Suomen alueella (Pelkonen, Hastrup, Normia-Ahlsten, Halme, Kekkonen, Kiviruusu, Liukko, Lämsä & Muranen, 2020). Useissa maakunnissa on otettu käyttöön perhekeskusmalli ja päätetty muun muassa keskusten asemoinnista ja johtamis- ja koordinaatorakenteista. Perhekeskustoimintamallin kehittämistä on pidetty maakunnissa Lape-hankkeen keskeisimpänä tuloksena. (Hastrup, 2019, p. 53; Owl Group Oy, 2019, p. 35.) Uuden toimintamallin kehittämisellä ja vakiinnuttamisella on siis ollut paljon konkreettisia vaikutuksia lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuuteen. Jatkossa kehittämistyötä tehdään maakunnittain useiden toimijoiden kanssa yhteistyössä ja jo olemassa olevia yhteistyörakenteita hyödyntäen (Pelkonen et al., 2020).

Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen jatkuu myös nykyisellä pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella 2019-2023. Kehittämistyön painopisteitä ovat uusien sosiaali- ja terveyskeskusten lisäksi muun muassa perhekeskukset, arjen varhainen tuki sekä lastensuojelun kehittäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2019.) Muutosta ohjaavana visiona toimii jatkossa myös poikkihallinnollinen, kansallinen lapsistrategia. Sen keskiössä on ajatus lapsi- ja perhemyönteisestä yhteiskunnasta, jossa tavoitellaan muutosta kohti lasten ja nuorten tasa-arvoisempaa, yhdenvertaisempaa ja yksilölliset tekijät huomioivampaa kasvua ja kehitystä (Valtioneuvosto, 2019, p. 14). Kehittämisen työkaluina voivat siis hankkeiden ja rakenneuudistusten lisäksi toimia erilaiset strategiset linjaukset ja lainsäädäntö.

Edellä mainittujen kehittämistyökalujen lisäksi vuoden 2015 sosiaalihuoltolain uudistus on muokannut merkittävästi lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuutta. Laissa säädettiin uusista palveluista ja velvoitteista (Alatalo et al., 2019, p. 9). Esimerkiksi artiklojen 14 § ja 36 § mukaan kuntien sosiaalihuollon velvollisuus on järjestää tuen tarpeisiin vastaavia sosiaalipalveluita sekä palvelutarpeen arviointia (Sosiaalihuoltolaki, 2014/1301). Yksi keskeinen osa lain sisältöä on se, että lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi välttämättömät sosiaalipalvelut ilman lastensuojeluasiakkuutta (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2017, p. 51). Vuosien varrella on siis tehty runsaasti toimenpiteitä, joilla pyritään tarjoamaan perheille entistäkin paremmin ja varhaisemmassa vaiheessa tukea haasteisiinsa.

Myös lapsi- ja perhepalveluiden työntekijät ovat sitä mieltä, että ehkäisevään perhetyöhön tulisi panostaa entistä enemmän (Halme et al., 2014, p. 65). Lapsi- ja perhepalveluissa tarvitaan uusia keinoja vanhemmuuden vahvistamiseen, ongelmien varhaiseen tunnistamiseen sekä niiden kasautumisen ehkäisemiseen. Ennakoiva toiminta vaatii paitsi ehkäisevän työn vahvistamista myös palveluntuottajien tavoitteellisen yhteistoiminnan parantamista. (Halme et al., 2014, p. 97.) Rakenteiden tasolla tämä tarkoittaa ehkäisevien ja perustason palveluiden vaikuttavuuden vahvistamista sekä toiminnan ja kehittämisen sektoroitumisen korjaamista. Varhaiset vanhemmuutta tukevat toimet ovat myös kansainvälisesti arvioituna parhaita investointeja, joita kunnat voivat tehdä. (Mäkelä, 2013, pp. 20 & 22.) Edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamisessa keskiössä ovat nimenomaan perhekeskukset.

2.3 Perhekeskustoiminta

Suomessa oli vuoden 2019 alkupuolella yhteensä noin 138 perhekeskusta tai perhekeskusaluetta ja noin 500 perheiden kohtaamispaikkaa (Pelkonen, 2019, p. 107). Perhekeskustoimintaa on kehitetty jo vuodesta 2005 lähtien monenlaisissa valtakunnallisissa hankkeissa (Bildjuschkin, 2018, p. 6; Viitala, Kekkonen &

Halme, 2011, p. 22), kuten edellisessä osiossa tuli esille. Perhekeskuksella tarkoitetaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja avuntarpeisiin vastaavaa, yhteensovitettoa palveluverkostoa ja lähipalveluiden kokonaisuutta (Antila, Kyhä, Ahonen, Isoviita, Mäkelä & Wiro, 2018, p. 17; Pelkonen et al., 2020, p. 11). Idea on alun perin Ruotsista, Leksandin kunnasta, jossa on vuodesta 2011 lähtien koottu kaikki lapsille, nuorille ja vanhemmille suunnatut palvelut yhden organisaation alle (Johansson, 2011, p. 73). Perhekeskuksiin on kehitetty myös monia ryhmäpainotteisia ja vertaistukeen perustuvia lapsiperheiden palveluita (Viitala et al., 2011, p. 24).

Perhekeskuksen palveluverkostot muodostavat tutkimukseni täsmällisemmän kontekstin, minkä takia teemaa on tärkeää tarkastella. Perhekeskuksella viitataan tässä tutkimuksessa erityisesti sen verkostomaiseen ja monitoimijaiseen merkitykseen. Sillä ei siis tarkoiteta vain kohtaamispaikkoja, vaan eri lapsi- ja perhepalvelujen ammattilaisista koostuvaa kokonaisuutta. Seuraavaksi kerron tarkemmin perhekeskuksille asetetuista tehtävistä ja tavoitteista sekä tarkastelen konkreettisesti, millaisia palveluita perhekeskukset tarjoavat vanhemmille.

Perhekeskustoiminnan lähtökohtana on ajatus siitä, että vanhemmuutta tukemalla edistetään myös lasten hyvinvointia ja terveyttä parhaimmalla mahdollisella tavalla (Halme, Kekkonen & Perälä, 2012, p. 15). Keskeisenä tavoitteena on vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen, joka kuului myös LAPE-hankkeen keskeisimpiin tavoitteisiin (Hakulinen, Laajasalo & Mäkelä, 2019, p. 9; Kalmari & Mäkelä, 2016, p. 8). Perhekeskustoiminnan kehittämisenä on uudelleenorganisointi perheiden palveluita ja jatkettu edelleen lapsi- ja perhepalveluiden muutostyötä. Keskeisimpinä valtakunnallisina kehittämiskohteina matkan varrella on mainittu hajanaisten palveluiden kokoaminen lapsilähtöiseksi palveluiden kokonaisuudeksi sekä varhaisen tuen ja matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen, mikä on linjassa myös perhekeskustoiminnasta vastaavien ammattihenkilöiden näkemyksiin keskeisimmistä toiminnan tavoitteista (Halme et al., 2012, p. 47; Hastrup et al., 2016, p. 17).

Myös perhekeskustoimijoiden yhteistyötä pyritään kehittämään. Perhekeskusten yhteistyöverkostoa kuvaillaan hyvin laajaksi. Siihen kuului vuonna 2019

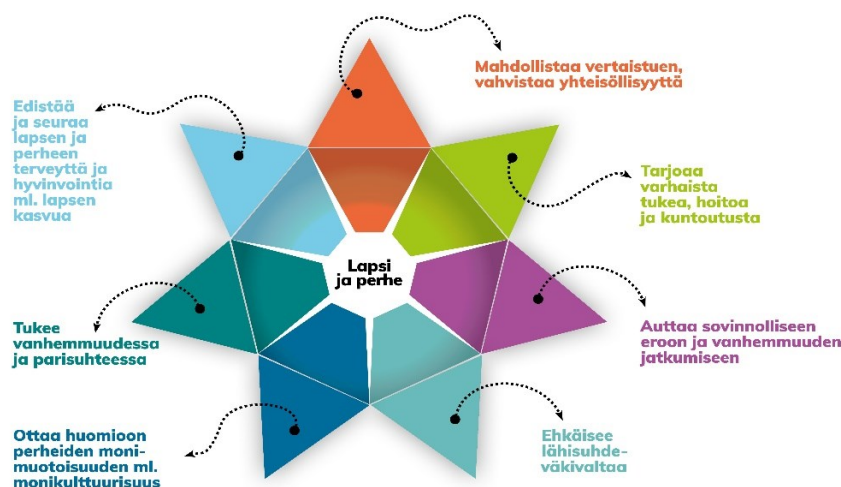
lähes kaikissa maakunnissa kouluterveydenhuolto, varhaiskasvatuspalvelut, esi- ja perusopetus, järjestöt, seurakunnat sekä kuntien hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimijat. (Pelkonen et al., 2020.) Perhekeskusten keskeinen työskentelytapa onkin moniammatillinen tiimityöskentely, jolla pyritään esimerkiksi vähentämään asiakkaiden useita asiakkuuksia eri palveluissa (Antila et al., 2018, p. 19). Perhekeskustoimintaa koordinoi joko kunnan lapsi- ja perhepalveluiden esimies tai erillinen perhekeskuskoordinaattori (Halme et al., 2012, p. 42). Näillä kaikilla toimijoilla on osuutensa verkostotyöskentelyssä.

Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen kuuluu kaikille perhekeskukseen alle kootuille toimijoille sosiaali- ja terveystyöskentelyistä varhaiskasvatukseen ja kolmanteen sektoriin. Toimijoiden välille toiveena on luoda yhteneväiset käytännöt, joiden avulla vanhemmuuden tukea toteutettaisiin jatkumona raskausajalta lähtien erilaisissa elämäntilanteissa. Toimijoilla tulee olla myös yhteinen ymmärrys siitä, miten vanhemmuuden tukea tarjotaan eri muodoissa: perhekohdaisesti, ryhmämuotoisesti tai strukturoitujen ohjelmien avustuksella. (Pelkonen, 2019, p. 110.) Nämä seikat ovat tärkeitä vanhemmille suunnatun tukikokonaisuuden hahmottamisen kannalta. Hajanaisten palveluiden kokoaminen ja yhteensovittaminen vaatii kuitenkin pitkäjänteistä työtä, kuten myös toimintakulttuurin uudistaminen lapsi- ja perhelähtöisemmäksi (Pelkonen, 2019, p. 112; Pelkonen et al., 2020, p. 36).

Suurella osalla suomalaisista perhekeskuksista on kirjattuna omat, tarkemmin määritellyt toimintatavoitteensa. Näihin tavoitteisiin lukeutuu lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen, kohtaamispaikan tarjoaminen perheille, varhaisen tuen ja erityisen tuen tarjoaminen sekä perhekeskustoiminnan vakiinnuttaminen (Halme et al., 2012, p. 46; Pelkonen et al., 2020). Nämä päätavoitteet sisältävät useita muita tavoitteita, jotka vaihtelevat alueittain. Paikallisia tavoitteita voidaan kirjata esimerkiksi perhekeskuksen toimintasuunnitelmaan. Kuitenkin yhteensä 11 maakuntaa on sisällyttänyt toimintasuunnitelmiinsa jollakin tapaa perhekeskustoiminnan kansallisia linjauksia (Pelkonen et al., 2020, p. 36).

Perhekeskusten osatavoitteiksi on määritelty perheiden hyvinvoinnin edistämisen osalta muun muassa vanhempien tukeminen kasvatustehtävissään, vastuullisen vanhemmuuden turvaaminen, yhteisvastuun luominen lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi sekä vanhemmuuskurssien järjestäminen ennen ja jälkeen lapsen syntymän. Myös ennaltaehkäisevä perhetyö, raskaudenaikainen seuranta sekä vertaistuen tarjoaminen ovat tärkeitä tavoitteita perhekeskuksille. (Halme et al., 2012, pp. 46–47.) Tavoitteissa korostuu selkeästi erilaisissa tilanteissa olevien vanhempien tukeminen monella eri sektorilla ja palvelutasolla.

Laajamittaisten tavoitteiden lisäksi perhekeskuksille on määritelty kansallisesti selkeät tehtävät (Kuva 1). Tämän tutkimuksen näkökulmasta etenkin kolme tehtävää korostuvat yli muiden: lapsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuraaminen, vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen sekä sovinnollisen eron ja vanhemmuuden jatkumisen auttaminen. Näiden tehtävien kautta on mahdollista edistää myös vanhempien välisen yhteistyön toteutumista.

Kuva 1 Perhekeskuksen tehtävät (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

Maakunnissa on tehtävien toteuttamiseksi pohdittu myös erilaisten toimintamallien käyttöönottoa. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistamiseksi on kehitetty esimerkiksi uudenlaisia neuvolapalveluita, isäneuvoloita, sekä otettu käyttöön sähköisiä menetelmiä ja palveluja. Sovinnollista eroa ja vanhemmuuden jatkumista on tuettu eropalveluita lisäämällä ja perheoikeudellisia palveluita

kehittämällä. Myös erilaisten näyttöön perustuvien toimintamallien ja menetelmien käyttöönotolla on tuettu lasten ja perheiden hyvinvoinnin seuraamista ja edistämistä. (Pelkonen et al., 2020, p. 41.) Tämä osoittaa sen, että perhekeskuksele määritellyt tehtävät ohjaavat konkreettisesti perhekeskusten toimintaa ja kehittämistä. Käsittelen seuraavaksi tarkemmin vanhemmuuteen kohdistuvia tukimuotoja.

2.4 Perhekeskusten tuki vanhemmuuteen

Vanhemmuuden tukea voidaan jäsentää hyvin erilaisten teorioiden ja jaotteluiden kautta. Keskeistä tuen tarjoamisessa on se, millaista tukea tarjotaan, kenelle sitä tarjotaan ja mihin sillä pyritään vaikuttamaan. Perheille suunnattu tuki voi olla lapsikeskeistä, jolloin pyritään turvaamaan lapsen normaali kehitys hankalissakin olosuhteissa. Gilligan (2000) onkin jaotellut perheille suunnatun tuen kolmeen erilaiseen kategoriaan: kehittävään, kompensoivaan ja suojaavaan. Kehittävässä tuessa keskeistä on perheen sosiaalisen tuen ja selviytymismekanismien vahvistaminen esimerkiksi erilaisten vapaa-ajan projektien ja vanhempien kouluttamisen kautta (parenting education). Kompensoivalla perhetuella taas tuetaan niitä lapsia ja vanhempia, joilla on tai on ollut haittoja ja vastoinkäymisiä elämässään esimerkiksi syrjäytymisen tai koulusta putoamisen takia. Suojaava tuki keskittyy puolestaan niihin perheisiin, joissa on jo tunnistettu tiettyjä riskejä tai uhkia selviytymiselle, kuten esimerkiksi päihdeongelmia tai lähisuhdeväkivaltaa. Tuki on tällöin käytännössä rakenteiden ja vakauden luomista stressaaviin olosuhteisiin esimerkiksi korostamalla rutiinien ja tärkeiden ihmissuhteiden merkitystä. (Gilligan, 2000, pp. 13–15.)

Perheille suunnattua tukea kohdennetumpi tuen muoto on nimenomaan vanhemmille tarjottu tuki. Vanhemmuuden tuen määrittelemine onkin haastavaa, koska se sulautuu helposti muihin tuen alueisiin. Daly (2013) on kuitenkin määritellyt käsitteen selkeästi. Hänen mukaansa vanhemmuuden tuella tarkoitetaan palveluita, joilla voidaan vaikuttaa siihen, miten vanhemmat toimivat

vanhemman roolissaan ja joilla voidaan samalla antaa vanhemmille mahdollisuus lisätä osaamistaan kasvattajana. Tämän määritelmän mukaan esimerkiksi lastenhoito tai rahalliset etuudet eivät kuulu vanhemmuuden tukeen, koska ne eivät ole suoraan liitännäisiä vanhemmuuden toteuttamiseen tai lapsen ja vanhemman suhteeseen. (Daly, 2013, pp. 162–163.) Juuri tässä muodossa vanhemmuuden tuki on myös tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena.

Edellä mainittujen vanhemmuuteen linkittyvien tukiteorioiden lisäksi sosiaalisen tuen käsite on keskeinen etenkin perhekeskustoiminnan näkökulmasta. Sosiaalinen tuki pitää sisällään useita erilaisia ulottuvuuksia: emotionaalisen, instrumentaalisen sekä tiedollisen tuen tason. Emotionaalinen tuki on huolenpitoa ja empatiaa, instrumentaalinen tuki palveluita ja taloudellista tukea ja tiedollinen tuki informaatiota esimerkiksi selviytymismekanismeista ja ympäristöstä. (Dunkel-Schetter, Folkman & Lazarus, 1987, p. 71; Taylor, 2011, pp. 192–193.) Ihmisten on tärkeää saada sosiaalista tukea stressaavissa elämäntilanteissa, mutta aina sitä ei ole automaattisesti saatavilla tai se ei ole oman sosiaalisen verkoston tarjoamana vaikuttavaa. Tästä syystä joissain tilanteissa sosiaalista tukea voi saada perheinterventioiden tai ryhmätoiminnan kautta. (Taylor, 2011, pp. 207–208.) Toisin sanoen lapsi- ja perhepalvelut voivat luoda sosiaalisen tuen mahdollisuuksia perheille.

Lapsi- ja perhepalveluiden ja perhekeskusten haasteena on kuitenkin vastata erilaisissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa olevien perheiden tuen tarpeisiin. Tuki on tärkeää perheille etenkin erilaisten siirtymävaiheiden ja kriisien aikoina. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2017) mainitaankin, että tuen tarpeeseen voivat johtaa äkilliset elämänmuutokset esimerkiksi lapsen syntymän tai perheenjäsenen sairastumisen myötä. Palveluissa tulee elämäntilanteiden lisäksi huomioida erilaiset perherakenteet, kuten yksinhuoltaja- ja uusperheet, monikulttuuriset perheet ja monikkoperheet. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, pp. 45–46.)

Perheen tuen tarpeita määriteltäessä on otettava huomioon lapsen huoltajien ja vanhempien lisäksi myös muut lapsesta huolta pitävät henkilöt (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, p. 46). Lapsen elämässä olevilla aikuisilla on erilaisia

rooleja ja tapoja osallistua lapsen arkeen ja päätöksentekoprosesseihin. Tämän huomioiminen mahdollistaa tosiasiallisten vanhempien tunnistamisen palveluissa. (Moring & Kerppola, 2019, p. 94.) Laaja ymmärrys vanhemmuudesta ja lapsen merkityksellisestä lähipiiristä onkin yleistymässä myös perhepalveluissa ja osana tukitoimien suunnittelua.

Perhekeskukset tarjoavat vanhemmille monenlaisia konkreettisia tukimuotoja erilaisiin elämäntilanteisiin ja arjen haasteisiin. Perhekeskustoimintamalliin kuuluu LAPE-muutosohjelman mukaisesti kasvatus- ja perheneuvonnan tarjoaminen. Vanhemmuuden tuki on käytännössä esimerkiksi vanhempien yhteistyön vahvistamista, vanhempien erilaisten perhetaustojen tarkastelua ja uusien kasvatuskeinojen ja toimintatapojen harjoittamista arjen tilanteissa. Vauvaperheiden osalta kasvatus- ja perheneuvonta pyrkii turvaamaan vauvan ja vanhempien välisen kiintymyssuhteen muodostumisen ja ennaltaehkäisemään vuorovaikutussuhteen ongelmia. (Bildjuschkin, 2019, pp. 9–16.) Kasvatus- ja perheneuvonta ja sen erilaiset menetelmät tuovat monia yhteisvanhemmuuden periaatteita esille.

Kasvatus- ja perheneuvonnan lisäksi varhaisen tuen piiriin kuuluvat myös yleisemmän tason palveluohjaus ja keskusteluapu. Onkin arvioitu, että varhaisen tuen kohdennetuista palveluista toteutuu parhaiten juuri palveluohjaus sekä vanhempien aloitteesta tapahtuva keskusteluapu (Halme et al., 2012, p. 55). Ohjaus ja neuvonta ovat olennaisimpia perhekeskuksen käytännön tehtävistä, sillä niiden avulla perheitä voidaan ohjata tarkoituksenmukaisen palvelun piiriin tai ongelmia voidaan ratkoa ennaltaehkäisevästi. Ne voidaan nähdä myös neuvontaa kevyempinä tukimuotoina.

Myös eroauttaminen ja yhteistyövanhemmuuden edistäminen kuuluvat perhekeskuksen tehtäviin. Eroauttamisella pyritään tukemaan lapsen etua ja oikeuksia, vähentämään huolta ja inhimillistä kärsimystä sekä edistämään vanhempien välistä yhteistyövanhemmuutta (Bildjuschkin, 2018, p. 7). Sitä voidaan toteuttaa esimerkiksi laatimalla vanhemmuussuunnitelma, jonka avulla vanhemmat sopivat työnjaosta ja vastuualueista yhteisymmärryksessä niin, ettei kummankaan vanhemman yhteys lapseen häviä. (Antila et al., 2018, p. 22.)

Maakunnallisten eropalveluiden sisältöihin kuuluvat myös akuutin eroavun turvaaminen sekä erilaisten sähköisten menetelmien hyödyntäminen (Bildjuschkin, 2018, p. 13).

Monet avioeron jälkeiset ohjelmat pyrkivät parantamaan eronneiden osapuolten välistä kommunikointia ja kannustavat suoraviivaisempaan huolten ilmaiseeseen. Ohjelmien tulisi kuitenkin hyödyntää entistä kokonaisvaltaisempaa sovittelutyötä, jossa käsiteltäisiin kaikkia yhteisvanhemmuuden ja ratkaisujen osa-alueita. (Petren, Ferraro, Davis & Pasley, 2017, p. 156.) Eronneiden vanhempien kanssa työskennelleet ammattilaiset ovatkin nostaneet esille kolme toimivan yhteistyövanhemmuuden teemaa, jotka ovat arvo, asenne ja arki. Tärkeimpänä arvona erotilanteessa tulisi olla lapsen ensisijaisuus. Vanhempien tulisi lisäksi kunnioittaa toisiaan, pyrkiä henkilökohtaiseen kasvuun sekä tehdä arjesta ja vuorovaikutuksesta toimivaa. (Terävä & Böök, 2019.)

Perhekeskukset järjestävät lisäksi vertaisryhmätoimintaa, kuten avoimia vanhempien ryhmiä ja lapsi-vanhempi -ryhmiä sekä kohdennettuja ryhmiä ero-perheille ja yksinhuoltajille. Keskeinen ryhmämuotoisen toiminnan järjestäjä on kolmas sektori. (Halme et al., 2012, p. 57.) Ryhmämuotoisella tuella ja neuvolatoiminnan matalan kynnyksen tuella on tärkeä merkitys etenkin ensikertalaisvanhempien hyvinvoinnille (Kalland, 2019, p. 44). Vertaisryhmätoimintaa pyritään siis tarjoamaan erilaisille ihmisryhmille riippuen heidän elämäntilanteestaan. Vanhemmuutta tukevaa toimintaa järjestetään usein kohtaamispaikoissa, jotka ovat kaikille lapsille, nuorille ja vanhemmille suunniteltuja avoimia tiloja, joissa voidaan tavata vertaisia (Antila et al., 2018, p. 20).

Vertaistuki on siis tärkeää myös tuleville vanhemmille ja ensisynnyttäjille. Tätä kohderyhmää tuetaan kuitenkin kaikkein eniten neuvolatoiminnan kautta. Äitiys- ja lastenneuvola muodostavat perhekeskustoimintamallin palveluiden ytimen. Neuvolapalveluita tarjotaan kaikille lapsiperheille, koska käytännössä jokainen perhe tarvitsee tietoa ja tukea. Vanhemmuutta ja parisuhdetta tuetaan

neuvoloiden perustyössä, määräaikaissa terveystarkastuksissa sekä kotikäynneillä. (Hakulinen, 2019, pp. 23–26.) Tukea on tarjolla sekä perheille että odottaville vanhemmille.

Vanhemmuuteen valmistautuminen on hyvin erilaista isillä ja äideillä. Usein äideille on tarjolla enemmän ja monipuolisempaa tukea palveluissa isiin verrattuna. Isät ovatkin äitejä tyytymättömämpiä ammattilaisilta saatuun tukeen ja kokevat itsensä usein ulkopuolisiksi apua hakiessaan ja sitä saadessaan (Raatikainen & Koivuniemi, 2019, p. 119). Vanhemmat ovat myös kokeneet, että synnytysvalmennuskursseilla käsitellään ainoastaan raskautta ja synnytystä vanhemmuuteen liittyvien teemojen sijaan. Äideille suunnattuihin interventioihin on panostettu, mutta enemmän tarvittaisiin tietoa siitä, millaiset interventiot tukisivat isiä myös raskausajan jälkeen. (Deave, Johnson & Ingram, 2008, pp. 5 & 9.) Tukimuotoja suunniteltaessa tulisikin siis yhä paremmin selvittää, millaisia tarpeita vanhemmilla itsellään on: kaipaavatko he tietoa, opetusta vai vertaistukea (Gilmer, Buchan, Letourneau, Bennett, Shanker, Fenwick & Smith-Chant, 2016, pp. 127 & 130).

Neuvonnan, vertaistuen ja neuvolatoiminnan lisäksi perheiden tukena voi olla perhetyö. Sosiaalihuoltolaissa perhetyö määritellään hyvinvoinnin tukemiseksi sosiaaliohjauksella tai muulla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 18 §). Perhetyö on ammattilaisten mukaan kohtaamista, rinnalla kulkemista, kuuntelemista ja keskustelemista sekä ongelmien ratkomista ja lepohetkien antamista vanhemmille. Sitä toteutetaan eri sektoreilla niin sosiaalityössä, neuvoloissa ja järjestöissä kuin myös kotipalvelun ja erityispalveluiden kautta. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017, p. 58; Uusimäki, 2005, pp. 78 & 110.)

Lapsi- ja perhepalveluiden keskeinen tehtävä on siis antaa tukea vanhemmuuteen ja perhe-elämään hyvinkin monenlaisissa tilanteissa. Palvelukokonaisuutta onkin juuri tästä syystä kuvailtu monesti hyvin laajaksi ja eriytyneeksi; kaikkien perheiden haasteisiin ei voida löytää vastausta yhdeltä luukulta. Tähän

ongelmaan etsitään kuitenkin vastausta perhekeskuksista, jotka tarjoavat tukea vanhemmille niin erilaisten palveluiden kuin vertaistoiminnankin avulla. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan yhteisvanhemmuuden ilmiötä, joka liittyy keskeisesti vanhemmuuden tukemiseen palveluissa.

3 YHTEISVANHEMMUUS

Yhteisvanhemmuus linkittyy moniin perhe-elämän ja vanhemmuuden ilmiöihin ja haasteisiin. Haasteet voivat liittyä esimerkiksi työn ja perheen yhteensovittamiseen, kotitöiden jakamiseen tai perheenjäsenten välillä olevaan ajanpuutteeseen (e.g. Salmi & Lammi-Taskula, 2014). Hyvinvoivaan parisuhteeseen ja vanhemmuuteen tarvitaankin monia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia valmiuksia, joita voidaan vahvistaa erilaisten tukimuotojen avustuksella (Kalmari & Mäkelä, 2016, p. 4). Yhteisvanhemmuuden tuella voidaan auttaa vanhempia kasvatustyössä ja monissa muissa arjen sujuvuuden kannalta olennaisissa asioissa.

3.1 Yhteisvanhemmuuden määrittely

Yhteisvanhemmuudella viitataan tapoihin, joilla vanhemmat toimivat yhdessä vanhemman rooleissaan (Feinberg, 2002, p. 173). Hock & Mooradian (2013) määrittelevät yhteisvanhemmuuden kahden tai useamman aikuisen ”hankkeeksi” kasvattaa lapsi yhdessä. Yhteisvanhemmuuteen eivät kuulu aikuisten välisten suhteiden taloudelliset, romanttiset tai oikeudelliset ulottuvuudet, elleivät ne koske olennaisesti lasten kasvatusta (Feinberg, 2003, p. 2). Tässä tutkimuksessa yhteisvanhemmuus nähdään edellä mainittujen määritelmien mukaisesti vanhempien yhteistyön tapoina lapsen kasvatuksen suhteen. Se pitää sisällään myös yhteistyövanhemmuuden käsitteen, joka liitetään usein eroperheisiin.

Yhteisvanhemmuudesta käytetään myös jaetun vanhemmuuden ja yhteistyövanhemmuuden käsitteitä, jotka liitetään usein vanhempien erotilanteisiin. Eron jälkeen vanhemmuuteen tulee uusia piirteitä, kun vastuut ja oikeudet jakautuvat eri talouksissa asuvien vanhempien välillä (Hakovirta & Rantalaiho, 2011, p. 250). Yhteisvanhemmuuteen vaikuttavat tällaisissa tilanteissa muun muassa stressi, tyytyväisyys avioeropäätökseen sekä äidin käsitykset isästä. Yhteisvanhemmuutta tuetaan vanhempien kesken erityisesti tilanteissa, joissa äiti on

tyytyväinen sekä avioeropäätökseen että isän osallistumiseen. (Petren et al., 2017, pp. 147–149 & 154.)

Yhteisvanhemmuus ei kuitenkaan koske ainoastaan lapsen biologisia vanhempia, eronneita aviopareja tai ydinperheitä. Lapsen yhteisvanhempia ovat ne aikuiset, jotka tekevät yhteistyötä lapsen hoivaamisessa ja kasvattamisessa (McHale & Irace, 2011, p. 17). Esimerkiksi lapsen isovanhemmat tai muut lähisukulaiset voivat olla keskeisiä lapsen hoivaajia. Kaikilla lapsen elämässä olevilla aikuisilla on omat roolinsa ja tapansa osallistua lapsen arkeen ja häntä koskevaan päätöksentekoon (Moring & Kerppola, 2019, p. 94). Usein kuitenkin huoltajilla on pääasiallinen vastuu lapseen kohdistuvien päätösten tekemisestä.

Yhteisvanhemmuus muodostuu samanaikaisesti sekä vanhempien ja lapsen välisestä suhdekokonaisuudesta että kolmesta erillisestä yksilöiden välisestä suhteesta (McHale & Irace, 2011, p. 23). Äidin, isän ja lasten välisten vuorovaikutussuhteiden kokonaisuus onkin huomattavasti monimutkaisempi kuin kokonaisuus, joka muodostuu ainoastaan kahden ihmisen välille. Kumppanien välinen suhde on kuitenkin tässäkin yhteydessä olennainen: yhteisvanhemmuuden toimivuutta koskevissa tutkimuksissa on todettu, että vanhemman käyttäytyminen toista vanhempaa kohtaan voi olla kilpaileva tai lämmin ja yhteistyöhaluinen. (Venturelli, Cabrini, Fruggeri & Cigala, 2016, pp. 656 & 669.) Lisäksi vanhempien väliseen suhteeseen vaikuttavat monet muutkin asiat.

Feinbergin (2002) mukaan yhteisvanhemmuuden muodostaa neljä komponenttia, joita ovat tuki ja väheksyntä, yhdenmielisyys tai erimielisyys lasten kasvatuksessa ja arvoissa, vanhempien työnjako sekä perheen vuorovaikutuksen säätely. Teorian taustalla on ajatus siitä, että toimiva yhteisvanhemmuus edellyttää yhteisesti sovittuja toimia ja rakenteita kumppanuuden muodostamiseksi. (Feinberg, 2002, p. 175.) Yhteisvanhemmuuden käsitteellä tuodaankin näkyväksi jaetun kasvatustyön keskeisimpiä elementtejä, jotka usein jäävät yksilöiden tietoisuuden ulkopuolelle. Yhteisvanhemmuuden elementtejä on kuitenkin määritelty eri tavoin soveltaen.

Hock ja Mooradian (2013) ovat tutkineet yhteisvanhemmuuden määritelmiä ja tiivistivät useamman lähteen perusteella yhteisvanhemmuuden komponentit myös neljään osa-alueeseen. Näitä olivat vanhempien sopusointuisuus, rajojen säilyttäminen, vastavuoroinen huolehtiminen sekä vanhempien välinen yhteys. Tiivistettynä vanhempien sopusointuisuudella viitataan siihen, kuinka paljon vanhemmat ovat toistensa kanssa samaa mieltä ja kuinka paljon toiselta saadaan henkistä tukea. Rajojen säilyttäminen on puolestaan vanhemman avointa tai peitettyä toimintaa lapsen ja toisen vanhemman suhteen edistämiseksi tai estämiseksi. Vastavuoroisen huolehtimisen kohdalla keskitytään yhteisvanhemmuuden tehtävien jakautumiseen vanhempien välillä sekä siihen, kuinka vanhemmat vähentävät toistensa taakkaa. Viimeinen komponentti, vanhempien välinen yhteys, pitää sisällään vanhempien yhteisiä ajatuksia heidän kehityksestään vanhempina. (Hock & Mooradian, 2013, pp. 324–325.)

Yhteisvanhemmuuteen vaikuttavat monet yksilölliset, perheen sisäiset ja perheen ulkopuoliset tekijät, jotka voivat olla pysyviä tai vaihdella ajan myötä (Feinberg, 2003, p. 13). Näistä esimerkkeinä ovat muun muassa kulttuuriset normit, perheen koko, lapsen sukupuoli ja perheen erityispiirteet (McHale & Irace, 2011, p. 29). Tekijät voidaan jakaa myös vanhempien ja lasten ominaisuuksiin. Vanhemmilla näitä ovat ammatillinen asema, persoonallisuus sekä vanhemmuuteen liitettävät asenteet ja uskomukset. Lasten kohdalla tällaisia ominaisuuksia ovat sukupuoli ja temperamentti. On esimerkiksi todettu, että avioliiton kriiseissä tyttöjen isät vetäytyvät tilanteista helpommin kuin poikien isät. (Mangelsdorf, Laxman & Jessee, 2011, pp. 46 & 52.) Toisin sanoen yksittäisetkin tekijät ja piirteet voivat vaikuttaa vanhempien välisen yhteistyön toteutumiseen.

3.2 Yhteisvanhemmuuden yhteydet perheen hyvinvointiin

Yhteisvanhemmuuden komponentit toteutuvat vanhempien toiminnassa eri tavoin. Osa-alueet voivat olla osittain yhteydessä toisiinsa ja osittain erillisiä toisistaan. Vanhempien välillä voi olla esimerkiksi eroavaisuuksia lasten kasvatukseen liittyvissä arvoissa, mutta samanaikaisesti keskusteluyhteys ja tuki toista

vanhempaa kohtaan saattavat olla vahvoja. (Feinberg, 2003, p. 5.) Yhteisvanhemmuutta ei siis voida yksiselitteisesti luokitella joko toimivaksi tai toimimattomaksi, sillä jokin komponentti voi paikata toisen puutteita.

Yhteisvanhemmuuden interventioilla on todettu olevan monia positiivisia vaikutuksia vanhemmuuteen. Interventiotutkimuksissa on muun muassa havaittu, että isien kokema läheisyys toista vanhempaa kohtaan lisääntyi ja vanhempien mielenterveys kohentui interventioon osallistumisen ansiosta. Intervention myötä vanhempien välinen kilpailu väheni ja parisuhteen laatu parani. Vanhemmuus koettiin yleisesti positiivisempänä intervention jälkeen. Interventioilla voidaan mahdollisesti myös vähentää perheväkivallan riskitekijöitä. (Feinberg, Kan & Goslin, 2009, p. 283; Feinberg, Jones, Hostetler, Roettger, Paul & Ehrenthal, 2016, p. 758; Feinberg & Kan, 2008, p. 260.) Yhteisvanhemmuuden tukemisella on siis suoria vaikutuksia sekä vanhempien välisen suhteen laatuun että yksilölliseen vanhemmuuden toteuttamiseen.

Yhteisvanhemmuussuhteen kautta saatava tuki vaikuttaa vanhemman kokemaan riittävyyden tunteeseen (perceived parental efficacy), mikä vaikuttaa myös vanhemmuuden stressiin ja masennukseen. Toisella vanhemmalla on usein tietoa siitä, mitkä asiat vaikuttavat kumppanin kykyyn toimia vanhemman tehtävässä. (Feinberg, 2002, p. 181.) Toisin sanoen toimivassa yhteisvanhemmuussuhteessa otetaan huomioon kumppanin voimavarat ja autetaan tilanteissa, joissa ne ovat riittämättömiä. Toimiva yhteisvanhemmuussuhde on ikään kuin vanhempien hyvinvointia suojaava tekijä. Yhteisvanhemmuudessa vanhempien välinen yhteys viittaa myös kykyyn arvostaa toisen kehittymistä vanhempana ja iloita toisen onnistumisista vanhempana (Hock & Mooradian, 2013, p. 324).

Yksi merkittävimmistä esimerkeistä yhteisvanhemmuuden systemaattisesta tukemisesta on Family Foundations -interventio, joka on suunnattu ensimmäistä lasta odottaville pariskunnille ja aviopareille. Siinä keskitytään vanhempien romanttisen suhteen tai avioliiton tukemisen sijaan jaetun vanhemmuuden parantamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa työskentelyä tunteiden ja konflik-

tien hallintaan, ongelman ratkaisuun, kommunikaatioon ja kasvatustrategioiden kehittämiseen liittyvissä asioissa. (Feinberg et al., 2009, p. 278; Feinberg & Kan, 2008, p. 255.) Edellä mainitut komponentit edistävät konkreettisesti toimivan yhteisvanhemmuussuhteen muodostumista vanhempien välille, eikä niiden vaikutuksia lapsen hyvinvointiin tule unohtaa.

Perhesuhteet lapsen elämän alkuvuosina ovat lapsen kehityksen kannalta ratkaisevan tärkeitä. Lapsen tunne-elämää ja sosiaalisia taitoja on mahdollista edistää parantamalla yhteisvanhemmuuden laatua esimerkiksi johdonmukaisella vanhemmuudella sekä vanhemmuuden lämpimyydellä. (Feinberg, 2002, p. 182.) Yhteisvanhemmuuden tukemisella on monia muitakin lapsiin kohdistuvia positiivisia vaikutuksia. Lapset, joiden perhe oli mukana yhteisvanhemmuuden interventiossa, osoittivat kontrolliryhmää enemmän itseä tyynnyttävää käyttäytymistä, mikä on varhainen merkki käyttäytymisen itsesäätelystä (Feinberg et al., 2009, p. 283).

Yhteisvanhemmuuden konkreettisia vaikutuksia voidaan tarkastella myös edellä esitellyn Feinbergin (2002) nelikentän avulla. Yhteisvanhemmuuden kannalta on siis olennaista, että vanhemmat puhaltavat yhteen hiileen. Vanhempien osoittamalla **tuella tai väheksynnällä** toista vanhempaa kohtaan on vaikutusta niin vanhemmuuteen kuin lapseenkin (Feinberg, 2002, p. 176). Väheksyntä voi käytännössä olla toisen vanhemman tunnepitoista ja arvioivaa syyllistämistä, kommentointia ja erilaisia asenteita toista vanhempaa kohtaan (Feinberg & Sakuma, 2011, p. 172). Vanhemmat voivat ajautua kasvatustyössään ikään kuin toisiaan vastaan ja mitätöidä toistensa panostusta perheessä. Lisäksi vanhempien välillä voi ilmetä **vastakkainasettelua lasten kasvatuksessa ja siihen liittyvissä arvoissa**. Vanhemmat ovat joko samaa tai eri mieltä kurinpitoon, lapsen tarpeisiin, turvallisuuteen, koulutukseen tai ystäväpiiriin liittyvistä asioista. (Feinberg, 2003, p. 5.) Kaikilla näillä asioilla on suoria vaikutuksia yhteisvanhemmuuden toimivuuteen.

Arvojen ja kasvatustyylien lisäksi vanhemmat voivat olla eri mieltä myös arjen vastuualueista. **Vanhempien välinen työnjako** pitää sisällään kotitalou-

den, arjen ja kasvatuksen vastuiden ja tehtävien jakamisen. Olennaista on vanhempien tyytyväisyys tehtävien jakautumiseen ja niistä neuvottelemiseen. (Feinberg, 2003, p. 6.) Käytännön asioiden sujuvuuden merkitystä vanhemmuudessa ei tule väheksyä. Onkin todettu, että lasten synnyttyä vastuu kotitöistä siirtyy yleensä naiselle, kun taas lapsettomilla pariskunnilla kotitöiden työnjako on tasaisempaa sukupuolten välillä (Jokinen, 2005, p. 58). Arjen työnjakoon ja vastualueisiin liittyvät asiat koskettavat kaikkia perheitä.

Perheen vuorovaikutuksen säätely on neljäs ja olennainen osa yhteisvanhemmuutta. Vanhempien täytyy kontrolloida sekä keskinäistä käyttäytymistään ja kommunikaatiota että asettaa rajat parisuhteen konflikteihin. Tärkeää on myös löytää tasapaino perheen vuorovaikutussuhteissa etenkin vanhempien ja lapsen välillä. (Feinberg, 2003, pp. 8–9.) Olennaista on esimerkiksi se, miten paljon kumpikin vanhempi viettää aikaa lapsensa kanssa tilanteissa, joissa kaikki perheenjäsenet ovat paikalla (Feinberg, 2002, p. 177). Äidit toimivat ajoittain ikään kuin portinvartijoiden roolissa, ja onkin todettu, että äitien harjoittama kannustus voi lisätä isien osallistumista. Äitien rohkaiseva toiminta vaikuttaa siis myös yhteisvanhemmuuteen. (Schoppe-Sullivan, Brown, Cannon, Mangelsdorf & Sokolowski, 2008, p. 396.)

Lapsen altistaminen vanhempien välisille vihamielisille konfliktitilanteille on merkki siitä, etteivät vanhemmat kykene yhteisvastuullisesti tarjoamaan lapselleen henkistä ja fyysistä turvallisuuden tunnetta. Näissä tilanteissa vanhempien toimiva ja turvallisuutta tuottava tiimityöskentely on vaarassa. Konfliktit voivat johtaa myös siihen, että lapsi joutuu valitsemaan puolensa riitatilanteissa, jolloin vieraantuminen toisesta vanhemmasta on mahdollista. (Feinberg, 2003, pp. 9–10.) Konfliktien avulla voidaan myös opettaa lapselle positiivisia tapoja ratkaista erimielisyyksiä. Lapset, jotka saavat yhteistyön ja tukemisen malleja kotiaan, hyödyntävät näitä strategioita mahdollisesti myös muissa suhteissaan, esimerkiksi opettajien ja ystävien kanssa (Mangelsdorf et al., 2011, p. 44). Muun muassa tästä syystä on tärkeää tarjota vanhemmille tukea toimivan yhteisvanhemmuussuhteen luomiseen.

3.3 Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttaminen

Vanhemmuutta ja parisuhdetta vahvistavia uusia työvälineitä ja toimintamalleja hyödynnetään sosiaali- ja terveystalveluissa valtakunnallisesti vähän ja epätasaisesti (Kalmari & Mäkelä, 2016, p. 5), eikä yhteisvanhemmuuden tukeminen ole julkilausuttu tavoite sosiaalipalveluissa Suomessa. Perhekeskuksen osaamissuunnitelmaan on kuitenkin sisällytetty vanhemmuuden ja parisuhteen tukea koskevan osaamisen vahvistaminen (Pelkonen, 2019, p. 111), johon voisi tulevaisuudessa lukeutua myös yhteisvanhemmuuden tukeminen. Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttamisesta on olemassa tutkimustietoon pohjautuvia ohjeistuksia. Seuraavat teoreettiset ajatukset ohjaavat soveltuvin osin myös analyysiani.

Hock ja Mooradian (2013) kuvailevat artikkelissaan yleisiä toimintaohjeita sosiaalityöntekijöille liittyen siihen, kuinka yhteisvanhemmuuden pääperiaatteita voidaan liittää osaksi omia työkäytänteitä. Keskeistä on kaikkien lasten elämässä olevien merkittävien aikuisten huomiointi interventioissa. Huomio tulisi työskentelyssä siirtää lapsen hyvinvointiin, mikä on usein myös vanhempien yhteinen huoli. Vanhemmille voi myös esittää kohdistettuja kysymyksiä yhteisvanhemmuuden komponentteihin liittyen ja samalla lisätä heidän tietoisuuttaan vanhemmuustyylien vaikutuksista. (Hock & Mooradian, 2013, pp. 326–327.)

Yhteisvanhemmuuden tukemisen kannalta on olennaista myös muistaa, että sekä miehet että naiset muovaavat myöhempää yhteisvanhemmuussuhdetta jo ennen ensimmäisen lapsen syntymää. Vanhemmat, joiden on vaikea sopeutua uuden perheenjäsenen tuloon, toteuttavat muita todennäköisemmin sellaista yhteisvanhemmuutta, jolla on negatiivisia vaikutuksia lapseen. (Mangelsdorf et al., 2011, pp. 41–42). Siksi tukeminen vanhemmuuteen valmistautuessa on tärkeää. Yhteisvanhemmuus on paremmin muokattavissa varhaisessa vaiheessa, ennen kuin parisuhteen kaavat ja perheen rituaalit ovat vakiintuneet (Feinberg, 2002, p. 178; Feinberg & Sakuma, 2011, p. 178).

Tuoreiden vanhempien lisäksi yhteisvanhemmuus voi olla sosiaalityön intervention kohteena myös sellaisten perheiden kohdalla, joilla on vaikeuksia esi-

merkiksi lapsen käyttäytymisongelmien, perheväkivallan tai vanhempien konfliktien takia. Yhteisvanhemmuuteen tulisi kiinnittää huomiota muun muassa lastensuojelussa, perheterapiassa ja opetuslalla. (Hock & Mooradian, 2013, pp. 315 & 325.) Intensiivisen perhetyön kohdalla on todettu, että asiakkaina olevat lapset ja vanhemmat eroavat erittäin paljon toisistaan väestötietojen ja tarpeiden osalta (Pölkki, Vornanen & Colliander, 2016, p. 514). Asiakaskunnan heterogeenisuus tulee ottaa huomioon myös yhteisvanhemmuuden tukea toteutettaessa. Yhteisvanhemmuuden periaatteita tulee hyödyntää perheiden kanssa joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti (Hock & Mooradian, 2013, p. 327), vanhempien yksilölliset tarpeet huomioiden.

Feinberg (2002, p. 187) muistuttaa, että yhteisvanhemmuuden interventioiden tulisi sisältää myönteisen vanhemmuuden periaatteita ollakseen vaikuttavia. Vanhemmuutta tuetaan usein aktivoimalla vanhempien luontaisia kykyjä vanhemmuuteen ja korostamalla heidän omaa asiantuntijuuttaan lapsiinsa liittyen (Sihvonen, 2018a, pp. 130–131). Myös tutkimuksen saralla ollaan siirtymässä perheiden vaikeuksien ja riskitekijöiden tarkasteluista vahvuuksien ja saavutuksien huomioimiseen (Sutton, 2016, p. 16). Myönteinen, perheiden vahvuuksia korostava työorientaatio onkin olennaista yhteisvanhemmuuden tukemisessa.

McHale (2011) on kirjoittanut perusteellisesti yhteisvanhemmuuden arvioinnista ammattilaisten ja tutkijoiden näkökulmasta. Arvioinnin tueksi laadittujen ohjeiden tarkoituksena on, että terveydenhuollon ammattilaiset tulisivat taitavamiksi asiakaskuntansa toiminnan arvioinnissa sekä saisivat erilaisen ja täydentävän näkökulman perhekeskeisten arviointimenetelmien joukkoon (McHale, 2011, p. 149). Nämä yhteisvanhemmuuden arvioinnin osa-alueet antavat hyvän kehyksen myös yhteisvanhemmuuden tuen toteuttamiselle, sillä ilman niiden huomioimista tuen antaminen ei olisi mahdollista tai ainakaan vaikuttavaa.

Hyödynnän siis McHalen (2011) yhteisvanhemmuuden arvioinnin osa-alueita (Taulukko 1) tutkimuksessani. Yhteisvanhemmuutta arvioidessaan ammattilaisten täytyy olla tietoisia kolmesta perusasiasta: millaiset käsitteelliset ”linsit” ohjaavat omaa ymmärrystä perheistä, miten omat näkemykset ja mielipiteet

vaikuttavat yhteisvanhemmuuden arviointiprosessiin ja kuinka kulttuurinen monimuotoisuus vaikuttaa arviointiprosessia syvemmällä tasolla (McHale, 2011, p. 150).

TAULUKKO 1. Yhteisvanhemmuuden arviointi (McHale, 2011)

YHTEISVANHEMMUUDEN ARVIOINTI		
Peruslähtökohdat	Arvioinnin osa-alueet	Arvioinnin välineet
Käsitteelliset mallit Henkilökohtaiset näkemykset Kulttuurinen monimuotoisuus	Mukana olevien osapuolten tunnistaminen	Havainnot Yhteisvanhemmuuteen liittyvät haastattelut
	Arvioinnin kohteet <ul style="list-style-type: none"> - Yhteisvanhemmuuden laatu - Osallistuminen ja sitoutuminen - Solidaarisuus ja yhteistyö - Ratkaisemattomat erimielisyydet 	Itsearviointikysely vanhemmille

McHalen (2011) mukaan käsitteelliset mallit, joita ammattilaiset ovat oppineet kouluttautuessaan, vaikuttavat heidän näkemyksiinsä perheestä ja perheen näkemyksiin ammattilaisista sekä suhteeseen, joka kehittyy arviointiprosessin alusta alkaen heidän välilleen. Esimerkiksi yksilökeskeiset ja ongelmakeskeiset lähestymistavat perheen toimintaan voivat antaa hyvin erilaisen kuvan perheestä kuin positiivisemmat, voimavarakeskeisemmät lähestymistavat. On myös merkittävää, nähdäänkö perhe ja vanhemmuus kahden ihmisen välisenä suhteena, jonka keskiössä ovat äiti ja lapsi, vai useamman ihmisen kokonaisuutena. Ammattilaisten käsitys muista vanhemmista ikään kuin äidin auttajina voi ilmetä tiedusteluna, kuka ylipäänsä toimii toisena vanhempana. Jos taas näkemys yhteisvanhemmuudesta on laajempi, kysymykset keskittyvät siihen, millaisia yhteisvanhemmuussuhteita perheessä on ja miten ne toimivat. (McHale, 2011, pp. 150–151.) Kuten esimerkkien pohjalta voi huomata, ammattilaisten työtä ohjaavat käsitteelliset mallit voivat pahimmillaan rajoittaa työskentelyä kummankin vanhemman ja muiden lapsen kannalta tärkeiden aikuisten kanssa.

Lisäksi ammattilaisten henkilökohtaiset näkemykset voivat välittyä yhteisvanhemmuutta arvioidessa. McHalen (2011, pp. 151-152) mukaan monet etulinjan ammattilaiset, jotka työskentelevät moniongelmaisten perheiden kanssa, saattavat nähdä miehet ensisijaisesti välinpitämättömyyden, toistuvien poissaolojen tai väkivaltaisen potentiaalin valossa. Tällaisia negatiivisia näkemyksiä välittämällä ammattilaiset voivat herättää epäilystä ja puolustautumista, jotka saattavat jopa lietsoa osapuolia epäluottamukselliseen vuorovaikutukseen. Onkin siis todettava, että ammattilaisten kyvyt reflektoida omia kokemuksia ja käsitteitä ovat tuen toteuttamisen kannalta olennaisia.

Viimeisenä yhteisvanhemmuuden arvioinnin peruselementeistä (Taulukko 1) on kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen. Se edellyttää ymmärrystä yhteiskunnan normeista ja erilaisista kulttuureista. Eri maiden ja kulttuurien välillä on esimerkiksi eroja perheen arkirutiineissa ja kurituskäytännöissä. Erilaisen käytäntöjen lisäksi arviointiprosessissa on huomioitava etenkin vähemmistöryhmiä koskevat syrjäytymisen ja etnisyyden kysymykset. Yhteisvanhemmuuden tutkimuksissa on tähän mennessä ollut mukana lähinnä valikoituja perheitä, joten on kyseenalaistettava sitä, kuinka paljon lopulta tiedetään mukautuvista yhteisvanhemmuuden rakenteista ja prosesseista. (McHale, 2011, pp. 152-153.)

McHale (2011) kuvailee myös, että varsinainen yhteisvanhemmuuden arviointiprosessi alkaa kaikkien lapsen elämässä olevien tärkeiden aikuisten ja heidän osallistumisensa huomioimisella, kuten aiemminkin taustoituksessa on tullut esiin. Tätä seuraa arvio siitä, miten perheen yksilöllinen yhteisvanhemmuuden liittoutuma toimii. Tämä pitää sisällään arviointia vanhempien keskinäisestä osallistumisesta ja sitoutumisesta, solidaarisuudesta ja yhteistyöstä sekä ratkaisemattomista erimielisyyksistä. Arviointiprosessissa on tärkeää saada myös selville, miksi yhteisvanhemmuussuhde toimii niin kuin se toimii eikä keskittyä ainoastaan sen vahvuuksiin tai muihin olennaisiksi nähtyihin tekijöihin. (McHale, 2011, p. 154.)

Kuten teoreettisessa viitekehyksessä on tullut aiemmin jo esiin, lapsen merkittävänä vanhempina voi toimia esimerkiksi isovanhempia tai vanhempien uusia puolisoita. Perheenjäsenet itse tietävät parhaiten, ketkä ovat mukana lapsen

jokapäiväisessä elämässä ja kuuluvat mukaan perheeseen. Erilaisia ekogrammeja, sukupuita ja ihmissuhdekaavioita, voidaan hyödyntää hahmotellessa perhesuhteita useiden sukupolvien välillä. Vanhemmille olisi myös erityisen hyödyllistä, että ekogrammiin merkittäisiin juuri lapsen kannalta olennaisimmat perhesuhteet. (McHale, 2011, pp. 154–156.) Lapsen näkökulman korostaminen on muutenkin olennaista yhteisvanhemmuutta tukiessa.

Yhteisvanhemmuuden laadun arvioinnissa osallistumista, solidaarisuutta ja erimielisyyksiä tulisi McHalen (2011) mukaan käydä läpi lapsen näkökulmasta, jokaisen perheen lapsen kohdalla erikseen. Sen avulla voidaan määritellä yhteisvanhemmuuteen liittyviä dynamiikkoja sekä hyvin toimivia ja toisaalta haastavia asioita. Keskinäisen osallistumisen ja sitoutumisen arvioinnissa keskitytään siihen, miten jokainen vanhempi onnistuu pysymään aktiivisena ja osallistumaan jatkuvasti lapsen elämään, antamaan panostaan vanhemmuuteen ja siihen liittyviin päätöksiin sekä lisäämään osallistumistaan tilanteissa, joissa sitä tarvitaan lapsen parhaaksi. Perheissä voikin ilmetä ajoittain toisen merkittävän vanhemman fyysistä tai henkistä poissaoloa, mikä saattaa johtaa toisen vanhemman suurempaan emotionaaliseen panostukseen. Tällaisissakin tilanteissa olisi kuitenkin tärkeää saada tietoa yhteisvanhemmuudesta kaikilta relevanteilta vanhemmilta, sillä muuten arviointiprosessi voi vääristyä. (McHale, 2011, pp. 156–157.)

McHale (2011) painottaa myös, että on tärkeää arvioida, kuinka luottavaisia ja kannustavia vanhemmat ovat toisiaan kohtaan ja kuinka hyvin ja säännöllisesti he puhuvat lapsesta. On esimerkiksi mahdollista, että vanhemmat luottavat siihen, että lapsi on turvassa toisen kanssa, mutta lapsesta ei puhuta yhdessä säännöllisesti. On kuitenkin normaalia, että jokaisessa perheessä on ärsyyntymistä, turhautumista ja välillä jopa epäkunnioitusta toista vanhempaa kohtaan. Ammattilaisten tehtävänä on arvioinnissa selvittää, kuinka kannustavia vanhemmat ovat toisiaan kohtaan vaikeissa tilanteissa. Joissakin perheissä voi olla kaoottisia-kin tilanteita sen suhteen, kuka lapsesta on ylipäänsä vastuussa tai jätetäänkö joitakin vanhempia kokonaan ulkopuolelle ja huomioimatta. Näiden ongelmien

dokumentointi mahdollistaa perheen tarpeiden muotoilemisen sekä muutostietien havaitsemisen. (McHale, 2011, pp. 157–158.)

Viimeinen arviointiprosessissa huomioon otettava asia on vanhempien näkemysten yhteensopimattomuus lasta koskevista asioista ja haasteista. McHale (2011) korostaa, ettei erimielisyydet vanhempien välillä ole aina huonoja asioita, mutta olennaista on arvioida, pysyykö lapsi keskiössä häntä koskevista ristiriidoista. Erimielisyyksien arviointia voidaan toteuttaa havainnoimalla vuorovaiikutustilanteita sekä vanhempien välillä että vanhempien ja lapsen välillä. Havaintojen lisäksi haastattelut ovat yhteisvanhemmuuden arvioinnissa välttämättömiä. Ammattilaisten toteuttamat haastattelut ovat usein varsin käytännöllisiä ja keskittyvät esimerkiksi siihen, kuinka paljon aikuiset viettävät lapsen kanssa aikaa ja miten aikuiset osallistuvat lapsesta huolehtimiseen. Ammattilaisten on tärkeää sanoittaa, mitkä asiat yhteisvanhemmuuden jakamisessa ovat menneet hyvin ja mitä asioita tulisi muuttaa terveellisemmän kasvatusympäristön luomiseksi. (McHale, 2011, pp. 158–162.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa uutta tietoa siitä, miten yhteisvanhemmuutta tuetaan lapsi- ja perhepalveluissa. Tutkittavaa ilmiötä, yhteisvanhemmuuden tukemista, tarkasteltiin kolmesta eri näkökulmasta: palveluiden näkökulmasta, haastavissa elämäntilanteissa olevien vanhempien näkökulmasta sekä ammattilaisten käytännön työn näkökulmasta. Ammattilaisilta kerättiin tietoa fokusryhmähaastatteluiden avulla, kun taas perhekeskusverkostojen tarjoamia tukitoimia tarkasteltiin kokousmuistioiden kautta. Perhekeskusverkostojen koukuksissa suunnitellaan alueellisia toimia vanhemmuuden edistämiseksi, ja niiden avulla hahmoteltiin tuen antamisen kontekstia ja reunaehtoja. Työntekijätasolla puolestaan yhteisvanhemmuuden edistäminen on ainakin teoriassa mahdollista, ja tutkimuksessa selvitettiin, kuinka ammattilaiset tätä tehtävää toteuttavat.

Aihetta on tärkeää tutkia, sillä yhteisvanhemmuuden tukeminen on olennaista perheiden ja vanhempien hyvinvoinnin ja sujuvan perhe-elämän kannalta. Lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuuden kannalta on myös tärkeää hahmottaa, millaista tukea vanhemmille annetaan erilaisissa elämäntilanteissa. Seuraavia tutkimuskysymyksiä tarkasteltiin kummankin aineiston kohdalla erikseen. Kolmas tutkimuskysymys koskettaa ainoastaan fokusryhmähaastatteluista saatua aineistoa.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Missä vanhemmille suunnatuissa palveluissa yhteisvanhemmuutta tuetaan ja millä tavoin?
- 2) Miten yhteisvanhemmuutta tuetaan haastavissa elämäntilanteissa olevien vanhempien kohdalla?
- 3) Miten ammattilaiset tukevat yhteisvanhemmuutta käytännössä työssään?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusaineistot ja aineistonkeruu

Tutkielmani aineisto koostui kokonaisuudessaan yhden suomalaisen kaupungin perhekeskusverkoston kokousmuistioista vuosilta 2019-2020 sekä Yhteisvanhemmuuteen oppimassa -tutkimushankkeen kautta rekrytoitujen ammattilaisten fokusryhmähaastatteluista. Nämä aineistot olivat toisistaan erillisiä, ja niiden kerääminen ja analysointi toteutettiin myös erillään. Aineistot ovat kuitenkin tuotettu samassa kontekstissa, lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisten keskuudessa.

5.1.1 Dokumenttiaineisto

Dokumenttianalyysin aineisto koostui julkisista kokousmuistioista, joita on löydettävissä useimpien kuntien verkkosivustoilta. Ne olivat kirjoitusasultaan tyyliä pöytäkirjoja, joiden tyyli vaihteli listamaisesta raportoinnista yksityiskohdaisempaan keskustelun kuvailuun. Kokousmuistioiden tarkoituksena on muistuttaa kokoukseen osallistujia yhdessä käsitellyistä asioista, päätöksistä ja jatko-toimenpiteistä. Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin yhteensä 49 muistiota, jotka olivat keskimäärin pituudeltaan kaksi A4-sivua. Yhteensä analysoitavaa tekstiä oli noin 116 sivua. Muistiot valittiin vuosilta 2019-2020, sillä katsauksesta haluttiin mahdollisimman ajankohtainen. Dokumentit ladattiin tutkimuskunnan verkkosivuilta kesäkuussa 2020, jolloin myös ensimmäinen analyysivaihe aloitettiin.

Jokaisessa kokousmuistiossa kuvailtiin osallistujien kokoonpanoa, mutta vain puolessa mainittiin tarkka osallistujamäärä. Niiden 24 dokumentin perusteella, joissa osallistujien määrät ilmoitettiin, kokouksien keskimääräinen osallistujamäärä oli 13 henkilöä. Osallistujia oli monista eri palveluista, joista vain muutamina esimerkkeinä koulut ja päiväkodit, oppilashuolto, seurakunnat, liikunta-

ja kulttuuripalvelut, järjestöt, hankkeet, neuvolat, nuorisopalvelut, ensi- ja turvakoti, psykologipalvelut, vanhempain- ja asukasyhdistykset sekä yksittäiset vanhemmat ja asukkaat.

Dokumenttianalyysin aineiston valintaprosessin tulee olla perusteltu. Ensinnäkin on olennaista pohtia kriteereitä dokumenttien mukaan ottamiselle ja pois jättämiselle sekä varmistaa, että aineisto on valittu puolueettomasti. (Prior, 2011, p. 150.) Etsin perhekeskusten toimintaan ja kehittämiseen liittyviä dokumentteja useaan otteeseen Googlen hakukoneen avulla. Aineiston hakemisessa pidin mielessäni tutkimuskysymykseni, jonka avulla halusin selvittää, millä tavoin vanhempia käytännössä tuetaan perhekeskuksissa. Käytin muun muassa hakusanoja ”perhekeskusten toimintasuunnitelmat”, ”perhekeskuspilotointi” ja ”lape-hanke loppuraportit”. Hakusanalla ”perhekeskusverkosto” päädyin erään kaupungin verkkosivustolle, johon oli kerätty alueittain perhekeskusverkoston kokousmuistioita. Kävin läpi myös muiden kaupunkien perhekeskusten verkkosivustoja ja löysin samankaltaisia muistioita toisen kaupungin osalta. Tässä vaiheessa dokumenttien tarkastelu oli vain pintapuolista, enkä tarkastellut niiden sisällöllistä rikkautta suhteessa tutkimuskysymyksiin tai -hypoteeseihin.

Rajasin aineiston lopulta koskemaan vain yhden kaupungin dokumentteja, koska muuten aineiston yhtenäisyys olisi kärsinyt. Toisen potentiaalisen kaupungin osalta dokumentteja oli saatavilla vain 8 kappaletta, joten jätin nämä analyysin ulkopuolelle. Perhekeskusverkoston toimintaa tutkittiin siis ikään kuin tapaustutkimuksellisen asetelman kautta. Aineistoon otettiin mukaan kaikki alueen kokousmuistiot helmikuusta 2019 helmikuuhun 2020. Koronavirustilanteen takia päädyin etsimään ainoastaan avoimia aineistoja, joihin pääsyyn ei tarvinnut hakea erillisiä tutkimuslupia. Poikkeusolojen takia tutkimuslupahakemuksien käsittely jäädettiin monissa kunnissa kokonaan.

Dokumentteihin voidaan suhtautua joko elottomina asioina tai aktiivisina toimijoina. Ensin mainittu suhtautumistapa voi johtaa tutkijan harhaan, sillä sisällön lisäksi dokumenttien tarkastelussa tulee ottaa huomioon se, millä tavoin dokumentteja käytetään. Esimerkiksi muistiot pitävät sisällään arkipäivän tietoa,

mutta kuvailevat samalla systeemin hierarkioita ja määrittelevät sosiaalisia verkostoja. (Prior, 2011, p. 67.) Suhtauduin aineistooni niin, että kokousmuistiot mahdollistavat perhekeskusverkostojen kehittämisen dokumentoinnin avulla. Kehittämistoimenpiteiden ja -prosessien onnistumista on helpompaa arvioida, kun toimintaa on suunniteltu kirjallisesti. Dokumentointi on usein organisaatioissa rutiininomaista, matalan profiilin toimintaa, johon ei kiinnitetä huomiota (Prior, 2011, p. 60). Myös tästä syystä on tärkeää tuoda esiin ruohojuuritason suunnittelutyötä, joka usein jää vähäisemmälle tarkastelulle erilaisten järjestelmä uudistusten toimeenpanossa.

5.1.2 Fokusryhmähaastattelut aineistona

Yhteisvanhemmuuteen oppimassa -tutkimuksen työntekijähaastattelut toteutettiin fokusryhmähaastatteluina syksyllä 2020. Omassa tutkimuksessani hyödynsin kolmen fokusryhmähaastattelun aineistoa, jota oli tuottamassa yhteensä 11 ammattilaista. Aineisto koostui yhdestä pilottihaastattelun aineistosta ja kahdesta tutkimushankkeen virallisesta haastatteluaineistosta. Pilottihaastattelussa oli osallistujia kahdesta eri kunnasta. Osallistuin näihin kaikkiin kolmeen haastatteluun haastattelijan roolissa, minkä vuoksi otin nämä myös mukaan aineistooni.

Ammattilaisia oli mukana fokusryhmähaastatteluissa kolmesta seitsemään henkilöä, ja heihin kuului muun muassa sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitajia ja perhekeskuskoordinaattoreita. Tavallisesti fokusryhmähaastatteluun osallistuu 4-10 henkeä (Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1509). Fokusryhmähaastattelut toteutettiin Microsoft Teams -sovelluksella verkkokokouksena, ja ne kestivät keskimäärin tunnin ja 30 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin ulkoisella tallentimella, ja ainoastaan osallistujien äänet tallentuivat aineistoksi. Haastateltavat saivat itse päättää, pitävätkö haastattelutilanteessa videoyhteyden päällä vai pois.

Fokusryhmähaastattelut ovat laadullinen tutkimusmenetelmä, jolla pyritään vastaamaan muun muassa kysymyksiin miksi ja miten. Fokusryhmien tarkoituksena on luoda mahdollisimman paljon keskustelua osallistujien välille. Haastattelijoina, moderaattoreina, voi olla useita ohjaamassa ryhmätilannetta.

Haastattelijoiden on tärkeää luoda tilanteeseen salliva ilmapiiri ja huolehtia sekä dominoivista että hiljaisista osallistujista. (Mäntyranta & Kaila, 2008, pp. 1508–1510.) Jokaisessa hankkeen fokusryhmähaastattelussa oli mukana kaksi haastattelijaa. Haastatteluiden alussa osallistujia rohkaistiin keskustelemaan avoimesti keskenään ja muistutettiin, ettei puheenvuoroja ole tarkoitus jakaa erikseen osallistujille.

Tämän tutkimuksen fokusryhmähaastattelun osallistujat kutsuttiin koolle Yhteisvanhemmuuteen oppimassa -tutkimushankkeen toimesta tutkimuskuntien yhteyshenkilöitä hyödyntäen. Tällä tavalla varmistettiin se, että osallistujat ovat kaikki lapsi- ja perhepalveluiden työntekijöitä. Fokusryhmien kokoamisessa onkin tärkeää fokuointi, eli se, että ryhmän jäsenet muodostavat homogeenisen kokonaisuuden esimerkiksi ammattitaustan perusteella (Greenbaum, 2011, p. 3; Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1509).

Fokusryhmähaastatteluissa käsiteltiin viittä eri teemaa liittyen yhteisvanhemmuuteen: ammattilaisten käsitykset ja ajatukset yhteisvanhemmuudesta, yhteisvanhemmuus palveluissa, perheiden ja vanhempien tukeminen, yhteisvanhemmuus moninaisissa perheissä sekä COVID-19 pandemian vaikutukset työhön. Tässä tutkimuksessa keskityttiin palveluita ja vanhempien tukemista koskeviin teemoihin.

Litteroitua aineistoa tuli kolmesta haastattelusta yhteensä noin 70 sivua. Omassa tutkimuksessani hyödynsin sanatarkkoja litterointeja. Litteroinnin yhteydessä osallistujien tunnistetiedot, kuten nimet, työpaikat ja paikkakunnat häilytettiin. Litteroitu aineisto analysoitiin kokonaan lukuun ottamatta COVID-19 pandemiaan liittyviä kysymyksiä ja vastauksia. Haastatteluaineiston rajauksessa haluttiin mukailla dokumenttiaineiston kohdalla tehtyjä rajauksia, jotta aineisto olisi kokonaisuudessaan koherentti.

Haastatteluaineistoa täydensi tässä tutkimuksessa dokumenttiaineisto, joka toimi ikään kuin johdattelevana aineistona tutkimuksen teemoihin. Fokusryhmähaastatteluiden ohella käytetäänkin usein jotakin toista menetelmää, esimerkiksi kyselytutkimusta (Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1512). Myös fokusryhmähaastat-

telut voivat toimia täydentävänä aineistona hyödynnettäessä useita eri menetelmiä. Joka tapauksessa useamman, samaa ilmiötä koskettavan aineiston hyödyntäminen tutkimuksessa voi parhaimmillaan syventää tutkijan ymmärrystä aiheesta. Kyse on tällöin aineistojen triangulaatiosta, jossa ytimenä on yhden tutkimusmetodin avulla saatujen tulosten vahvistaminen toisella metodilla. (Bloor, Frankland, Thomas & Robson, 2012, pp. 11-13.)

5.2 Analyysimenetelmänä teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tutkimukseni noudattelee laadullisen tutkimuksen periaatteita, ja kummankin aineiston analyysissä hyödynnettiin sekä aineistolähtöistä että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin perusideana on, että sen avulla luokitellaan isoja tekstikokonaisuuksia pienempiin kategorioihin ja tiivisiin päätuloksiin. (Erlingsson & Brysiewicz, 2017, p. 94; Weber, 1990.) Hsieh ja Shannon toteavat tutkimuksessaan sisällönanalyysin olevan subjektiivisen tulkinnan menetelmä, jossa tekstiä luokitellaan systemaattisesti koodaamalla ja tunnistamalla teemoja tai kaavoja (Hsieh & Shannon, 2005, p. 1278). Sitä voidaan toteuttaa kolmea eri lähestymistapaa noudattaen: aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti ja teorialähtöisesti.

Sisällönanalyysit etenevät perinteisesti vähintään kolmen eri vaiheen mukaisesti: valmistelu, järjestäminen ja raportointi (Elo & Kyngäs, 2008, p. 109). Ensimmäisessä vaiheessa tekstejä luetaan useaan kertaan, jotta saadaan kokonais käsitys aineistosta. Tämän jälkeen tekstiä jaotellaan pienempiin analyysiyksiköihin, joita tiivistetään edelleen koodeihin ja kategorioihin. Lopulta päädytään pääkategorioihin tai teemoihin. (Erlingsson & Brysiewicz, 2017, p. 94.) Analyysivaiheet eivät kuitenkaan etene aina tarkkarajaisesti tietyn lähestymistavan mukaisesti.

Tässä tutkimuksessa analyysivaiheissa edettiin osittain aineistolähtöisesti ja osittain teoriaohjaavasti. Teoriat eivät ohjanneet valintojani koodauksen aikana. Sopivaa luokittelumatriisia koodauksen tueksi ei ollut myöskään löydettävissä,

sillä Suomessa ei ole aiemmin tutkittu yhteisvanhemmuutta perhekeskustoiminnan tai ammattilaisten toiminnan yhteydessä. Analyysin alkuvaiheissa koodaus oli siis vapaata ja aineistolähtöistä, mikä onkin tyypillistä induktiiviselle sisällönanalyysille (Elo & Kyngäs, 2008, p. 109). Aineistolähtöiselle ja teoriaohjaavalle analyysille on tavallista myös se, että analyysin aineiston hankinta, eli se miten tutkittava ilmiö määritellään, on vapaata suhteessa teoriaosuuteen ja jo tiedettyyn tietoon ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi, 2017, p. 81). Tässä tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä, yhteisvanhemmuutta, määrittelytkin lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaiset.

Aineiston ryhmittelyvaiheessa hyödynnettiin kuitenkin teoreettisessa viitekehyksessäkin esille tulleita teorioita luokittelun tukena. Koodeja jaoteltiin eritasoisten palveluiden mukaisesti yleisen ja erityisen tason palveluihin sekä yhteisvanhemmuuden tukimuotoihin. Teoriaohjaavan analyysin on kuvailtu perustuvan induktiiviseen päättelyyn, johon tuodaan teoria ohjaamaan lopputulosta. Analyysissa ei ole sääntöä sen suhteen, missä vaiheessa tutkija ottaa teorian mukaan ohjaamaan päättelyprosessia. (Tuomi & Sarajärvi, 2017, p. 82.) Tässä tutkimuksessa toteutui nimenomaan induktiivisen päättelyn periaatteet: yksityisestä siirryttiin yleiseen.

5.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa kummankin aineiston analyysiprosessi eteni samalla tavalla edellä mainittuja sisällönanalyysin periaatteita mukailleen. Ensin perehdyin aineistoihin lukemalla ne huolellisesti kokonaisuudessaan. Toisessa vaiheessa tein tekstiin korostuksia ja poimin oman aiheeni kannalta olennaisimmat virkkeet. Kolmannessa vaiheessa kirjoitin ylös korostetut virkkeet pelkistettyinä erilliseen dokumenttiin. Tämän jälkeen lisäsin virkkeiden perään avoimia, kuvailevia koodeja. Kuvailevat koodit keräsin jälleen erikseen ja ryhdyin etsimään niistä samankaltaisuuksia. Tässä vaiheessa koodeja karsiutui paljon pois, koska monia samoja asioita ja ilmiöitä oli koodattu toisistaan vain hieman eriävällä tavalla. Koodit siis

ryhmiteltiin isompiin luokkiin, ja lopulta raportointivaiheessa ne jaoteltiin tutkimuskysymysten ja teorioiden mukaisesti kolmen teeman alle.

5.3.1 Dokumenttianalyysi

Dokumenttianalyysissa voidaan analysoida tekstejä, jotka on tarkoituksenmukaisesti tuotettu tutkimuskäyttöön tai tekstejä, joihin tutkija ei ole ollut suorassa yhteydessä (McCulloch, 2005, p. 2). Sisällönanalyysia käytetään perinteisesti sellaisten tekstien analysointiin, jotka on alun perin tehty johonkin muuhun kuin tutkimustarkoitukseen (Bauer, 2011, p. 7). Oma aineistoni koostui perhekeskusverkoston kokousmuistioista, joissa listataan kunnallisen perhekeskusverkoston palveluita ja toimintoja sekä niiden kehittämistoimenpiteitä. Analyysiin otettiin mukaan myös luonnoksiksi merkityt muistiot, sillä ne olivat sisällöllisesti valmiiden muistioiden kaltaisia. Asia varmistettiin myös perhekeskustyöntekijältä, joka kuvaili, että dokumentit ovat luonnoksia vain, koska joku kokouksen osapuoli ei ole vielä hyväksynyt muistiota. Analyysiyksikkönä olivat kokonaiset virkkeet.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa pelkistin kokousmuistioiden sisällöt listamaisiksi ilmaisuiksi niin, että säilytin niiden alkuperäiset sanamuodot. Pelkistämisvaiheessa tulee huomioida, että yhdestä lausumasta on mahdollista löytää useita pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistämisen jälkeen seuraava vaihe oli ryhmittely, jonka myötä alkuperäisilmaisut ryhmitellään alaluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2017, p. 89.) Ryhmittelin aineistoa ensin vapaasti, jonka jälkeen pelkistettyjä koodeja oli yhteensä 187 kappaletta. Sisällönanalyysissa on tärkeää sovitaa jokainen tekstiyksikkö koodistoon esimerkiksi lisäämällä arvo ”muu” tai ”ei päde” (Bauer, 2011, p. 10). Käsittelin ensimmäisessä vaiheessa muistioita kokonaisuudessaan rajaamatta tarkastelua tutkimustehtäväni tai teorioiden mukaan.

Toisessa vaiheessa erittelin aineistostani vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja perheeseen liittyvät koodit, joita oli ennen alaluokkien muodostamista yhteensä 87 kappaletta. Lopulta tiivistämisen ja yhdistämisen jälkeen koodeja oli

yhteensä 69, joista edelleen 19 poistettiin tarkastelusta, sillä ne käsittelivät enemmän verkoston toimintaa kuin vanhemmille suunnattuja tukipalveluita. 50 koodia jaoteltiin seuraavaksi seitsemään eri yläluokkaan. Jätin kuitenkin tulosten ulkopuolelle kaksi alaluokkaa, joita olivat perheiden tiedottaminen ja vanhempien osallisuus (Liite 1). Näihin kuului yhteensä 18 koodia. Perheiden tiedottaminen piti sisällään lähinnä perhekeskustoiminnan ja -palveluiden näkyvyyteen ja saatavuuteen liittyviä seikkoja, joiden ei ajateltu linkittyvän varsinaisesti yhteisvanhemmuuden tukemiseen. Myöskään vanhempien osallisuuden ja toiminnan esimerkiksi vanhempaintoimikunnissa tai muissa alueellisissa toimielimissä ei linkittynyt tutkittavaan ilmiöön tarpeeksi. Viiteen eri yläluokkaan sijoitettiin siis yhteensä 32 koodia taulukossa näkyvien alaluokkien mukaisesti (Taulukko 2).

TAULUKKO 1. Dokumenttianalyysin ala-, ylä- ja pääluokat

Alaluokat	Yläluokka	Pääluokka
Perheiden palveluohjaus Keskusteleminen perheiden kanssa	Ohjaus ja keskustelu	Palvelut
Ryhmätoiminta	Vertaistuki	
Neuvolatoiminta Kotikäynnit perheille Järjestötoiminta Muut palvelut	Lähipalvelut	
Paikka perheille Tapahtumat Tekemistä perheille	Tapahtumat ja toimintaa perheille	
Perheiden monimuotoisuuden huomiointi Päihdetyö	Tuki haavoittuville perheille	Erityinen tuki

5.3.2 Fokusryhmähaastatteluiden analyysi

Fokusryhmäaineistoja analysoidaan usein kuten yksilöhaastattelujakin eli osallistujien puheen sisältöihin ja teemoihin keskittyen. Tällöin tavoitteena on selvittää haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä eri asioista. (Stevanovic & Weiste, 2018, p. 115.) Aineistoon suhtauduttiin edellä mainitulla tavalla, eli ryhmän jäsenten välisen vuorovaikutuksen analysointiin ei keskitytty

tässä tutkimuksessa. Vuorovaikutuksen analysointi olisi ollut hankalaa videoaineiston puuttuessa, eikä sitä myöskään nähty tarpeellisena tutkimuskysymysten selvittämisen kannalta.

Myös fokusryhmähaastatteluaineiston analyysissa hyödynnettiin edellä kuvailtuja sisällönanalyysin periaatteita. Haastatteluaineistosta tehdyt litteraatit olivat sanatarkkoja. Useiden lukukertojen jälkeen haastatteluaineistosta poimittiin tutkimuskysymysten kannalta olennaiset kohdat ja pelkistettiin ne lyhyemmiksi ilmauksiksi. Analyysiprosessi pelkistyksistä pääluokkiin on kuvattuna työn lopussa (Liite 2). Pelkistetyt ilmaukset koodattiin ensin kuvailevilla koodilla, jotka olivat pelkistyksille uskollisia. Kuvailevia koodia tuli yhteensä 217 kappaletta, mutta niissä havaittiin paljon päällekkäisyyksiä. Ryhmittelyn jälkeen koodia jäi jäljelle yhteensä 85, jotka sijoitettiin 22 alaluokkaan. Tämän jälkeen alaluokkien sisällöt tarkastettiin ja viimeisteltiin sekä muodostettiin lopulliset yläluokat.

Lopullisia yläluokkia muodostui yhteensä viisi, joihin 21 alaluokkaa sijoitettiin (Taulukko 3). Koodien yhdisteleminen ja luokkien muodostaminen tapahtui pääosin manuaalisesti siirtelemällä pelkistettyjä ilmaisuja samoihin ryhmiin, mutta alaluokkia hahmottamisessa käytettiin alkuvaiheessa apuna myös värikoodeja. Esimerkiksi alaluokan ”eronjälkeinen yhteisvanhemmuus” kohdalla keltaisella merkittiin kaikki ne koodit, jotka kuvailivat erilaisia työmuotoja eroperheiden kanssa.

TAULUKKO 3. Haastatteluaineiston ala-, ylä-, ja pääluokat

Alaluokat	Yläluokka	Pääluokka
Keskusteluapu Ohjaus ja neuvonta	Ohjaus ja keskustelu	Palvelut
Neuvolatoiminta Perhetyö Muut palvelut	Lähipalvelut	
Vertaistuki Avoin toiminta vanhemmille	Vertaistuki	
Eronjälkeinen yhteisvanhemmuus Yhteisvanhemmuus erityistilanteissa Haasteet vanhemmuudessa	Erytistilanteet	Eryityinen tuki

Taito puuttua ja tehdä ehdotuksia Taito toimia välittäjänä Yksilöllinen työote Koko perheen huomiointi Perheiden kunnioittaminen	Tukemisen peruslähtökohdat	Tuki käytännössä
Kummankin vanhemman huomiointi Lapsen näkökulma Lähipiirin kartoittaminen Dialogin rakentaminen Yhteistyöstä keskustelu Menetelmät tukena	Tukemisen käytännön sisällöt	

Tulosten ulkopuolelle jätettiin lopulta alaluokka moniammatillinen työskentely, joka linkittyi työmuotoihin ja palveluihin ja piti sisällään yhteensä 7 koodia. Moniammatillinen työskentely oli ammattilaisten mukaan osa yhteisvanhemmuuden tukea, mutta tutkimuksessa haluttiin kuitenkin pitäytyä palvelunäkökulmassa ja tutkimuskysymysten asettamissa rajoissa. Moniammatillista työskentelyä ei tarkasteltu myöskään perhekeskusverkostojen kohdalla, joten raja oli siltä osin perusteltua. Kaikki analyysivaiheessa poisjätetyt alaluokat ovat löydettävissä tutkimuksen lopusta (Liite 1), ja niitä sivutaan myös pohdinnassa jatkotutkimusaiheiden yhteydessä.

5.4 Eettiset ratkaisut ja tutkimuksen luotettavuus

Noudatin haastatteluaineiston keräämisessä ja hallinnassa Yhteisvanhemmuuden oppimassa -tutkimushankkeen periaatteita ja linjauksia. Tutkimushanke haki Jyväskylän Yliopiston eettiseltä toimikunnalta eettistä ennakoarviointia ja sai siitä puoltavan lausunnon. Ammattilaisilta kerättiin taustatiedot ja suostumukset ennen haastatteluihin osallistumista Webropol-kyselyn kautta. Haastateltaville ilmoitettiin tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista ja keskeyttämisen mahdollista missä vaiheessa tahansa. Tutkittaville toimitettiin lisäksi etukäteen tiedote tutkimukseen osallistumisesta, jossa kerrottiin muun muassa tutkimuksen kulusta, hyödyistä ja käytännön asioista.

Tutkittaville annettiin lisäksi tietosuojailmoitus ennen tutkimukseen osallistumista. Se on löydettävissä tutkimushankkeen verkkosivustolta. Tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja käytettiin ainoastaan tieteellistä tutkimusta varten,

eikä niitä luovutettu ulkopuolisille tahoille. Opinnäytetyön tekijänä käsittelin henkilötietoja rekisterinpitäjän antamien ohjeiden mukaisesti. Rekisterin pitäjinä ovat Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tutkimusaineisto pseudonymisoitiin niin, että kaikki tutkittavien tunnistettavat tiedot poistettiin aineistosta. Tutkimushaastattelut äänitettiin ja litteroitiin sanatarkasti. Tutkimushankkeen aineistoa säilytetään erillisessä tietojärjestelmässä, Nextcloudissa. Tutkielmassani sovellettiin siis haastatteluaineiston osalta tutkimushankkeen eettisiä linjauksia ja noudatettiin tutkimusryhmälle annettuja ohjeita tarkasti. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen käyttäminen sekä tulosten talentamisessa että niiden esittämisessä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2015, p. 386).

Fokusryhmähaastatteluiden keskeisin eettinen kysymys liittyy haastattelun osapuolten välisiin suhteisiin. Ryhmätilanteet voivat olla esimerkiksi nopeampoisia ja ne voivat aiheuttaa osallistujille ryhmäpainetta, johon haastattelijan tulee herkästi puuttua (Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1512). Toisaalta fokusryhmien on ajateltu sopivan arkaluonteistenkin aiheiden käsittelyyn etenkin tilanteessa, jossa ryhmä koostuu toisilleen tutuista henkilöistä, kuten työkavereista (Bloor et al., 2012, p. 14). Tämän tutkimuksen fokusryhmähaastatteluiden etuna oli se, että haastattelijoina oli paikalla aina kaksi eivätkä ryhmät olleet liian isoja. Haastattelijat keskittyivät siihen, että ryhmätilanteissa oli luottamuksellinen keskusteluympäristö kaikkien osallistujien välillä. Tutkijoiden vastuulla on muistuttaa osallistujia ryhmätilanteessa keskusteluiden salassa pidettävyydestä (Bloor et al., 2012, p. 14), mikä huomioitiin myös tässä tutkimuksessa.

Fokusryhmähaastatteluiden analysoinnissa on puolestaan ongelmallista se, että tuloksissa voi korostua liikaa yksittäisten ihmisten mielipiteet sen sijaan että keskityttäisiin isompaan kuvaan ja koko ryhmän ajatuksiin (Greenbaum, 2011, p. 69). Tutkimustuloksia kirjoittaessa pohdinkin paljon, mitä asioita rajataan tulosten ulkopuolelle ja mitkä asiat taas ovat keskeisimpiä havaintoja. Tuloksiin nostettiin kuitenkin ensisijaisesti vain niitä asioita, jotka toistuivat useammassa fo-

kusryhmähaastattelussa ja olivat relevantteja tutkimuskysymysten kannalta. Tuloksissa mainitaan selkeästi, mikäli esimerkkinä on ainoastaan yksittäisen tutkitavan ajatus tai mielipide.

Dokumenttianalyyseissa käytettävä aineisto oli julkista, minkä takia sen säilyttäminen tai hyödyntäminen ei vaatinut erityisiä toimenpiteitä. Myös dokumenttiaineiston tulosten esittämisessä on kuitenkin muistettava tunnistettavien tietojen hävittäminen, esimerkkinä paikkakuntatiedot sekä osallistujien nimet ja työpaikat. Tässä tutkimuksessa dokumenttiaineisto oli tuotettu ainoastaan yhden suomalaisen kaupungin alueella, eli sen pohjalta saatuja tuloksia ei voida suoraan yleistää kansalliselle tasolle. Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyysongelma kuitenkin poistuu sen myötä, että selitystä tutkittavalla ilmiöllä ja sen olennaisille piirteille voidaan hakea tapausesimerkkien avulla. Olennaista on ilmiön selittäminen ja ymmärrettäväksi tekeminen. (Alasuutari, 2011, pp. 229 & 233.)

Lisäksi dokumentteja tarkastellessa on hyvä pitää mielessä tekstin tuottajien asemat ja motiivit. Kokousmuistioita kirjoitettaessa on tehty paljon valintoja siitä, mitä niihin dokumentoidaan, mitä jätetään ulkopuolelle ja miten asiat ilmaistaan. Organisaatiokontekstissa julkiset ja saatavilla olevat dokumentit ovat todennäköisesti yhdenmukaisia organisaation julkilausuttujen tavoitteiden ja periaatteiden kanssa (Bowen, 2009, p. 32). Toisin sanoen dokumenttiaineiston kohdalla on muistettava kirjoittajien subjektiivisuus sekä perhekeskusverkoston toiminnan asettamat vaatimukset kokousten kirjaamiskäytännöille.

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruuseen vaikutti myös COVID19-pandemia, jonka myötä tutkimukset toteutettiin etäyhteyksin. Tutkittavien kanssa ei siis oltu samassa tilassa, eikä haastattelutilanteita videoitu. Osittain tästä syystä tutkimuksen analyysin ulkopuolelle päätettiin jättää fokusryhmähaastatteluun osallistuneiden vuorovaikutuksen tarkasteleminen. Analyysissa keskityttiin vain ryhmäkeskustelussa tuotettuihin sisältöihin. Muutoin pandemian vaikutukset varsinaisiin tutkimuksen tuloksiin olivat tässä tapauksessa hyvin vähäiset. Dokumenttiaineisto rajattiin ajalta ennen pandemiaa ja fokusryhmähaastatteluissa teemoja käsiteltiin pandemiatilanteesta irrallisina.

6 TULOKSET

Tulokset esitetään tutkimuskysymysten mukaisesti analyysin kolmea pääluokkaa hyödyntäen. Pääluokat ovat yhteisvanhemmuuden tuki palveluissa, erityinen tuki yhteisvanhemmuuteen sekä yhteisvanhemmuuden tuki käytännössä. Ensimmäisessä osiossa vastataan kysymykseen, missä palveluissa ja millaisin työmuodoin yhteisvanhemmuutta tuetaan. Toisen pääluokan osalta keskitytään kuvailemaan, millaista yhteisvanhemmuuden tuki on haastavissa elämäntilanteissa. Viimeinen tulososio vastaa kysymykseen, miten ammattilaiset tukevat yhteisvanhemmuutta käytännössä.

Tuloksissa painotetaan havaintoja fokusryhmähaastatteluista, sillä yhteisvanhemmuuden tuen käytäntöjä ei havaittu perhekeskusverkoston kokousmuistioissa. Kummankin aineiston tulokset esitetään kuitenkin rinnakkain samojen pääluokkien mukaisesti. Fokusryhmähaastatteluiden aineistokatkelmat ovat merkittynä tekstissä koodeilla, jotka ovat muodossa T1/1. TX viittaa tutkittavan numeroon ja sulkuviivan jälkeinen numero haastatteluun. Perhekeskusverkoston kokousmuistioden sitaatit voi tunnistaa koodista P1/1, joissa PX viittaa puolestaan perhekeskusverkoston alueeseen ja jälkimmäinen numero tiettyyn kokousmuistioon. Sitaateista häivytettiin tulosten kirjoittamisen yhteydessä puhekieliset ilmaisut, jotka olisivat voineet edesauttaa tutkittavien tunnistamista.

6.1 Yhteisvanhemmuuden tuki palveluissa

Yhteisvanhemmuuden tuki palveluissa konkretisoituu erilaisten palveluiden, ohjauksen ja neuvonnan sekä vertaistuen kautta, kuten analyysin yläluokista käy ilmi (Taulukot 2 & 3). Tukea toteutetaan neuvolatoiminnassa ja perhetyössä, mutta myös muissa palveluissa on yksittäisiä tukimuotoja käytössä. Tuloksia tarkastellessa sovelletaan Dalyn (2013) määritelmää vanhemmuuden tuesta sekä sosiaalisen tuen tasoja, etenkin vertaistuen osalta. Kumpikin tuen viitekehys pitää sisällään palveluiden näkökulman.

6.1.1 Palvelut yhteisvanhemmuuden tukena

Fokusryhmähaastatteluiden ammattilaisten mukaan neuvolat ovat keskeisimpiä tahoja vanhemmuuden tukemisessa. Neuvoloissa järjestetään avoimia vastaanottoja, laajoja terveystarkastuksia sekä perhevalmennuksia. Vanhemmat saavat keskustella vapaasti mieltään askarruttavista asioista. Ammatilaisen mukaan joka neuvolakäynnillä kuitenkin kysytään vanhempien jaksamisesta, lapsen hoidosta ja muista konkreettisista asioista.

" - - iänmukaisissa määräaikaistarkastuksissa nii kyllähän se joka kerta jollakin tavalla tulee joka käynnillä jotenkin esille se vanhempien välinen yhteistyö, ja kotikäynneillä tulee esille sitten se, että neuvolahan on vähä semmoinen seula tai semmoinen mistä voi ohjautua eteenpäin, että mihin me voidaan ohjata, perhetyö perheneuvontaan, kaikissa paikoissa käsitellään, en oikeastaan ehkä osaa sanoa et mikä olisi semmoinen paikka missä se ei näkyisi se yhteisvanhemmuus." T1/3

Neuvolassa kysytään rutiininomaisesti myös vanhempien yhteistyöstä esimerkiksi terveystarkastusten yhteydessä ja kotikäynneillä. Yhteisvanhemmuutta voidaan sivuta myös perhevalmennuksissa, ja siitä käydään keskustelua etenkin vauvaperheissä ja raskaana olevien kanssa.

" - - tämä raskauden aikainen ensikäynti on se, missä puhutaan myös tulevasta vanhemmuudesta, äitiydestä ja isyydestä ja siitä, et onko he jo miettineet ennen vauvan syntymää, että miten he toimivat isänä äitinä, äitinä äitinä, isänä isänä, tai sitten et miten he miettii sitä työnjakoa tai ja vanhemmuuden jakoa, että onko he käyneet jo niitä ajatuksia läpi siinä kohtaa." T1/1

Ammattilaiset puhuvat siis yhteistyöstä erilaisissa yhteyksissä ja antavat samalla vanhemmille tietoa vanhemmuuden tueksi. Vanhemmat ovat usein kuitenkin kiinnostuneempia konkreettisista vauvanhoitoon liittyvistä asioista, kuten vaihtelusta ja kylvettämisestä. Ammatilaisen mukaan on paljon vaihtelua siinä, kuinka paljon odottavat vanhemmat tietävät asioista etukäteen ennen lapsen syntymää.

" - - laajassa terveystarkastuksessa se tuleva vanhemmuus jo yks osa-alue mitä me on heidät pyydetty jo etukäteen miettimään, et kyllä niitä paljon käydään läpi ja ehkä erityisesti just sitä ensimmäistä lasta odottavien vanhempien kohdalla sitten, että miten paljon kukin vanhempi tai pariskunta haluaa niitä käydä läpi, niin se nyt tiettenkin vaihtelee tosi paljon, että osa kokee että he tietää kaiken jo, vaikka on vasta se eka lapsi tulossa ja sitten jotkut haluaa todella paljon sitä asiaa pohtia - - Mutta enemmän he haluavat sitä konkreettista, että miten sitä vauvaa sitten, miten se vaihdetaan, minkälainen se kylvetysasento, tämmöisiä siellä mitä raskausaikana mietitään."" T2/2

Ammattilainen kuvaili, että jotkut haluavat pohtia paljonkin tulevaa vanhemmuutta, kun taas osa parikunnista kokee tietävänsä jo kaiken. Yhteisvanhemmuuden tuen antamiseen vaikuttaa siis vanhempien tiedot ja taidot.

Neuvolatoiminnan lisäksi ammattilaiset näkevät myös perhetyön olennaisena vanhemmuuden tukemisen muotona ja palveluna. Perhetyötä toteutetaan esimerkiksi kotikäyntien muodossa, joissa ovat monesti läsnä äiti ja lapset. Isiä kuitenkin pyritään huomioimaan enenevässä määrin. Jos isä on paikalla, niin puheena on vastuiden jakaminen perheessä ja isien osallistaminen.

” - - että monesti kotikäynneillä niin pääsääntöisesti siellä on äiti lapsen tai lasten kanssa paikalla, mutta sitten kun pääsen tapaamaan myös perheen isää niin kyllä minä keskustelen, että miten te täällä yhdessä teette näitä sopimuksia kuka mitään tekee ja miten te arjen askareissa jaatte näitä ja et kumman vuoro mitään - - ” T2/3

Kummankin vanhemman ollessa paikalla on mahdollista keskustella molempien kanssa arjen askareiden jakautumisesta. Perhetyöntekijän mukaan perhetyösuunnitelmia on nykyään tehty myös enemmän isille, kun aiemmin ne keskittyivät vain äitiin ja lapsiin. Ammattilaiset siis kertoivat, että perhetyötä pyritään tekemään kummankin vanhemman kanssa, mikä on tärkeää yhteisvanhemmuuden kannalta. Perhetyö voi olla perheissä pitkäaikaistakin, ja se on koettu hyvänä tukimuotona perheille.

Edellä kuvailtujen palveluiden lisäksi yhteisvanhemmuuden tukeminen on läsnä monessa muussakin toiminnassa. Tästä esimerkkinä ovat perhe- ja toimintaterapiat, joihin asiakkaita voidaan ohjata.

” - - jos terveydenhoitajalla herää joku huoli vaikka parisuhdeasioista, niin perheterapeutin kanssa voidaan ottaa semmoinen yhteisvastaanotto, ja se voi poikia sitten että perhe jatkaa joko pariskuntana jatkavat siellä perheterapeutilla käyntiä tai sitten yksilökäyntiä tai sitten eivät jatka ollenkaan ” T1/3

Terapia on ammattilaisten mukaan yksi yhteisvanhemmuuden tukemisen muoto, ja sinne voidaan ohjata esimerkiksi juuri parisuhdeasioissa. Jos taas perheessä on akuutteja tai vakavia kriisejä käynnissä, apuna on eri palveluiden kriisi- ja päivystyspuhelimia. Esimerkiksi läheisen ihmisen menehtyessä asiakkaalle tarjotaan keskusteluapua ja ohjausta muihin palveluihin. Tavallista on myös se, että palveluita tarjotaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Myös **perhekeskusverkostojen kokousmuistioissa** kuvaillaan monia konkreettisia palveluita vanhempien ja perheiden tueksi. Neuvoloiden toiminnasta tiedotetaan myös perhekeskusverkostoissa. Verkostojen mukaan neuvoloissa järjestetään perheille rokotuksia, tapahtumia sekä perhe- ja synnytysvalmennuksia. Apua saa puhelinneuvonnasta, chatista tai varaamalla ajan paikan päälle. Neuvolatyön kuvaillaan olevan vanhempien kanssa keskustelemista ja myös lapsen huomioimista.

”Neuvolatyö on paljolti vanhempien kanssa keskustelua ja siinä tulee huomioida sekä lapsi että vanhemmat. Vanhempien jaksaminen mietityttää alueen neuvolatyössä. Äidit uupuvat, isät töissä pitkän matkan päässä. Parhaansa vanhemmat yrittävät.” P2/1

Neuvolassa on huomioitava lisäksi vanhempien jaksamista, ja huolena onkin etenkin äitien uupuminen. Neuvolatoimintaa kuvailtaessa muistiossa korostettiin myös perheneuvolan eroja verrattuna muuhun neuvolatoimintaan.

”Ei ole jatke äitiys- ja lastenneuvoloille, vaan tarkoitettu haastaviin elämäntilanteisiin. Yhteyttä otetaan esim. lasten käytöspulmissa, parisuhdeasioissa ja erotilanteissa. Kaikki palvelut ovat maksuttomia. - - Perheet voivat itse ottaa suoraan yhteyttä tai yhteystyökumppaneiden kautta. On matalan kynnyksen toimintaa, mutta myös hoitoa. Perheet saavat jo puhelimesta neuvontaa ja ohjausta. Pääpaino on vanhemmuuden tukemisessa, mutta on myös lasten tapaamisia ja tutkimuksia.” P1/1

Esimerkistä ilmenee, että myös perheneuvolan toiminnassa tarjotaan monipuolista tukea vanhemmuuteen ja haastaviin elämäntilanteisiin esimerkiksi neuvonnan, tapaamisten ja tutkimusten muodossa. Vanhempia tuetaan myös synnytysvalmennuksilla, joita toteutetaan joustavasti verkossa. Lisäksi asiakkaat saavat itse valita, minkä kunnan valmennustoimintaan osallistuvat.

Neuvolatoiminnan lisäksi verkostoissa korostui myös seurakuntien ja järjestöjen toiminta. Kolmannen sektorin palvelut ovatkin merkittäviä vanhemmuuden tuen kannalta. Perhekeskuksen palveluverkostossa ovat mukana esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, alue seurakunnat ja setlementit, Ensi- ja turvakotien liitto ja muita paikallisia toimijoita. Eräässä kokouksessa kuvailtiin järjestön monipuolista palvelutarjontaa.

”Pelastakaa Lapset Ry kertoi toiminnastaan. *Maakunnan* alueella tarjotaan adoptioneuvontaa, perhehoitoa ja -kuntoutusta, lasten yhteisöllistä ryhmätoimintaa (LYR), lastensuojelun asiantuntijapalveluita, tukiperhetyötä, ehkäisevää tukiperhe- ja lomakotitoimintaa sekä tukihenkilö- ja sporttikummitoimintaa.” P5/1

Järjestön toiminta kattaa monia vanhemmuuden tuen muotoja ennaltaehkäisevästä toiminnasta kuntoutukseen ja hoidollisempaan toimintaan. Seurakuntien osalta verkostoissa korostui etenkin kerhotoiminnan ja vertaistuen tarjoaminen, johon palataan tuloksissa myöhemmin.

Neuvoloiden ja järjestötoiminnan lisäksi on lopuksi mainittava kaupungin tarjoamat sosiaalihuoltolain mukaiset ennaltaehkäisevät palvelut perheille, toisin sanoen varhaisen tuen palvelut. Nämä pitävät sisällään pääasiassa palvelutarpeen arviointia, kotipalvelua ja perheohjausta. Seuraavassa osiossa käydään tarkemmin läpi, mitä perheohjaus käytännössä sisältää.

6.1.2 Ohjaus ja keskustelu kevyenä tukimuotona

Ohjauksen ja neuvonnan tärkeä merkitys korostuu **ammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa**. Ammatillaiset näkevät ohjauksen ja neuvonnan tukimuotona, jota tarjotaan vanhemmille lähes kaikissa palveluissa. Neuvoja yhteisvanhemmuuden tueksi pystytään antamaan perustyössä, päivystyksissä, terveystarkastuksissa ja niin edelleen. Ammattilaisten mukaan ohjauksen ja neuvonnan ehkä tärkein tehtävä onkin varmistaa se, että vanhemmat tietävät, mistä apua on mahdollista saada.

" - että perheet tietää, mistä pyytää apua sitten jos heillä on tulee siinä vanhemmuudessa semmoisia asioita, mihin he tarvitsee tukea niin että he tietää että kyllä siitä joka neuvolaikäynnillä puhutaan siitä vanhemmuudesta, et he sitten uskaltaa avata suunsa jos he kokee et he tarvitsee siihen jotakin tukea, ja sitten että terveydenhoitajalla on työkaluja tavallaan eteenpäin ohjata tai tietää, että mihin ohjata eteenpäin, missä vois saada lisätukea asioihin- ". T1/3

Esimerkistä voidaan havaita tiedollisen tuen tarjoamista. Yksi ammattilaisista mainitsi, että on soittanut joskus asiakkaan puolesta esimerkiksi perheohjaajille, jos tämä ei ole itse jaksanut. Ohjausta tehdään esimerkiksi terveystarkastuksista perheohjaukseen, kerhotoiminnasta muihin kunnan tai kirkon palveluihin sekä neuvolasta perhetyöhön ja perheneuvonnan pariin.

Ohjauksen kautta vanhempien on mahdollista hyödyntää monia lapsi- ja perhepalveluita tarpeen vaatiessa. Ammatillaiset kuitenkin muistuttivat, ettei avun saamiseen tarvita aina minkään palvelun varsinaista asiakkuutta.

" - - päivystyspuhelinneuvonnassa paljon tehdään jo ihan sitä, että ei tule edes tänne meille asiakkaaksi asti, vaan ne saa siinä sitten jo keskustella ja vinkkiä ja neuvoja siihen ja ohjauksia toki muihinkin palveluihin." T3/2

Esimerkistä käy ilmi, että jo neuvonnassa ammattilaisten on mahdollista käydä asiakkaiden kanssa ratkaisevia keskusteluita. Ohjaus ja neuvonta ovatkin yleensä ensimmäisiä tukimuotoja, joita vanhemmat saavat eli sillä on perheiden hyvinvoinnin kannalta suuri merkitys. Se voidaan nähdä myös merkittävänä perustason tuen palveluna vanhemmille.

Myös **perhekeskusverkostojen kokousmuistioissa** mainitaan useampia ohjauksen ja neuvonnan tahoja osana vanhemmille suunnattuja tukitoimia. Näistä keskeisimpiä ovat palvelu- ja perheohjaukset, joita järjestävät perhekeskuksen lisäksi myös kaupungin varhaisen tuen palvelut. Perhekeskuksen tarjoama palveluohjaus lapsiperheille on toimintaa, jota viedään ensisijaisesti perheiden luokse. Verkostoissa on esitetty toiveita ohjauspaikoista, ja niitä on toivottu esimerkiksi perhekahviloihin ja kerhojen ja tapaamisten sekä ensi- ja turvakodin toiminnan yhteyteen.

"Alueellinen palveluohjaus tarkoittaa jalkautumista alueille ja ns. Walk in -palveluohjausvastaanottoja ilman ajanvarausta. Tarkoitettu sekä asukkaille että työntekijöille. Palveluohjaus on vasta suunnitteilla ja siitä tiedotetaan myöhemmin tarkemmin. Ideoitiin yhdessä, missä palveluohjaus voisi alueella tapahtua. *Alueen* seurakunnan tila on perjantaisin vapaana. Kirjasto/nuokkari olisi hyvä matalan kynnyksen paikka. Koulut ja Hyvinvointi- ja kulttuurikeskus muita mahdollisia paikkoja." P3/1

"Pop Up -kokemukset ovat olleet hyviä ja niissä on pystytty antamaan monenlaista palveluohjausta arjen lapsenhoidosta viranomaisohjaukseen." P1/2

Kummassakin kokousmuistion katkelmassa mainitaan, että palveluohjaus on tarkoitettu asukkaiden lisäksi myös työntekijöille ja viranomaisille. Palveluohjaus on hyödyllistä myös ammattilaisten oman työn kannalta. Ohjaustilanteissa vanhempien kanssa on pääasiassa keskusteltu arjen asioista, mutta työntekijän on mahdollista myös hankkia perheelle akuutisti apua kotipalvelusta tai tehdä hakemus perheohjaukseen.

Muistioista käy ilmi, että varhaisen tuen perheohjauksen tarkoituksena on puolestaan vastata lapsiperheiden tarpeisiin ja tilanteisiin. Lapsiperheiden on mahdollista saada perheohjausta neuvolasta kerran kuukaudessa. Ohjaukseen

voi ottaa yhteyttä matalalla kynnyksellä esimerkiksi lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa tai vanhemmuuden tukemiseen liittyvissä kysymyksissä.

”Varhaisen tuen perheohjaus: Vanhemmat ja työntekijät voivat matalalla kynnyksellä olla yhteydessä esim. lasten kasvatusasioissa, vanhemmuuden tukemisessa, parisuhdeasioissa jne. Perheohjaajia voi pyytää myös esim. vasukeskusteluihin tai verkostopalaveriin.” P2/2

Perhekeskusverkostojen kokouksissa ilmeni, että työntekijät keskustelevat palvelu- ja perheohjauksissa paljon perheiden arjesta. Vanhempien kanssa puheenaiheina ovat esimerkiksi lapsen uniasiat, pelaaminen, hammashoito, koulumatkat, harrastaminen, sosiaalisen median käyttäminen sekä vanhemman jaksaminen.

”Perheohjaus on tilanteisiin, joissa toivotaan perheiden arkeen tukea ja muutosta esim. nukkuminen, ruokailut, parisuhde, nuorten ja vanhempien yhteiset pelisäännöt. Tarve arvioidaan aina erikseen, tapaamiset max. kerran viikossa. - - Perheohjaus on pääsääntöisesti kotikäyntityötä ja se on keskustelua, ohjausta ja neuvontaa koko perheen kanssa/tarvittavalla kokoonpanolla.” P1/4

Perheohjauksessa puututaan siis tilanteisiin, joihin tarvitaan tukea ja muutosta. Ohjausta voidaan tehdä kotikäyntien muodossa, mutta sekin pitää sisällään keskustelua ja neuvontaa. Toisin sanoen ohjaus ja neuvonta eivät ole vanhemmuuden tukena ainoastaan keskusteluapua ja tiedollista tukea, vaan myös konkreettisia perustason palveluita.

Perhekeskusverkostojen mukaan toinen tärkeä keskusteluareena vanhempien kanssa palveluohjauksien ohella ovat koulujen vanhempainillat. Niissä on käsitelty esimerkiksi lapsen itsesätelyn tukemista sekä sosiaaliseen mediaan ja kuritusväkivaltaan liittyviä teemoja. Yhdessä vanhempainillassa on ollut mukana poliisi, mikä on lisännyt keskustelua vanhempien keskuudessa.

”Vanhempainillassa oli poliisi kertomassa some-asioista ja niiden riskeistä, mm. seksuaalisen hyväksikäytön mahdollisuudesta. Vanhempainiltaan osallistuneet vanhemmat olivat aktiivisesti kyselleet ja keskustelleet aiheesta poliisin kanssa. Yhteistuumiin oli todettu, että kyseinen aihe on tehtävä näkyvämmäksi ja oltava tietoinen siitä (some)maailmasta, jossa nuoret liikkuvat. Todettiin myös, ettei lasta saa jättää yksin someen. Vanhempainillassa oli puhuttu myös välittömän puuttumisen tärkeydestä sekä vanhemman oikeudesta katsoa, millä sivuilla lapsi tietokoneella käy ja kenen kanssa viestittelee. Tätä oikeutta perusteltu mm. sillä, että vanhempi maksaa lapsen puhelinlaskut. Myös poliisi kannustanut vanhempia seuraamaan aktiivisesti lastensa netin käyttöä.” P3/2

Vanhempainillassa on käyty läpi erilaisia riskejä sosiaaliseen mediaan liittyen ja perusteltu vanhempien oikeutta puuttua lasten toimintaan. Keskusteluiden

avulla vanhemmille on mahdollista välittää tietoa erilaisista ilmiöistä, kuten lasten ja nuorten käyttäytymisestä sosiaalisessa mediassa. Kokousmuistioista kuitenkin ilmenee, että vanhempainiltojen teemat vaihtelevat kaverisuhteista lähi-suhdeväkivaltaan. Ensi- ja turvakodin edustajat näkivät mahdollisena teemana myös yhteistyövanhemmuuden.

”Kouluilla ja päiväkodeilla mahdollista pitää vanhempainiltoja yhteistyövanhemmuuden näkökulmasta. Myös väkivaltateemaa yläkouluille mahdollista viedä.” P1/1

Kyseinen maininta yhteistyövanhemmuudesta vanhempainillan mahdollisena teemana oli ainoa perhekeskusverkoston kokousmuistioissa esiintynyt maininta vanhempien väliseen yhteistyöhön liittyen. Vanhempainiltojen kautta on kuitenkin mahdollista saavuttaa vanhempia varsin helposti ja matalalla kynnyksellä.

Ohjauspalveluiden ja vanhempainiltojen lisäksi myös erilaisissa tapahtumissa ja iltamissa käydään ammattilaisten ja vanhempien välisiä keskusteluita. Lapsiperheitä koskettavia aiheita voidaan siis käsitellä monissa yhteyksissä ja palveluissa. Kokousmuistioihin onkin kirjattu, että kohtaamiset vanhempien kanssa erilaisissa tapahtumissa ja palveluissa ovat tärkeitä.

6.1.3 Vertaistuki yhteisvanhemmuuden tukena

Fokusryhmähaastatteluiden ammattilaiset kuvailivat vertaistukea yhteisvanhemmuuden tukena korvaamattomaksi. Vertaistuki nähdään asiana, jota viranomaiset eivät voi itse tarjota asiakkaille.

” - - pääsee tuulettamaan silloin, kun on se tuuletuksen tarve niistä asioista, että jos tulee jostain sieltä esimerkiksi sieltä neuvolasta tai meidän muiden viranomaisten tai jostain muulta taholta, niin ehkä se ei kuitenkaan tavoita sitä arjen pintaa niin herkästi kun ne vertaiset ihmiset sitten siinä tilanteessa.” T2/1

” - - se vertaisen tuki, olipa se haaste mikä tahansa, niin se on niin arvokasta mitä kukaan ammattilainen ei voi antaa. Koska siinä ollaan siinä tunnepinnassa koko ajan 'aa, sinäkin olet kokenut tämän, miten sinä siitä selvisit', niin ei siinä ole mitään semmoista, mikä sen voisi korvata.” T5/2

Ammattilaiset näkevät vertaistuen hyötynä sen, että sen avulla tavoitetaan herkästi arjen ilmiöt ja vertaisten tunnetilat. Vertaistuen avulla asiakkaat pystyvät jakamaan omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan samassa elämäntilanteessa olevien kanssa sekä huomaamaan, että monet muutkin kokevat samanlaisia asioita.

" - jos on joku tietty haaste ollut sen lapsen kanssa, minkä takia on sitten ohjattu jonkin ja on päässyt vertaisten piiriin ja todella monet vanhemmat on todennu sen niin, että vaikka se haaste ei ole vielä lähtenyt helpottamaan niin se, kun kuuli et muutkin elää samanlaisessa tilanteessa eli monet vanhemmat kokee, että jo pelkästään se on auttanut heitä ja tavallaan helpottanut sitä tilannetta, että nyt sen jaksaa sitten paremmin odottaa, että se haaste loppuisi kokonaan." T2/2

Vanhemmille tuo helpotusta pelkästään tieto siitä, että monet muut ovat samanlaisessa tilanteessa heidän kanssaan. Kyse on tällöin emotionaalisesta tuesta ja etenkin empatiasta. Ammattilaisten mukaan myös avun hakemisen kynnyks voi madaltua, kun kuulee muiden ongelmista ja siitä, miten niihin on saatu apua. Vertaisilta saa parhaimmillaan lisää voimavaroja – varsinkin, jos lähiverkosto on riittämätön.

Ammattilaiset korostavat, että vertaistuen kautta vanhemmilla on mahdollisuus käydä keskustelua toistensa kanssa erilaisista aiheista, jotka koskettavat usein kaikkia ryhmätoiminnassa mukana olevia.

" - - vertaistuellisessa esikkoryhmässä niin äidit sano, että he mieluummin tulee tänne esikkoryhmään, joka on ensisynnyttäjä-äidin tai -isän pienokaisen kanssa paikka, kun kaikilla on vähä samat niin kuin aiheet mistä keskustella, ja siellä tulee heillä ne omat porinapiirit kokemusten, vinkkien jakamista, että sillä on äärettömän suuri merkitys - - " T2/3

Vertaisten parissa vanhemmat usein jakavat samanlaisen elämäntilanteen. Vertaistuen tärkeä hyöty on ammattilaisten mukaan myös keskustelut, joita sen pohjalta herää kotona kumppanin kanssa. Yksi ammattilaisista kertoi esimerkin nuorten synnyttäjäryhmästä, jossa on ollut vieraana seksuaaliterapeutti ja puheenaiheena parisuhde. Tilaisuudessa oli herännyt paljon keskusteluita, joita oli jatkettu myös myöhemmin. Onkin tärkeää, että molemmat vanhemmista osallistuvat ryhmätoimintaan.

" - - soitellut sitten vanhemmille niin minä olen antanut aina sen varotussanan, että jos teistä, jos on yhdessä asuvat vanhemmat, niin että jos teistä vaan jompikumpi osallistuu tähän ryhmään niin tämä voi lisätä parisuhteessa, voi lisätä yhteistyövanhemmuuden haasteita. Että tavallaan että olen aina suositellut sitä, että molemmat sitoutuisivat pääsivät vaan sinne ryhmään, kun se on tärkeä näkökulma kun jos toinen lähtee oppii uutta ja lähtee soveltamaan sitä arkeen ja toinen ei ole yhtään messissä mukana, et tällainen pieni riski on esimerkiksi vanhemmuusryhmissä mitä meillä on. " T3/2

Katkelmasta voidaan päätellä, että ainoastaan toisen vanhemman osallistuminen ryhmätoimintaan voi olla riski yhteisvanhemmuudelle eli toisin sanoen yhteisvanhemmuuden haasteet voivat lisääntyä, jos vanhemmat eivät yhdessä opettele

uusia asioita. Myös avoimeen toimintaan osallistuu usein vain toinen vanhemmista, joten markkinointia kummankin vanhemman osallistumiseksi tulisi ammattilaisen mukaan lisätä.

Fokusryhmähaastatteluissa ilmeni, että vertaistukea toteutetaan pääasiassa ryhmätoimintaa hyödyntäen sekä ohjatun että vapaamuotoisemman toiminnan kautta. Vertaisryhmiä on esimerkiksi ensisynnyttäjille, nuorille äideille, molemmille vanhemmille, eronneille ja erikseen miehille. Kaikille ei kuitenkaan ole mahdollista osallistua vertaistoimintaan esimerkiksi päiväsaikaan töiden takia. Yksi ammattilaisista nosti esille, että ryhmätoimintaan osallistumista tulisi tukea.

” - - monella taas ihan niitä faktoja, että miten se jos se on päiväaikaan se ryhmä, miten saa töistä vapaata, että jos siihen olisi vaikka joku Kelan tuki, niin ihmisille se olisi niin arvokasta jos ihmiset pääsisi osallistumaan niihin ryhmiin. Ja sitten taas monella taas voi olla niitä lastenhoito-ongelmia jo, että ne ei pääse ryhmiin, kun ne ei saa lapsia mihinkään - -”. T3/2

Ryhmätoimintaan osallistumisen voi siis estää monet arkiset asiat. Ammattilaiset näkevät vertaisryhmät ja kokoontumiset niin arvokkaina, että niitä tulisi hyödyntää enemmänkin eri palveluissa. Vertaistuki on ammattilaisten mielestä potentiaalinen työmuoto kaikkialla kunnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Ammattilaisten mukaan vertaisryhmien lisäksi perheille on tarjolla paljon avointa toimintaa, joihin ei tarvitse erikseen ilmoittautua mukaan. Tällaista toimintaa tarjotaan esimerkiksi perhekahviloiden ja -ryhmien muodossa. Avoimissa tilaisuuksissa keskustelu on hyvin vapaamuotoista, mutta sen lomassa voidaan jakaa myös tietoa.

”Nämä meidän avoimet perheryhmät on varmaan verrattavissa perhekahviloihin, perhekerhot ja olkkarit, niin tuli juuri mieleen että edellisessä työpaikassa niin meillä oli justiin perhekerhon yhteydessä aina kerran kuussa semmoinen äitien tai vanhempien, oli siellä joskus isäkin, niin tarinapiiri jota meidän diakonia veti, ja sitten oli aina eri aiheet kullakin kerralla juurikin tällaisia lapsiperheitä koskettavia aiheita, ja ne oli aika mukava juttu että ne oli siellä, oli sitä vertaisjuttua tämmöistä niin kun vähän tietopuolistakin sitten mukana.” T1/2

Tässä esimerkissä ammattilainen kuvaili, kuinka seurakunnan avoimen toiminnan yhteydessä tarjotaan myös tiedollista tukea. Isoissa ryhmissä on kuitenkin

harvemmin puheena intiimit tai henkilökohtaiset asiat; niitä käsitellään enemmän suljetuissa ryhmissä. Vanhemmat tulevat keskusteluiden ja tiedonsaannin lisäksi perhekahviloihin myös viettämään vapaa-aikaa.

” - - se on hyvä paikka [perhekahvila] siis mihin voi tulla huoahntamaa ja hengähtämää ja lapset hakemaa vähä kaveriseuraa ja opettelemaan niitä sosiaalisia suhteita siellä, ja vanhemmat voi sitten käydä keskustelua niistä aiheista, joista sillä hetkellä heille jotenkin nousee se ajatukset ja tarve.” T1/1

Perhekahviloissa on tekemistä sekä lapsille että aikuisille. Ammatilainen on esimerkiksi askarrellut isänpäiväkortteja yhdessä perheiden kanssa. Toinen ammatilainen puolestaan kuvailee, kuinka perhekahvilatoiminta alkoi lopulta pyöriä vanhempien oman toiminnan varassa. Vanhempien avoimessa toiminnassa ammatilainen voi olla myös kahvinkeitäjän roolissa. Toisin sanoen joskus ammatilaisten tehtävän on vain luoda puitteet vanhempien kohtaamiselle ja sosiaaliselle tuelle.

Joskus ammattilaisen sijasta ryhmätoiminnassa voidaan hyödyntää koulutettuja vapaaehtoisia ja kokemusasiantuntijoita. Eräs ammatilainen kuvaili tällaista tilannetta eroon liittyvän ryhmätoiminnan kohdalla, jossa vetäjällä oli oma henkilökohtainen erokokemus taustalla. Eroryhmissä käyneet ovat kokeneet vapaaehtoisten vetämisen toiminnan hedelmällisenä. Ammatilaisten mukaan vetäjien omista erokokemuksista on ollut hyötyä, sillä niiden kautta on löytynyt yhtymäkohtia osallistujien kokemuksiin.

Ohjatun ryhmätoiminnan ja avointen tilaisuuksien lisäksi vertaisuus voi toteutua internetissä. Ammatilaiset mainitsivat verkkovertaisuuden väyläksi esimerkiksi Facebookin vauvaryhmät ja keskustelufoorumit.

” - - kyllä sillä on suuri voima, sillä vertaistuellisella henkilöllä ja ryhmässä ja missä tahansa se on vaikka netissäkin, facebookissa tai vuoden elokuun 2020 ryhmä tai joku, että on sillä merkitystä.” T2/3

Netissäkin tapahtuvalla vertaisuudella on ammattilaisen mukaan merkitystä, ja sitäkin voidaan pitää sosiaalisen tuen muotona. Yksi ammatilaisista on kuitenkin kyseenalaistanut asiakkaansa kanssa verkkosivujen luotettavuutta, ja kokeekin ohjatun vertaistoiminnan turvallisemmaksi vaihtoehdoksi vanhemmille.

”Kyllä minä itse ainakin tällaisen vertaisryhmän vetäjänä ohjaajana ajattelisin, että se ohjattu ryhmä on ehkä luotettavampi tai jotenkin turvallisempi, kun nyt tuossa juurikin

tuli yksi kommentti äidiltä, että hän oli vauva-sivustolla käynyt että - - hämmästeli, että miten tuommoiseenkin voidaan kysyä, jotain noin itsestään selvää asiaa kysytään ja ihmetellään.” T1/2

Internetsivustoilla voidaan siis käsitellä hieman erilaisia, itsestään selviäkin aiheita vanhemmuuteen liittyen. Toisaalta samaisessa haastattelussa todetaan, että erilaiset sivustot ja nettiverkostot ovat hyvin suosittuja vanhempien keskuudessa, mikä osoittaa, että vanhemmilla on tarvetta jakaa kokemuksiaan.

Perhekeskusverkostojen kokousmuistioissa on myös paljon mainintoja vertaistuesta ja sen tarjoamisesta vanhemmille. Kokousmuistioihin on kirjattuna monenlaista ryhmätoimintaa ja tapahtumia perheille. Ryhmätoimintaa toteutetaan useimmiten erilaisten perhekerhojen ja -ryhmien muodossa. Järjestäjätahoina ovat esimerkiksi seurakunta, perhepuistot tai järjestöt.

”Avoin varhaiskasvatus: *Alueen* perhepuiston kerhoryhmät täynnä. Elokuusta 2019 alkaen perheillä on ollut mahdollista valita 3 kerhopäivää lapselleen. Oma kerhoryhmä 2-vuotiaille ja oma ryhmä 2-5 -vuotiaille lapsille. Perheryhmä on myös täynnä, mukana on ilahduttavan paljon isiä.” P1/3

Avoimen varhaiskasvatuksen edustajan mukaan perhekerhot ovat täynnä, ja mukana on myös paljon isiä. Myös monet muut ryhmätoiminnan järjestäjätahot kertovat verkostossa toiminnastaan ja kuulumisistaan.

Perhekeskusverkostoissa kuvaillaan monia muitakin ryhmiä, joita on luotu erilaisiin elämäntilanteisiin ja haasteisiin. Toimintaa on esimerkiksi eronneille, kiusatuille, nuorille äideille ja odottaville.

”Tällä hetkellä perheneuvonta tarjoaa erilaisia ryhmiä, kuten haastavasti käyttäytyvien lasten ryhmä, eroryhmät sekä kaveritaitojen opetteluryhmät.” P3/2

Ryhmätoimintaa on sekä lapsille että aikuisille. Esimerkiksi nuorten äitien ryhmässä, joka on suunnattu alle 24-vuotiaille äideille, käsitellään teemoja liittyen seksuaalisuuteen, parisuhteeseen, jaksamiseen ja itsetuntoon. Verkostotoimijoiden mukaan ryhmän jäsenet ovat olleet myös aktiivisia keskenään ja perustaneet yhteisiä keskusteluryhmiä tarjoten näin vertaistukea toisilleen.

Ryhmätoimintaa on suunnattu pääosin äideille, mutta myös isille. Esimerkkinä tästä perhekeskusverkostossa mainitaan varhaisen tuen palveluiden isäryhmä. Lisäksi isille voi olla vaihtoehtoja tarjolla muun toiminnan ohessa, kuten

seurakunnan iltatoiminnan yhteydessä. Myös tapahtumia kohdennetaan erikseen äideille ja isille. Äideille on esimerkiksi suunniteltu hyvinvointi-iltoja ja isille omia varpajaisia ja retkiä. Perhekeskusverkostoissa puhutaan kuitenkin useimmiten yleisesti vanhemmista ja perheistä sen sijaan, että äitejä tai isejä korostettaisiin erityisesti.

Seurakunnan tiloissa on ryhmien lisäksi tarjolla paljon muutakin tekemistä perheille. Vertaisuutta voidaankin kokea ohjatun ryhmätoiminnan lisäksi erilaisissa tapahtumissa ja tiloissa. Perhekeskusverkoston kokousmuistioissa puhutaan usein koko perheen tapahtumista, joista esimerkkeinä perhebrunssit, -olkarit, -leirit ja -kahvilat.

”Perhebrunssi setlementissä helmikuussa. Talvilomaleiri päiväleirinä, vielä mahtuu mukaan - - Uusia hankkeita mietinnässä mm. vanhemmuuden tukemiseen liittyen. Mum-mola toimintaa setlementissä kahtena iltapäivänä viikossa, jolloin vapaaehtoiset touhuavat yhdessä lasten kanssa.” P9/1

Esimerkistä käy ilmi, että vanhemmille on tarjolla paljon tekemistä ja tapahtumia eri palvelutuottajien toimesta. Lisäksi verkostotoimijat esimerkiksi kokkaavat, askartelevat ja juttelevat perheiden kanssa sekä kohdistavat toimintaa lapsille. Perheille on myös tarjolla ulkoilutapahtumia ja muita tapahtumia liittyen palveluiden merkkipäiviin tai valtakunnallisiin juhliin. Verkostoissa kuvaillaan, että perheiden kanssa juhlitaan yhteisesti esimerkiksi perhepuiston syntymäpäiviä, isänpäivää ja valtakunnallista leikkipäivää. Vertaisuus voi siis toteutua myös erilaisissa tapahtumissa.

6.2 Erityinen tuki yhteisvanhemmuuteen

Ammattilaiset tunnistivat monia tilanteita, joissa perheet tarvitsivat erityisesti tukea yhteisvanhemmuuteen (kts. Taulukot 2 & 3). Haastavia elämäntilanteita aiheuttivat esimerkiksi vanhempien erotilanteet, toisen vanhemman tai lähiverkoston puuttuminen sekä erilaiset jaksamattomuuteen liittyvät ongelmat. Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttamisessa on olennaista tunnistaa perheiden moninaiset tilanteet ja tarpeet. Tässä osiossa on selkeitä yhtäläisyyksiä Gilliganin

(2000, 15) määritelmään suojaavasta tuesta, jolla pyritään vahvistamaan vanhempien selviytymismekanismeja ja resilienssiä riskitilanteissa. Lisäksi perheiden tarpeita voidaan pohtia myös palvelukokonaisuuden näkökulmasta eli yleisen tuen, erityisen tuen ja lasten suojelun tarpeiden kautta. Joissakin tilanteissa rajat tuen tarpeiden välillä ovat häilyviä, joten jaottelua ei hyödynnetä tarkkarajaisesti tai poissulkevasti.

6.2.1 Tuki erotilanteissa

Fokusryhmähaastatteluiden ammattilaisten mukaan yhteisvanhemmuuden haasteet näkyvät perheissä, joissa vanhemmat ovat eronneet tai eron partaalla tai joissa lapsilla on kaksi kotia. Vanhemmilla on herännyt paljon huolia erotilanteissa liittyen siihen, miten asiat tulevaisuudessa sujuvat. Tällaisissa tilanteissa on ammattilaisten mielestä tärkeää käydä vanhempien kanssa keskustelua sujuvasta ja tasapuolisesta vanhemmuudesta.

” - - vanhemmilla on se huolikin jotenkin siitä, että miten ne asiat miten ne sujuu ja just voi olla sitäkin että toinen puolisoista on kokee jotenkin, että menettää nyt kaiken ja et minä ajattelin et siellä se kyllä ihan tosi vahvasti oli nämä asiat kyllä, missä sitä keskustelua useimmissa tilaisuuksissa sitten aina synty että, että miten se saataisi sitten eron jälkeen se vanhemmuus jotenkin sujuvaksi, ja just edes tasapuoliseksi että kummallakin on oltava samanlaiset oikeudet olla lasten kanssa.” T4/2

Ammattilaiset siis korostivat, että vanhempien huolien purkamiseksi on käytävä yhteistä keskustelua siitä, millaisena perheen tulevaisuus jatkuu eron jälkeen. Asiakkaiden ja ammattilaisten välisten keskusteluiden puheenaiheina voivat olla elatukseen tai huoltajuuteen liittyvät asiat, mutta keskustelut voivat koskettaa myös käytännön elämää, kuten sitä, miten vanhemmat pitävät jatkossa yhteyttä. Näitä asioita voidaan käydä läpi myös erilaisten kokoonpanojen tai neuvonpitojen kautta. Seuraavana ammattilainen kuvaili, miten yhteisvanhemmuus näkyy hänen työssään.

” - - toimin paljon täällä omassa työssäni näissä tällaisissa kokoonpanoissa - - missä on nimenomaan eron jälkeistä sitä yhteisvanhemmuutta yritetään vahvistaa, niin se näyttäytyy sellaisena. Minulla on siellä oma rooli sitten näissä neuvonpidoissa ja hyvin paljon meidän palveluissa on eroperheitä että toisen vanhemman luona asuu lapset - -” T3/1

Esimerkin ammattilainen on mukana verkostotyöskentelyssä, jonka tavoitteena on eron jälkeisen yhteisvanhemmuuden vahvistaminen.

Toinen merkittävä eroperheiden tukimuoto on perheasioiden sovittelu, jonka useimmat ammattilaiset tuovat esiin. Se fokusoituu työmuotona nimenomaan yhteisvanhemmuuden kysymyksiin. Sovittelussa ammattilaiset ovat puolueettomia ja suhtautuvat tasavertaisesti kumpaankin vanhempaan. Tärkeää on huomioida myös salassapitovelvollisuus. Sovittelussa työskentelyn lähtökohdina on molempien vanhempien suostumus ja sitoutuminen. Työskentelyssä korostetaan yhteistyön merkitystä, minkä ammattilaiset tuovatkin vahvasti esille.

”Mm oikeastaan se liittyy tuohon sovitteluun tosi vahvasti minun mielestä tuo, että se jotenkin liittyy sen vanhempien yhteistyön, se niin kuin kutsuu siihen yhteistyöhön vanhempia, ja jotenkin se että tehdään se ehkä sen toisen vanhemman rooli näkyväksi siinä, että tietoisuus siitä että heitä molempia tarvitaan jatkossa, että he on yhtä tärkeitä, että ei ketään ei laiteta ulkopuolelle eron jälkeenkään siitä perheestä.” T3/3

Esimerkistäkin käy ilmi, että sovittelussa vanhempien välinen yhteistyö on merkittävää työskentelyn kannalta. Ammattilaisen mukaan sovittelu ikään kuin kutsuu vanhempia yhteistyöhön. Työssä onkin huomioitava, ettei kukaan perheenjäsenistä koe jäävänsä perheen ulkopuolelle. Tuloksissa tulee myöhemmin esille lisää vanhempien yhteistyöhön liittyvien keskusteluiden sisältöjä, jotka koskevat eroperheitä ja sovittelutilanteita. Tästä esimerkkinä lapsen näkökulman korostaminen etenkin riita- ja konfliktitilanteissa.

Perhekeskusverkostojen kokousmuistioihin on myös kirjattuna tukipalveluita nimenomaan eroperheille. Tukea tarjoavat muun muassa perheneuvola ja -neuvonta, ensi- ja turvakoti sekä lapsioikeudelliset palvelut.

”Psykososiaalisten palveluiden lapsioikeudelliset palvelut on aloittanut Walk in -palvelun tiistai-iltapäivisin. Asiakas voi tulla suoraan paikanpäälle ja saada infoa esim. lapsen asioiden järjestämiseen erotilanteissa; tapaamis- huolto-, asumis- ja elatusasioihin. Tarkemmat ajat nettisivuilla.” P6/1

”Avotyössä paljon matalan kynnyksen toimintaa: mm. Ero lapsiperheessä -työtä, Doula-työtä, Yhden vanhemman perheiden ryhmiä, lähisuhdeväkivaltatyötä, chatteja esim. vauvan uniasioihin ja päihdeasioihin. Eroneuvoillat kerran kuussa. Mietinnässä, missä Eroneuvoillat syksyllä pidetään, jotta matala kynnyks osallistua.”P1/1

Edellä mainitut verkostotoimijat tarjoavat siis matalan kynnyksen palveluita eroperheille. Esimerkkeinä neuvonta ja ilman ajanvarausta toimiva vastaanotto erotilanteissa, jotka keskittyvät nimenomaan tiedon jakamiseen erotilanteissa oleville vanhemmille. Yksittäisessä perhekeskusverkoston tapaamisessa ilmenikin kou-

lujen toivomus siitä, että lapsille ja vanhemmille tarjottaisiin enemmän tukea erotilanteissa. Tällä tavoin voitaisiin pitää huolta siitä, että perheet selviävät akuuteista kriisitilanteista ilman erityisen tason palveluita.

6.2.2 Tuki haastavissa tilanteissa

Fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden ammattilaisten mukaan yhteisvanhemmuuteen tarvitaan tukea monenlaisissa haastavissa elämäntilanteissa. Heidän mukaansa esimerkiksi juuri edellä käsitellyissä erotilanteissa aikuisetkin voivat reagoida vahvasti muutokseen. Erilaiset mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat vaikuttavatkin yhteisvanhemmuuteen ja sen tukemiseen. Tällöin voi olla tarpeen tarjota perheille erityistä tukea. Aikuisilla voi olla esimerkiksi keskittymisongelmia, ongelmia päivärytmissä tai käsittelemättömiä asioita lapsuudessaan.

” - - millä tavalla se vaikuttaa niiku vanhempien oma lapsuudenperheen rooli, että miten se heijastelee siihen omaan vanhemmuuteen, että pystyykö siinä niiku miettimään vanhempi, onko voimavaroja miettiä sillä tavalla että mä lähtisin muuttaaman niitä, niitä epätervellisiä asioita taikka huonoks havaittuja asioita toiseen suuntaan, et onks se niiku mahdollista, mut niitten sanottaminen ja niitte niiku puheeksi ottaminen on minun mielestä kans semmonen mikä useesti unohtuu että sieltähän ne mallit tulee, ehkä sitten vielä se ylisukupolvisuus, vaikka huono-osaisuudella tai (sillä)sijoituksilla et siinä on monia, monia mitkä sitä niiku voi ohjata sillai vanhemmuuttaki sinne vikasuuntaan.” T5/2

Katkelmassa tulee esille monia seikkoja, jotka voivat viedä vanhemmuutta ikään kuin väärään suuntaan: kokemukset lapsuudenperheessä, ylisukupolvinen huono-osaisuus ja sijoitus kodin ulkopuolelle. Ammattilaiset kuvailivat, että apua voidaan tarvita myös esimerkiksi aikuisen oman päivärytmin löytämiseen ennen kuin tukea varsinaiseen yhteisvanhemmuuteen voidaan antaa. Ratkaisuna yhteisvanhemmuuden edistämiseksi tilanteissa, joissa vanhemmalla on huolta toisesta vanhemmasta, mainitaan valvotut tapaamiset.

” - - jos on huoli siitä, miten se toinen vanhempi tapaa sitä lasta vaikka eron jälkeen ja voi olla joku päihde tai mt-ongelma niin siis semmoinen kuin valvottu ja tuettu tapaaminen niin se voi olla monelle vanhemmalle hyvä lähtökohta, että niin että sinne joku toinen henkilö mukaan joka vähän opastaa ja vähän on tukena sitten miten tämän lapsen kanssa toimitaan ja käyttäydytään ja mikä olisi kivaa, ja sitten sen jälkeen sitten vaikka siirtyä tapaamisiin niin, että ne on vaikka isän kotonakin tai äitin kotona ihan kumpi vanhempi se sitten onkin, mutta toi on koettu tosi hyväksi - - ” T3/3

Ammattilainen kuvaili, että valvotuissa tapaamisissa on mukana ulkopuolinen henkilö, joka voi opastaa vanhempaa toimimaan lapsen kanssa. Työskentelyn jatkuessa tapaamiset voivat siirtyä myös vanhempien koteihin.

Kuitenkin merkittävin huoli, jonka ammattilaiset nostivat esiin, on vanhempien jaksaminen. Ammattilaiset kokevat, että yhteisvanhemmuuteen tarvitaan tukea, jos perheessä on jaksamattomuutta. Jaksamattomuuden syitä voivat olla esimerkiksi lapsen erityiset tarpeet, lähiverkoston vähäisyys sekä yksinäisyys. Ensiksi mainitun kohdalla ammattilaiset ajattelevat, että erityisherikän lapsen kanssa vanhempien voimavarat vähenevät normaalia herkemmin ja vanhemmuus on tavallista vaativampaa.

” - - sehän [erityisherikkä lapsi] tuo juuri tätä tämmöistä voimavarojen vähenemistä ja että nähdään se lapsen erityisherikkyys, että nähdäänkö se samalla lailla vai eri lailla, otaanko se yhtä lailla tosissaan molemmat vanhemmat vai vähätteleekö toinen että ei mitään, tai että se vaatii vanhemmilta enemmän, enemmän ja on niin kun vaativampi minusta vanhemmuus siinä kohdassa kun lapsi on erityisherikkä.” T1/2

Esimerkistä käy ilmi, että vanhemmilla voi olla myös keskenään erilainen suhtautuminen lapsen erityisherikkyteen. Toisin sanoen lapsen erityiset tarpeet haastavat myös vanhempien yhteistyötä ja yhteisiä näkemyksiä.

Jaksamattomuutta voi esiintyä myös ilman, että lapsi tuottaa erityisiä haasteita. Esimerkiksi perhetyöhön tulee paljon hakemuksia perheiltä, jotka ovat viimeiseen asti yrittäneet pärjätä omillaan. Tällöin perheillä ei yksinkertaisesti riitä resurssit tai arjessa ja työnjaossa saattaa olla jotakin, joka uuvuttaa vanhemmat.

” - - mitä tulee perhetyöhön hakemuksia niin kyllä siellä on se, että et siellä on singuttu ja siellä on yritetty pärjätä, mutta sitten yksinkertaisesti rahkeet ei enää riitä niin kyllä siellä näyttäytyy se, että siellä on kummatkin perheen vanhemmat, jos he on ydinperheenä nii kyllä he ovat kiitollisia siitä, että heidät kuullaan ja he saavat siihen apua ja tukea ja voi olla, että hyvin pienillä jutuilla pystytään niin kuin ennaltaehkäisemään semmoisia suuria korjaavia juttuja.” T2/3

Puuttamalla vanhempien jaksamattomuuteen voidaan ammattilaisen mukaan ehkäistä suurempia korjaavia toimenpiteitä. Onkin huomioitavaa, että myös ammattilaisilla on vastuu oikea-aikaisen ja tarpeenmukaisen tuen tunnistamisessa ja tarjoamisessa, sillä usein perheet saattavat vältellä etenkin erityisen tuen palveluihin tukeutumista. Joissakin tilanteissa vanhempien jaksamattomuus johtuu kuitenkin lähiverkoston puuttumisesta tai yksinäisyydestä. Tällöin ratkaisuna voivat olla matalan kynnyksen vertaistuki ja ryhmätoiminta. Esimerkiksi edellä

mainituissa tilanteissa, joissa lapsi haastaa vanhempia, vertaistuki voi olla arvokasta.

” - - tahto ja tunne -ryhmä nii siellä on näitä öö koululaisia ö tai eskarilaisia, joilla tuota on on tämmösiä haasteita keskittymiskyvyn haasteita voi olla diagnoosia tai ei ole diagnoosia, nii hän sano et tää vanhempi että tämmöstä hän on kaivannu, et kyllä silloin suuri voima sillä vertaistuellisella henkilöllä - - ” T2/3

Haastavissakin tilanteissa vertaistuen voima on suuri, ja useimmat perheet kokevat sen tärkeäksi. Ammatillaiset nostivat kuitenkin esiin, että kaikkein haastavimmissa tilanteissa olevat vanhemmat eivät välttämättä löydä voimavaroja ryhmätoimintaan osallistumiseen ja kokemusten jakamiseen. Ryhmätoimintaan osallistumista hankaloittaa myös esimerkiksi juuri lastenhoitoavun tai läheisverkoston puuttuminen, kuten aikaisemminkin tuloksissa tuli esille.

Ammatillaiset mainitsivat tukena jaksamattomuuteen myös lähiverkoston aktivoimisen, johon palaan tarkemmin myöhemmin tuloksissa. Jaksamisen kannalta on tärkeää kartoittaa, onko kummallakin vanhemmalla tarpeeksi omaa aikaa ja löytyykö yhteistä parisuhdeaikaa.

Jaksamattomuuden ja haastavien elämäntilanteiden lisäksi yhteisvanhemmuuteen voidaan kaivata apua silloin, kun vanhemmuuteen liittyy paljon epävarmuuksia. Neuvolan ammatillaiset kuvailivat, että vanhemmat voivat olla ikään kuin hukassa vauvan kanssa. Neuvolassa nämä haasteet tulevatkin erityisen hyvin esille.

”Neuvolakäynneillä voi tulla esille ihan sellaisia et ylipäättänsä siihen vanhemmuuteen tarvitaan tukea, että on molemmat vanhemmat voi olla ihan hukassa vauvan kanssa, miten vauvan viesteihin vastataan ja mitä vauva tarkoittaa milläkin, onko vauva nälkäinen vai onko tämä just jotakin muuta, ja et toki ne on semmoisia asioita, jota jokainen vanhempi miettii mutta että sitten on semmoisia vanhempia, jotka ei oikeasti että vaikka kuukausia vauva on jo useamman kuukauden ikäinen nii edelleen on ne samat kysymykset ja ei vaikka uskalleta kylvettää vauvaa, tulee esille kun vauva on viiden kuukauden ikäinen et no ’me ollaan kylvetty suurin piirtein kerran kuukaudessa kun meitä pelottaa se’ ja et semmoisia asioita ehkä että siihen koko vanhemmuuteen tarvitaan tukea, nii kyllähän silloin tarvitaan myös siihen yhteisvanhemmuuteen, että tietää mitä itse vanhempana miten pitäisi toimia ja sitten että miten antaa tilaa sille toiselle - - ” T1/3

Esimerkistä käy ilmi se, että vanhemmuuteen tarvitaan apua silloin, kun haasteet vauvan kanssa jatkuvat pidemmän aikaan. Haasteet voivat liittyä vauvan viesteihin vastaamiseen tai muihin käytännön asioihin, kuten kylvettämiseen. Ammatillaiset ovat havainneet, että epävarmuus vanhemmuudessa voi näkyä myös

toisen vanhemman toiminnan vahtimisena tai liiallisena tukeutumisenä toiseen vanhempaan.

" - - sitä toisen vanhemman tekemistä vähän vahditaan koko ajan ja koetaan sitä niin kuin toin aikaisemminkin esille sitä omaa vanhemmuutta et ollaan hyvin epävarmoja siitä, ja sitten vaikka imetys esimerkiksi että kuitenkin ollaan täysin riippuvaisia myös siitä toisen vanhemman tuesta, et esimerkiksi imetys muutaman kuukauden ikäisen lapsen niin ei onnistu äidiltä ilman että se isä tulee asettelemaan tyynyt siihen äitille oikein - - ". T1/3

Vanhemmat voivat tarvita siis erityisen paljon tukea sekä kumppaniltaan että palveluilta. Ammattilaisten mukaan perheillä voi olla elämässään monenlaisia ongelmia ja haasteita, jotka vaikuttavat myös yhteisvanhemmuuteen. Viimeisenä onkin mainittava yhden huoltajan perheet, joita on ammattilaisten mukaan paljon. Näissä perheissä vastuu on yleensä äidillä, eikä toinen vanhemmista välttämättä pysty kantamaan yhtä paljon vastuuta.

" - - paljon kuitenkin asiakasperheissä asiakaslapsissa on semmoisia yhden huoltajan perheitä, että onko se toinen osapuoli tai toinen vanhempi pystyväinen tällä hetkellä edes siis vastaamaan, tai ja jos on niin sitten että millä tavalla sitä asiakkuutta ja minkälaisia muutoksia sinne ehkä halutaan, ja millä tavalla vanhemmat keskenään on ja miten pystyvät asian eteen jotain tekemään - - että päävastuu monesti on sitten toisella vanhemmalla ja aika usein vielä äidillä tällöin nyt oman kokemuksen mukaan nii." T2/1

Yhden huoltajan perheissä toisen vanhemman aktiivisuus vaihtelee, ja yhteistyöhön vaaditaan kummankin tahtotilaa. Tukemisen näkökulmasta on kuitenkin tärkeintä, ettei äitiä jätetä yksin. Ammattilaiset nostavat läheisverkoston esille yhtenä tahona, joka voi auttaa vanhemmuuden jakamisessa.

Myös **perhekeskusverkostojen kokousmuistioissa** kuvaillaan palveluja liittyen nimenomaan tiettyihin, haastaviin elämäntilanteisiin. Esimerkkinä tästä on päihteiden kanssa kamppailevat tulevat äidit. Heille on tarjolla tukea jo raskausaikana.

"[nimi] on päihdeperheiden avopalveluyksikkö. Raskausajan tuki on perheille maksutonta ja työskentelyyn voi osallistua vaikka nimettömänä. - - Työskentely räätälöidään asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaan. Paljon keskustelua raskaudesta, äitinä ja vanhempana olemisesta, mielikuvavauvasta, tulevaisuudesta päihteiden suhteen, ym. Motiivointi suuressa osassa." P1/5

Näiden äitien kanssa keskustellaan vanhempana olemisesta ja tulevaisuuden haasteista päihteiden kanssa. Äitien on mahdollista saada tukea myös synnytyksen jälkeen, ja usein heidän kanssaan tehdäänkin jo odotusajalla ennakollinen lastensuojeluilmoitus. Tällöin pyritään sekä huomioimaan lapsen suojelun tarve

että turvaamaan tulevaa vanhemmuutta. Muutoin kokousmuistioissa kuvailtu päihdetyö keskittyy nuoriin sekä liikkuvaan terveysneuvontaan.

Kokousmuistioista ilmenee, että toiminnassa otetaan huomioon myös maahanmuuttajaperheet. Näiden perheiden kohdalla puheenaiheina ovat yksittäiset työmenetelmät ja -tavat sekä heidän huomioimisensa laajemmin palveluissa ja hankkeissa. Esimerkiksi päiväkodeissa on otettu käyttöön kuvallisia materiaaleja, minkä lisäksi vanhempien kanssa on käyty yksittäisiä keskusteluja.

"Keskustelua: Päiväkodilla ja muilla peruspalveluilla tärkeä rooli kotouttamisessa. Tärkeää on kohdata ihmisiä henkilökohtaisesti ja keskittyä kohtaamaan. - - Vanhemmilta voisi esimerkiksi kysyä yksitellen, mitä kukin haluaa tuoda omasta kodista tai omasta taustastaan päiväkotiin. Yksittäiset kasvokkain keskustelut tärkeitä, 'haluaisitko sinä tulla..?' P9/2

Maahanmuuttajien kohtaamisessa korostuu niin sanotusti yhteisen kielen löytäminen. Verkostotoimijat voivat kysyä vanhemmilta heidän taustastaan ja tarjota apua eri kielillä. Joskus tukeminen alkaa aivan perusteista, kuten kellotaulun opettelemisesta. Maahanmuuttajaperheille on myös oma palvelunsa lastensuojelussa. Lastensuojelun kotouttamisesta vastaava tiimi kuvailee yhdessä kokousmuistiossa laajasti toimintaansa. Tiimi hoitaa maahanmuuttajaperheitä normaalisti lastensuojelun arviointiprosessista poiketen ilman alkuarviointia. Palvelu on suunnattu alle kolme vuotta Suomessa olleille perheille, ja yhteyttä saa ottaa matalalla kynnyksellä.

Lisäksi perhekeskusverkostoissa otetaan huomioon maahanmuuttajaperheitä erilaisten hankkeiden kautta. Hankkeiden tavoitteena on etenkin maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäiseminen.

"Positiivisen diskriminaation edistäminen kaupungin varhaiskasvatuksessa -hanke: Hanke on käynnistynyt hiljattain ja sen tavoite on syrjäytymisen ehkäisemisessä. - - Hanke pyrkii osaltaan vastaamaan perheiden kokemaan väsymykseen tarjoamalla esimerkiksi R2- ja monikielisille lapsille enemmän tuettua varhaiskasvatusaikaa ja helpottaa näin vanhempien kuormitusta." P1/2

Edellä kuvailtu hanke pyrkii myös helpottamaan vanhempien kuormitusta tarjoamalla lisää varhaiskasvatusaikaa lapsille. Lisäksi hankkeilla on pyritty ennaltaehkäisemään esimerkiksi maahanmuuttajanaisten eriarvoistumisen kokemuksia. Hankkeilla voidaan siis puuttua sellaisiin vanhempien tilanteisiin ja ongelmiin, joita ei huomioida tarpeeksi lapsi- ja perhepalveluissa.

Verkostotoimijoiden keskusteluista ilmeni, että päihteiden ja kotoutumisen lisäksi perheillä voi olla myös taloudellisia ongelmia. Vähävaraisten lasten ja nuorten perheet otetaan usein huomioon erilaisissa osallistumismaksuissa. Perheet saavat alueilla tukea esimerkiksi liikuntaharrastus- tai kerhomaksuissa. Maksujen alentamisella halutaan turvata lasten ja nuorten osallistuminen heille suunnattuun toimintaan. Lisäksi erilaiset järjestöt ilmoittavat kokouksissa keräävänsä lahjoitusvaroja vähävaraisille perheille ja järjestävänsä heille myös palveluita näillä varoilla.

6.3 Yhteisvanhemmuuden tuen toteuttaminen käytännössä

Sosiaalityöntekijöille ja muille alan ammattilaisille on olemassa erilaisia ohjeistuksia yhteisvanhemmuuden toteuttamisen tueksi, kuten teoreettisessa viitekehysessäkin kävi ilmi. Tässä osiossa on havaittavissa yhtäläisyyksiä Hockin ja Mooradianin (2013) sekä McHalen (2011) teoreettiseen ajatteluun, johon palaan johtopäätöksissä tarkemmin. Olen jakanut tulokset tukemisen peruslähtökohtiin ja käytännön sisältöihin (kts. Taulukko 3). Huomattavaa on, ettei perhekeskusverkostoiden kokousmuistioissa ilmennyt näitä tuen elementtejä.

6.3.1 Tukemisen peruslähtökohdat

Fokusryhmähaastatteluiden ammattilaiset kuvailivat monia omaan toimintaan ja näkemyksiin liittyviä asioita, jotka luokiteltiin tukemisen peruslähtökohdiksi. Näitä ovat ammattilaisten taidot toimia välittäjänä ja tehdä ehdotuksia vanhemmille, perheiden huomioiminen kokonaisuudessaan ja toisaalta yksilöllisyyden huomiointi sekä viimeisenä perheiden kunnioittaminen. Tämän yläluokan voisi kiteyttää termiin ihmissuhdetyö, jota yksi haastateltavista käytti. Pitkään työtä tehneet ammattilaiset tietävät, miten erilaisissa tilanteissa asioita lähestytään esimerkiksi isien kanssa. Ammattilaisten tärkeä tehtävä onkin toimia vanhempien välisissä tilanteissa ja keskusteluissa ikään kuin **välittäjänä** tai viestikapulana.

" - - et me päästiin siihen [parempaan tilanteeseen] sitä kautta, kun puhuttiin että mitä sinä niin kun, että mitä voitaisi tehdä toisella tavalla, ja semmoisia asioita, jotka oli varmaan kipeitä että eivät kahden kesken pystynyt niitä sopimaan, niin minä olin siinä niin kun viestikapula - -". T2/3

Esimerkissä ammattilainen koki, ettei keskustelua vanhempien välille olisi välttämättä syntynyt ilman hänen toimintaansa. Asioiden äärelle pysähdytäänkin usein ammattilaisen avustuksella ja yhteistä keskustelua pyritään käymään kipeistäkin asioista. Keskusteluyhteyden ja dialogin rakentaminen vanhempien välille korostuu myöhemmin myös varsinaisena käytännön tukimuotona, mutta sen perusedellytyksenä on ammattilaisten ymmärrys omasta roolistaan ikään kuin tulkkina tai puheenjohtajana.

Yhteisvanhemmuuden tukemisen kannalta on myös merkittävää purkaa erilaisia oletuksia vanhemmuudesta ja perhe-elämästä. Esimerkiksi ero- tai riita-tilanteissa vanhemmat voivat ajatella, ettei lapsi ole tietoinen heidän huolistaan ja riidoistaan tai ettei asioista voida puhua lapsen kanssa. Oletuksia liittyy myös siihen, miten arjen askareiden tulisi jakautua naisten ja miesten välillä.

" - - meillä on hirveen paljon semmoisia oletuksia et no oletetaan, että naiset kaikki siivoaa ja pesee pyykkiä ja näin ja miehet hoitaa kaikki auton laittamiset ja kaikki muut kunnostamiset ja näin, siis tämmöisiä stereotyyppioita et miehet tekee tätä tai naiset tekee tätä tai näin, mutta se että siinäkin et kumpi tekee ja mitä tekee ja miten tehdään ja missä tehdään ja kumman vastuulla voi olla jotakin tänä päivänä ja huomenna se voi olla toisen vastuulla, et se vaatii aika paljon myös sitä semmoisten itsestään selvien asioiden auki puhumista tai esille ottamista - -". T1/1

Ammattilaiset kuvailivat, että heidän tehtävänä on purkaa stereotyyppioita sekä ottaa asioita esille ja puheenaiheeksi. Ammattilaisten voidaan siis nähdä ikään kuin herättelevän vanhempia erilaisten olettamusten suhteen. Tämä kytkeytyy myös siihen, että ammattilaiset korostavat vanhempien ja perheiden **yksilöllisyyttä**. Vanhemmuuden nähdään kehittyvän yksilölliseen tahtiin.

" - - osa asioista niinku kasvaa meissä meissä tuota eri sukupuolen ihmisissä nii pienestä lähtien meistä tulee äiti tai toisesta tulee isä, mutta vanhemmuuteen kasvaminenkin myös se että se ei välttämättä synny sillon ku lapsi syntyy, vaa se voi tulla vähä myöhemminki että sinä tunnet olevasi isä vasta vuoden ikäiselle lapselle tai sitte sinä voit tuntea olevasi vanhempi vasta kun lapsi osaa sinulle puhua - -" T2/3

Esimerkistä käy ilmi myös sukupuolen huomioiminen osana yksilöllistä vanhemmuuden kehittymistä. Lisäksi yksilöllisyys tulee ottaa huomioon varsi-

naista tukea suunniteltaessa: ammattilainen kuvaili, että perheissä tulee vahvistaa niitä asioita, jotka voisivat toimia sen sijaan, että väkisin vahvistettaisiin jokin, joka ei sovi perheen tyyliin.

”Ja sitten minä ajattelen jotenkin, että yhteisvanhemmuuttakin ei pidä lähteä ajamaan kuin käärmettä mihin johonkin pyssyyn - - vaan jotenkin se, että vanhemmat hakee sen omanlaisen tapansa oli se sitten minkälainen tahansa, vaan se et he on keskenään mietti-neet sitä, että mitä se heidän vanhemmuus on ja kuinka he sitä vanhemmuuttaan tekee ja kumpikin on tyytyväinen siihen omaan rooliinsa siinä vanhempana - -” T1/1

Ammattilaiset painottavat vanhemmille sitä, että jokaisella on oikeus omanlai-seen tyyliin ja rooliin vanhempana. Heidän mielestään esimerkiksi vanhemmuuden töitä ei tarvitse aina jakaa tasan vanhempien kesken, vaan tärkeintä on, että osapuolet ovat tyytyväisiä. Ammattilaisten mielestä onkin tärkeää löytää **kunnioittava tapa** keskustella perheiden kanssa asioista, mikä joskus vaatii yh-den haastateltavan mukaan ikään kuin ”kahdella kielellä puhumista”. Lisäksi kummankin vanhemman kuunteleminen avoimin mielin ilman tuomitsemista on olennaista ammattilaisten näkökulmasta.

” - - ehkä se on sitä, kun työntekijänä miettii, että sitä kun molempia kuuntelee sillein avoi-mesti ja sitten ottaa vastaan sen mitä hän sanoo, että ja sillein ymmärtävästi että kumpaa-kaan ei tavallaan tuomitse että ’nyt sinä ajattelet ihan hassusti’ tai ’ei näin saa ajatella’, että et jotenkin se lähtötilanne on semmoinen salliva ja ymmärtävä - - ”. T3/3

Esimerkissä ammattilainen pohtii työskentelyn lähtökohtia omasta näkökulmas-taan ja korostaa sallivaa ja ymmärtävää asennetta molempia vanhempia kohtaan.

Ammattilaiset kuitenkin toivat esiin joitakin tilanteita, joissa heidän **on puututtava** vanhempien toimintaan ja annettava ehdotuksia jatkoa varten. Tilan-teissa, joissa ollaan esimerkiksi lainsäädännön tai lastensuojelun rajapinnoilla, ammattilaiset ottavat kantaa vanhempien kasvatuseriaatteisiin kunnioittavalla tavalla.

” - - sitten aletaan tulla jo tavallaan tällaiseen niin kun lastensuojelun vähän rajapintaan ja tavallaan jo vähän fyysisen kurittamisen rajapintaan, koska sitten joutuu ottaa jo kantaa, et on kuitenkin tiettyjä kasvatuseriaatteita, jotka ovat lain mukaan kiellettyjä, kuten vaikka lapsen fyysinen kurittaminen, siinä ei voi olla että ehkä semmoista, että ’nyt on vähän erilaiset näkemykset’ ja ’etsitäänpä tähän joku kompromissi’.” T3/2

Esimerkissä tuodaan esiin, ettei esimerkiksi lapsen fyysistä kurittamista voi lait-taa vanhempien erilaisten näkemysten piikkiin. Ammattilaiset kuvailevatkin, että heidän tehtävänä on luoda selkeät rajat niin sanotuille hyväksyttävillä

vanhemmuuden käytännöille. Ammattilaisten perustyöhön kuuluukin nimenomaan omien näkemysten ja ehdotusten esille tuominen hankalissa tilanteissa. Tämä on myös yhteisvanhemmuuden tuen antamisen peruslähtökohtia, sillä kehityskohtien puheeksi ottaminen on siinä välttämätöntä.

Viimeinen ammattilaisten mainitsema periaate yhteisvanhemmuuden tukemisessa on **koko perheen huomiointi**. Monien ammattilaisten työhön kuuluu automaationa kysyä ja puhua perheestä ja vanhemmuudesta. Yksi ammattilaisista ehdotti jopa kysymyspatteriston kehittämistä kaikkiin palveluihin:

” - - kun se on jotenkin automaatio, että me lähetään puhumaan aina koko perheestä, ja kun tietysti sen vanhemmuuden kauttahan me peilataan kun lapsi siinä keskiössä on, et millä tavalla se vanhemmuus vaikuttaa, et jotenkin se vois olla periaatteessa jokaisessa palvelussa semmoinen kysymyspatteristoon automaattisesti liittyvä asia, se ei ole mitenkään erillinen siitä vaan se on aina, koska se liittyy silloin kun sinä olet vanhempi niin sinä olet aina vanhempi, että se ei häviä siitä mihinkään - - ” T5/2

Myös neuvolan työntekijä mainitsi, että muuallakin terveystalveissa tulisi huomioida koko perhe esimerkiksi tilanteessa, jossa aikuinen hakee sairauden tai mielenterveysongelman takia apua. Perheessä olevien haasteiden nähdään vaikuttavan koko perheeseen.

6.3.2 Tukemisen konkreettiset sisällöt

Fokusryhmähaastatteluiden ammattilaiset kuvailivat monia tapoja tukea yhteisvanhemmuutta, ja ne voidaan tiivistää kuuteen alaluokkaan (kts. Taulukko 3): dialogin rakentamiseen vanhempien välillä, yhteistyöstä keskustelemiseen, kummankin vanhemman huomioimiseen, lapsen näkökulman esille tuomiseen, lähipiirin kartoittamiseen sekä muihin työmenetelmiin. Näillä tavoilla ammattilaiset tukevat konkreettisesti vanhempien yhteistyötä ja vanhemmuuden jakamista.

Kuten peruslähtökohdissakin tuli esiin, ammattilaiset pitivät työskentelyn kannalta tärkeänä **dialogin rakentamista** vanhempien välille. Sitä tarvitaan yhteisten asioiden läpikäymiseen ja itsestään selvien asioiden auki puhumiseen. Ammattilaisten ja vanhempien välisissä keskusteluissa voidaan esimerkiksi käydä läpi asioita, jotka ärsyttävät toista tai muutoksia, joita osapuolet toivovat.

Ammattilaiset kuvailivat, kuinka dialogin rakennuksessa on olennaista saman todellisuuden luominen vanhempien välille:

” - - paljon työskennellään tavallaan siihen yhteisvanhemmuuden suuntaan jotenkin omassa työssä, et miten saisi sitä dialogia vanhempien välille ja joskus myös, että miten saisi rakennettua edes saman todellisuuden vanhempien välille, että ne tarinat voi olla myös ja ihan jopa se todellisuus, missä se lapsi elää niin, aivan erilaiset.” T3/2

Ammattilaiset käyttävät dialogin rakentamista ikään kuin ammattiterminä, ja se voi konkreettisesti pitää sisällään erilaisia puheenaiheita tiimityöhön tai yhteistyövanhemmuuteen liittyen. Osa dialogin rakentamista on myös avoimuuteen rohkaiseminen. Esimerkiksi ensimmäistä lastaa odottavia vanhempia on rohkaistu käymään keskusteluja keskenään:

” - - kehottaa niitä jotenkin käymään sitä keskustelua siellä jo sitten niistä omista ajatuksista ja omista toiveista, nehän on niitä omia toiveita ja ajatuksia koska ei tiedä siitä vanhemmuudesta et minkälaista se on, koska se lapsi ei ole vielä syntynyt ja tehnyt oikeasti niistä vanhempia - - et mitä ajatuksia heille siitä vanhemmuudesta jo siinä kohtaa, kun he odottaa sitä, ja sitten ennen kaikkea myös et mitä pelkoja, koska kyllähän siellä on jo pelkojakin siellä siinä kohtaa jo raskausaikana, että onko heistä vanhemmiksi ja minkälaisia vanhempia heistä tulee ja et niistä uskaltaisi puhua.” T1/1

Avoimen keskusteluyhteyden kautta on siis mahdollista käydä läpi omia ajatuksia, toiveita ja pelkoja tässä esimerkissä raskausaikana. Vuoropuhelun edistäminen tulee esille myös yhden huoltajan perheissä, joissa voidaan pohtia toisen vanhemman vastuita ja muita yhteistyöhön liittyviä asioita.

Yhteisvanhemmuuden kannalta merkittävä tukitoimi onkin **yhteistyöstä keskusteleminen**, joka pitää sisällään paljon asioita. Yksi näistä asioista, joita ammattilaiset ottavat vanhempien kanssa puheeksi, on erilaisten tehtävien ja vastuiden jakaminen niin arjen askareissa kuin lapsen hoitamisessa ja kasvatuksessakin. Vanhempien kanssa keskustellaan kotitöistä ja lastenhoidosta sekä eroperheiden kontekstissa muun muassa elatusasioista, lasten kuljettamisesta harrastuksiin ja koulun palaverista.

” - - myös ihan tavallaan elatukseen, lapsen elatukseen liittyvistä asioista syntyy kuka ostaa polkupyörän, kuka ostaa ne kurahousut, ihan tämmöisistä kysymyksistä syntyy mitkä liittyy rahaan, tarvitaan usein sitä keskustelua ja yhteistä ymmärrystä kuka vastaa mistäkin esimerkiksi tai lapsen bussikortti, harrastusmenot, tästä voi saada isojakin riitoja.” T3/2

Ammattilainen kertoi esimerkissä, että eroperheissä riitoja voi syntyä rahaan liittyvistä asioista. Keskustelua tarvitaankin siitä, kuka hoitaa mitäkin ja milloin.

Toisin sanoen ammattilaiset korostavat, että yhteistyön kannalta on olennaista pohtia konkreettisten vastuualueiden jakamista vanhempien välillä, oli kyseessä minkälainen perhe tahansa.

Vastuiden ja tehtävien jakautumisen lisäksi vanhempien kanssa puheenaiheena on ajan jakautuminen niin lapsen kuin vanhempienkin kesken. Ammattilaiset tiedustelevat asiakkailtaan esimerkiksi sitä, onko vanhemmilla tarpeeksi omaa aikaa ja parisuhdeaikaa käytettävissä. Lisäksi ammattilaisia kiinnostaa ajankäyttö ylipäätään vuorokauden aikana.

”Ja se ainakin mitä itse ratkoo hyvin paljon perheiden kanssa, on se vanhempien ajan jakautuminen lapsille, et kumpi käyttää minkäkin verran aikaa lasten kanssa tekemiseen tai lasten asioiden hoitamiseen. Se on yks mitä keskustelua käydään ja sitten se ehkä just nimenomaan et kasvatus ja sitten kotityöt ja tällöinen hoitovastuu - -”. T3/1

Esimerkeissä kiteytyy hyvin se, miten ajan sekä vastuiden jakaminen kulkevat ilmiöinä käsi kädessä. Ammattilaisten selvittäessä vanhempien työnjakoa he pääsevät käsiksi myös siihen, miten molempien aika jakautuu eri askareille.

Ammattilaisten mukaan yhteisvanhemmuuden kannalta on **tärkeää huomioida lasten kummatkin vanhemmat**, joilla tarkoitetaan tässä yhteydessä useimmiten isää ja äitiä. Ammattilaiset kokevat vahvasti, että molemmat vanhemmat tulee ottaa huomioon, molempia täytyy tiedottaa asioista ja kummallekin tulee antaa tilaa keskusteluissa.

” - - myös yritetään aina tietenkin, että otettaisiin tämä toinen puolisko mukaan myös työskentelyyn ja minusta on tosi tärkeää se, että et se tiedonsaantioikeus kuitenkin olisi molemmille. Molemmat on yhtä kartalla tavallaan lasten asioista ja käydään keskustelua, otetaan huomioon ja kunnioitetaan sitä toistakin puolisoa, mikä ei välttämättä asu siinä arjessa lasten kanssa.” T3/1

Tärkeää on siis pitää ajan tasalla myös vanhempaa, joka ei välttämättä jaa arkea lapsensa kanssa. Kumpikin vanhempi pitää myös toivottaa tervetulleeksi palveluihin. Neuvolassa ajatellaankin, että parhaimmillaan kumpikin vanhempi osaa keskusteluissa tarvittaessa kertoa perheen perusasioista.

Ammattilaiset toivat haastatteluissa esille, että kummankin vanhemman huomioinnissa korostuu erityisesti isien huomioiminen tasa-arvoisena kasvatuskumppanina äitiin nähden. Kummankin vanhemman aktivoiminen nähdään olevan pienistä asioista kiinni, kuten siitä, soittaako työntekijä kummallekin vaiko

vain toiselle vanhemmalle. Ammattilaiset haluavat tarjota palveluita kummallekin vanhemmalle, ja esimerkiksi neuvolassa vähintäänkin kysytään, miten toisella vanhemmalla menee.

” - - joka neuvolakäynnillä kysyn siitä toisestakin vanhemmasta ja jos on eroperheitä niin miten siellä toisen vanhemman luona menee - -”. T1/3

Kuulumisten kyselyn lisäksi konkreettisenä esimerkkinä isien enenevästä huomioimisesta palveluissa ovat perhetyön suunnitelmat, joita räätälöidään kummallekin vanhemmalle, kuten aiemmin tuloksissa mainittiin. Isien koetaan olevan vanhemmuudessa aika ajoin ikään kuin takaa-alalla, ja ammattilaiset tekevät paljon työtä tämän asian korjaamiseksi. Palveluissa todetaan usein, että vastuu vanhemmuudesta jää ainoastaan äidin harteille, joten myös tästä syystä toisen vanhemman aktivointi nähdään olennaisena. Palveluissa on aiemmin jopa tarkoituksellisesti keskitytty enemmän äitiyteen kuin isyyteen.

” - - vanhemmuus on muuttunut, äitiys ja isyys on muuttunut ja tämä yhteisvanhemmuus on nostamassa päätään aika vahvasti. Et jos miettii niitä alkutaipaleita, mietin joskus silloin, kun olen itse aloittanut siellä neuvolan puolella, niin silloinhan keskityttiin aika paljon ammattilaisinakin siihen äidin ja lapsen väliseen suhteeseen ja miten äitiys kehittyy ja miten äitiys on omanlaisena. Mutta jotenkin nyt minä näen et tällä hetkellä isät on nostettu ja minä henkilökohtaisesti pidän isiä hirveen tärkeänä voimavarana yhteisvanhemmuudessa - -”. T1/1

Nykyään ammattilaiset pitävät isiä tärkeänä voimavarana yhteisvanhemmuuden kannalta. Miehet nähdään perheen hyvinvointiin sitoutuneina sekä suurena apuna äidin taakan vähentämisessä.

” - - minusta se on semmoinen mistä varsinkin on unirytmiohjauksessa nii aina korostan sitä, että kuinka tärkeä on isän tulla siihen mukaan ja tavallaan se on se joka hoitaa tämän homman, että äiti pärjää sitten paremmin, että siinä on niin kun tuhannen taalan paikka - -”. T2/3

Unirytmiohjaus on yksittäisen ammattilaisen mukaan esimerkki tilanteesta, jossa toisen vanhemman roolia tulee korostaa. Isän osallistuminen auttaa äitiäkin pärjäämään paremmin.

Isän lisäksi yhteisvanhemmuudessa voi olla tukena muitakin läheisiä ihmisiä, ja olennainen ammattilaisten kuvailema tukitoimi tai menetelmä onkin vanhempien **lähipiirin kartoittaminen**. Lähipiiri on mukana ammattilaisten ja vanhempien välisessä työskentelyssä joko puheen tasolla tai konkreettisesti mukana

jakamassa vanhemmuutta. Ammatilaiset voivat esimerkiksi kysyä vanhemmilta, keneltä perhe pyytää apua tiukan paikan tullen tai millainen verkosto perheellä ylipäänsä on ja miten sitä hyödynnetään.

” - - keskustelen et ketkä on siinä tukiverkostossa, ketä on lähellä, asustaako samalla paikkakunnalla, keneltä kysyt neuvoa jos sinä tarvitset ja sinulle hätä tulee - - ”. T2/3

Lähipiirin kartoittaminen onkin ammatilaisten työssä hyvin yleistä ja lähes rutiininomaista, ja yhdessä vanhempien kanssa ideoidaan usein sitä, keneltä perhe voi pyytää tarvittaessa apua. Eräässä ammatilaisen kuvailemassa tilanteessa äiti päätyi pyytämään apua veljeltään yhteisten keskusteluiden jälkeen.

Ammatilaiset ottavat lähipiirin mukaan tietyissä tilanteissa myös varsinaiseen työskentelyyn. Esimerkiksi neuvolaan toivotetaan tervetulleiksi isovanhemmat ja sukulaiset, joita aktivoidaan erityisesti niissä tilanteissa, joissa vanhempien jaksaminen on kortilla. Isovanhemmat voivat toimia ammatilaisten mukaan myös tukiperheinä tai sukulaissijoituksen kohteina.

” - - tulee mieleen muutama perhe sillä tavalla, että ihan on haettu tukiperhettä perheen tueksi niin ainakin että käyty isovanhempien kanssa ihan keskustelu siitä, et voisiko lapsi konkreettisesti olla vaikka viikonlopun tai pari siellä isovanhempien luona kuukaudessa, että tällä tavalla tulee työskentelyyn myöskin nämä isovanhemmat mukaan.” T3/1

Ammattilainen kuvaili, kuinka vanhemmille voidaan hakea konkreettista lastenhoitoapua isovanhempien taholta. Myös läheisneuvonpidot ovat ammatilaisen konkreettinen työväline, jolla lähipiiri saadaan mukaan työskentelyyn ja osaksi perheen haasteiden ratkaisemista. Lähipiiri voi olla merkittävässä osassa perheiden elämässä.

”Olen samaa mieltä, että vanhemmat isovanhemmat otetaan hyvin vahvasti mukaan [työskentelyyn] ja jotenkin minä itse näen tärkeänä myös, että lapset saa tai lapsi saa luoda sen omanlaisen suhteen myös niihin isovanhempiin, että ne on kuitenkin lapselle semmoista toisenlaista iloa ja onnea, kun taas vanhempien kanssa oleminen ja joskus isovanhemmat voi olla tosi merkittävässä osassa perheiden elämässä.” T1/1

Ammattilainen korosti puheenvuorossaan, että lapsella on oikeus luoda omanlaisensa suhde myös isovanhempiin. Yksi ammatilainen mainitsi isovanhempien ja sukulaisten lisäksi myös ystävien merkityksen vanhempien tukemisessa ja lapsen hyvinvoinnin edistämässä.

Lasten näkökulmien esiintuminen on myös ammattilaisten tapa tukea vanhempien välisen yhteisvanhemmuuden toteutumista. Ammatillaiset puhuvat lapsen näkökulmasta ja kokemuksista eroperheiden kohdalla sekä yleisesti vanhempien konfliktitilanteiden yhteydessä. Riitatilanteita sanoitetaan vanhemmille lapsen näkökulmasta: kerrotaan, kuinka jatkuvat erimielisyydet voivat aiheuttaa turvattomuutta ja lapsen oireilua, kuten käytöspulmia tai ahdistusta.

”Ei kun nyt joo no ainakin se et lähdetään siitä lapsen näkökulmasta keskustelemaan vanhempien kanssa, se on yks semmoinen toimintamalli ainakin meillä, että et tekee sen lapsen kautta tavallaan näkyväksi ne vaikutukset, et millä tavalla ne vaikuttaa lapseen et jos on hyvin hankalat välit, konflikteja ja muuta.” T3/1

Ammattilaiset tiedostavat siis sen, että myös lapsi reagoi yhteisvanhemmuuden ongelmiin ja että tätä tietoa on tärkeää välittää vanhemmille. Parhaiten teeman voi kiteyttää ammattilaisen toteamukseen: yhteisvanhemmuus nähdään toimivana silloin, kun onnistutaan kokoontumaan saman pöydän ääreen ajattelemaan lapsen parasta.

Ammattilaiset avaavat lapsen näkökulmaa konkreettisesti hyödyntämällä edelläkin mainittuja neuvonpitoja tai perheintervention periaatteita. Perheintervention avulla lapsen kokemuksia voidaan tuoda esille esimerkiksi juuri erotilanteissa tai toisen vanhemman sairastuessa. Yksi ammattilaisista kuvailee hänen työpaikallaan käytettyä toimintatapaa.

” - lähtökohtaisesti lapsi aina haastatellaan etukäteen ja et mitä se lapsi on mieltä siitä vanhempien tilanteesta, ja ne lapset, joita olen itse haastatellut siihen niin ensimmäisen tulee, että ne ei riitelisi, että se nousee lapsilta itseltään se, että se kuulostaa heistä tosi ikävältä, että kun vanhemmat riitelee keskenään, niin jotenkin sen asian näkyväksi tuominen, että miten se lapsi kokee sen vanhempien erimielisyydet ja ne riidat.” T1/1

Ammattilainen haastattelee lasta ja selvittää hänen mielipiteensä henkilökohtaisesti. Lasten toiveena on usein se, etteivät heidän vanhempansa riitelisi keskenään. Erilaisia menetelmiä hyödyntämällä saadaan siis konkreettisesti lasten ääntä näkyviin vanhempien välisissä keskusteluissa.

Edellä mainittujen työmenetelmien lisäksi yhteisvanhemmuuden tukemisen yhteydessä ammatillaiset mainitsivat muitakin menetelmiä, joista kenties tunnetuin on Lapset puheeksi -menetelmä. Ammatillisilla on Lapset puheeksi-menetelmästä hyviä kokemuksia: sen avulla saadaan lapsen ja perheen asia esille

ja käytyä hedelmällisiä keskusteluita. Sen kautta hahmotetaan paremmin myös perheen verkostoa.

" - - T4 mainitsi Lapset puheeksi -keskustelun ja meidän hanketyöntekijöitä päästiin koulutus käymään niin ja ollaan tehtykin muutamia haastatteluja niin niin kuin T4 mainitsi, niin sen kautta on tosi hyvä lähteä sitä verkostoa luomaan, et ne on ollut hyvin hedelmällisiä keskusteluja kyllä että, että jos sieltä nousee jotain semmoisia asioita mihinkä yhteistyöverkostoa lähetään rakentamaan, niin sen kautta on helppo." T7/2

Kuten ammattilainen toi esille, vaaditaan työmenetelmien käyttämiseen usein erillinen koulutus. Jotkut ammattilaisista ovat koulutuksen käyneet tai vaihtoehtoisesti ovat työskennelleet kouluttautuneen ammattilaisen kanssa.

Lisäksi yksittäiset ammattilaiset mainitsivat työmenetelmikseen erilaiset visuaaliset menetelmät, joista yksi esimerkki on piirtäminen. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi sovittelussa asioiden käsittelemisen apuna. Lisäksi lehtiötauluja ja taulukoita käytettiin visuaalisina tukimuotoina.

" - - mietin nyt tuon sen perheasioiden sovittelun kautta enemmän, että siinä aika monesti ekalla käynnillä tuo esille sitä että saatetaan piirtää se perhekuviokin vielä se ekogrammi sinne ja niin kun tähdentää sitä, että kun se parisuhde on päättynyt niin kuitenkin vanhemmuus jatkuu - - meillä on hirveen tärkeää se piirtäminen monesti, että monet varsinkin tuntuu että monesti isät enemmän niin kun jotenkin kiinnosti hoksaa siinä kun se on fläpillä se asia ja tehdään vähä taulukkoa, että miten lapsi vaikka on kummallakin vanhemmilla ja kumpi ottaa vastuun tästä ja milloin ottaa vastuun ja että semmoista yhdessä jakamista." T3/3

" - - joskus on hyvä niin kun piirtää se, että esimerkiksi mitä vuorokauden aikana nii mitä sinä toivoisit lisää siihen, se on yks semmoinen - -". T2/3

Visuaalisia menetelmiä käytetään perhesuhteiden hahmottamiseen ja arjen vastualueiden jakamiseen konkreettisesti. Ne tulevat kuitenkin esille vain muutamman ammattilaisen toiminnassa. Yksi haastateltavista totesi, että monia työvälineitä olisi käytettävissä, kunhan vain muistaisi ottaa niitä käyttöön.

7 POHDINTA

Tutkimuksessa selvitettiin, missä ja miten yhteisvanhemmuutta tuetaan perheiden haastavissa elämäntilanteissa ja millaista yhteisvanhemmuuden tuki on käytännössä ammattilaisten toteuttamana. Palveluiden suhteen tulokset antoivat suuntaa vanhemmuuden tuen keskeisimmistä toteuttajatahoista ja työmuodoista. Yhteisvanhemmuutta tuetaan erityisesti neuvolatoiminnassa ja perheyön kautta, mutta yleistä ohjausta vanhemmuuden kysymyksissä tehdään lähes kaikkialla palveluissa. Ammatillaiset näkivät vertaistuen merkityksen korvaamattomana, ja siihen tarjottiin monia mahdollisuuksia myös perhekeskusverkostoissa. Perhekeskusverkostojen kokousmuistioiden toiminnan ja palveluiden kuvauksissa yhteisvanhemmuuden teemat eivät kuitenkaan nousseet esille yhtä potentiaalista vanhempainiltaa lukuun ottamatta.

Yhteisvanhemmuuteen annettiin tukea etenkin erotilanteissa ja muissa haastavissa elämäntilanteissa. Eroperheiden kanssa tärkeitä työmuotoja olivat erilaiset neuvonpidot ja sovittelut, jotka kokosivat lapsen vanhemmat saman pöydän ääreen keskustelemaan. Erotilanteiden lisäksi haasteita aiheuttivat vanhempien jaksaminen, keskinäiset erimielisyydet ja vanhemmuuteen liittyvät epävarmuudet. Myös perhekeskusverkostojen toiminnassa huomioitiin paikallisesti tiettyjä haastavissa tilanteissa olevia perheitä, esimerkiksi päihde- ja maahanmuuttajaperheitä.

Tulokset osoittivat, että yhteisvanhemmuuden tuki käytännössä vaatii ammattilaisen toiminnalta joidenkin peruslähtökohtien täyttymistä. On tärkeää, että ammattilainen suhtautuu kunnioittavasti ja yksilöllisesti vanhempiin ja perheisiin korostamatta väkisin asioita, jotka eivät sovi perheiden omaan tyyliin. Tukeamisen edellytyksenä on myös perheen huomiointi kokonaisuudessaan, mikä pitää sisällään myös sen ymmärtämisen, ettei vanhemmuus häviä vanhempien elämästä milloinkaan. Lisäksi ammattilaisen tulee osata toimia vanhempien välisenä tulkkina ja puuttua tarvittaessa havaitsemiinsa epäkohtiin.

Käytännössä yhteisvanhemmuuden tuki on lapsen kummankin vanhemman huomioimista sekä lähipiirin kartoittamista ja aktivoimista vanhemmuuden

jakamiseen. Tärkeää on rakentaa vanhempien välille keskusteluyhteyttä ja tuoda keskusteluissa esille lapsen näkökulmaa. Keskusteluissa korostuivat myös monet muut vanhempien välisen yhteistyön teemat, joita tulee selvittää vanhempien välillä sujuvan yhteistyön varmistamiseksi. Lisäksi ammattilaiset toivat esille muutamia työmenetelmiä, joita hyödynnetään vanhempien kanssa työskennellessä.

7.1 Yhteisvanhemmuuden tuki läpileikkaavana teemana monissa palveluissa

Yhteisvanhemmuuden tuki on läsnä monissa palveluissa erilaisten menetelmien kautta. Palveluita tarkastellessa on havaittavissa kaikki sosiaalisen tuen muodot: emotionaalinen, tiedollinen ja instrumentaalinen. Vanhemmilla on epävirallisia kohtaamisia ammattilaisten ja vertaisten kanssa, he saavat tietoa ja neuvoja monista eri yhteyksistä sekä konkreettista tukea palvelutarjonnasta. Kaikissa fokusryhmähaastatteluissa mainittiin monesti neuvolan ja perhetyön merkittävät roolit yhteisvanhemmuuden tukemisessa. Neuvolatoiminnan avulla tavoitetaan Suomessa lähes kaikki tulevat vanhemmat. Vanhemmuutta ja parisuhdetta tuetaan nimenomaan neuvoloiden määräaikaissä terveystarkastuksissa, kotikäynneillä, vanhempainryhmissä sekä perhevalmennuksissa (Hakulinen, 2019, pp. 23–25). Nämä kaikki palvelut tulivat esille myös ammattilaisten fokusryhmäkeskusteluissa.

Neuvoloiden vanhemmuuden ja parisuhteen tuki pitää sisällään monia konkreettisia asioita. Hakulisen (2019, pp. 20-21) mukaan neuvoloissa keskustellaan muun muassa tulevien vanhempien omista lapsuudenkokemuksista sekä yhteisistä kasvatuseriaatteista. Tärkeää on puhua myös vanhempien jaksamisesta ja turvaverkkojen vahvistamisesta jo ennen lapsen syntymää. Lisäksi neuvolassa on mahdollista hälventää vanhempien epävarmuuksia vauvan hoidon suhteen ja korostaa molempien vanhempien aktiivista vanhemmuutta. Näitä konkreettisia seikkoja vanhemmuuden tukemiseksi tuotiin esiin myös fokusryhmähaastatteluissa muidenkin kuin neuvolapalveluiden kohdalla, ja ne linkitty-

vät selkeästi myös yhteisvanhemmuuden konkreettiseen tukemiseen. Tässä yhteydessä voidaan myös kerrata Dalyn (2013, 171) määritelmää vanhemmuuden tuesta, jota voidaan toteuttaa yleisellä tasolla palveluiden kautta tai kohdenne-tummilla tukimuodoilla, jotka tähtäävät vanhemmuuden taitojen opettamiseen. Neuvolatyöskentely ja perhetyö keskittyvät mahdollisesti joitakin muita perhe-palveluita enemmän nimenomaan vanhemmuuden taitojen tukemiseen, minkä takia ne tarjoavat hyvän alustan yhteisvanhemmuuden tuelle.

Perhetyö puolestaan on tehokas tukimuoto myös siksi, että sitä tehdään usein perheiden kanssa heidän kotonaan. Perhetyö voidaan kuitenkin ymmärtää monin eri tavoin eri palveluissa, ja sitä voidaan toteuttaa monenlaisten tapojen ja mallien mukaisesti (Halme et al., 2014, p. 100). Neuvolan perhetyöllä on todettu olevan hyvät mahdollisuudet pikkulapsiperheiden tukemiseen, ja vanhemmat arvostavat saamaansa sosiaalista tukea (Rautio, 2016, p. 131). Perhetyössä tavoitellaankin työskentelyä molempien vanhempien kanssa. Neuvolan perhetyön kontekstissa isiä on pyritty aktiivisesti osallistamaan työskentelyyn, millä tähdätään molemmat vanhemmat huomioivaan ajattelutapaan ja äitikeskeisyyden purkamiseen palveluissa (Rautio, 2016, p. 134). Tästä konkreettisena esimerkkinä tutkimuksessa oli perhetyön suunnitelmat isille.

Muut yksittäiset palvelut eivät korostuneet systemaattisesti aineistossa. Hyvin monissa palveluissa kuitenkin annettiin vanhemmille ohjausta ja neuvon-taa moniin perhe-elämän kysymyksiin. Ohjauksen ja neuvonnan esille nostami-nen onkin tärkeää, sillä ammattilaiset korostivat, että matalan kynnyksen keskus-teluiden avulla voidaan jo itsessään ratkaista ongelmia. Täten yksittäisiä yhteis-vanhemmuuteenkin liittyviä kysymyksiä on mahdollista ratkaista muuallakin kuin neuvolassa tai muiden palveluiden asiakkaina. Perhekeskusten toimintaa tutkiessa onkin todettu, että kohdennetun varhaisen tuen palveluista parhaiten toteutuvat keskusteluavun tarjoaminen vanhemman nostamiin kysymyksiin liit-tyen sekä palveluohjaus (Halme et al., 2012, p. 55). Myös tämä tutkimus tukee kyseistä havaintoa, sillä palveluohjausta tarjottiin perheille runsaasti ja myös sen kehittämiseen keskityttiin perhekeskusverkostojen toiminnassa.

Vertaistuen mahdollisuuksia vanhemmille kuvailtiin hyvin paljon. Tarjolla oli sekä ohjattua että vapaamuotoisempaa vertaistukea erilaisissa kohtaamispaikoissa. Vertaistukea toivottiin kuitenkin ammattilaisten toimesta lisää, ja haastatteluissa tuotiin esille monia vertaistoimintaan osallistumisen esteitä. On myöskin todettu, että kohdennettua ryhmätoimintaa esimerkiksi yksinhuoltajille, eroperheille tai maahanmuuttajille on tarjolla huomattavasti avointa vertaistoimintaa vähemmän ja vain yksittäisissä perhekeskuksissa (Halme et al., 2012, p. 57). Tässä tutkimuksessa vanhemmille suunnattua ryhmätoimintaa oli paljon, mutta siinä huomioitiin vain vähäisesti tai ei ollenkaan yksinhuoltajia, maahanmuuttajia ja isiä. Sosiaalista tukea voitaisiin siis jatkossa tarjota entistä kohdennetummin tietyille haavoittuvassa asemassa oleville asiakasryhmille.

Vertaistuesta keskusteltaessa ei kuitenkaan puhuttu suoraan yhteisvanhemmuuden teemoista osana ryhmätoimintaa. Vertaistuki nähtiin korvaamattomana tukena vanhemmille, mutta enemmänkin yleisellä tasolla kaikissa vanhemmuuden kysymyksissä. Vertaistukea onkin järjestetty yhteisvanhemmuuden kontekstissa lähinnä erilaisten interventio-ohjelmien yhteydessä. Esimerkiksi Cowan, Cowan ja Knox toteavat, ettei ole epäilystäkään, etteikö säännöllinen ryhmätoiminta ennaltaehkäisisi avioliittoon liittyvän tyytyväisyyden laskeamista keskiluokkaisilla pariskunnilla (Cowan et al., 2010, p. 223), mutta vertaistuen merkityksestä varsinaisen yhteisvanhemmuuden tuen kannalta on hyvin vähän tietoa. On toki mahdollista, että informaaleissa vertaistilanteissa käsitellään myös yhteisvanhemmuuden kysymyksiä, vastuunjako ja yhteistyötä, mutta asiaan tulisi perehtyä enemmän myös formaalin ryhmätoiminnan kontekstissa.

7.2 Perheiden haasteiden huomioiminen olennaista yhteisvanhemmuuden tuessa

Eroperheille annettava tuki painottui tiedolliseen tukeen ja keskusteluapuun. Niin perheasioiden sovittelussa kuin erilaisissa neuvonpidoissa ja vanhempien eroilloissakin erosta pyrittiin keskustelemaan yhdessä kummankin vanhemman

kanssa. Keskusteluiden avulla ratkaistiin monia käytännön asioita, mikä mahdollisesti helpotti perheiden arkea. Eroperheille suunnattujen interventiodien tarkoitus onkin vahvistaa vanhempien välistä yhteisvanhemmuutta antamalla vanhemmille työkaluja ja mahdollisuuksia keskusteluun. On tärkeää määrittää toisen vanhemman kanssa, millaiset roolit molemmilla vanhemmilla on lapsen elämässä, millaisena auktoriteettina kukin toimii sekä kuinka paljon aikaa kummallakin on lapsen kanssa. (Pruett & Donsky, 2011, p. 236.) Näitä asioita käsiteltiin usein vanhempien kanssa.

Tuloksissa ei kuitenkaan tullut esille systemaattista tai ennaltaehkäisevää tapaa puuttua erotilanteisiin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on ollut jo pidempään käytössä ennaltaehkäisevä koulutusohjelma vanhemmille, jossa käsitellään myös avioeron näkökulmasta hyödyllisiä asioita. Myös ryhmäinterventiot ja sovittelu ovat yleisiä tapoja tukea vanhempien välistä yhteyttä eron jälkeen. (Pruett & Donsky, 2011, pp. 237–239.) Suomessa LAPE-muutosohjelman tavoitteet eropalvelujen kehittämisessä keskittyvät puolestaan eron ensiapupisteisiin, vanhemmuussuunnitelmiin ja sähköisiin palveluihin (Savola & Kaukonen, 2018, p. 13). Perhekeskusverkostoissa oli puhetta Walk in -eropalveluista, joten viitteitä kehittämistyöstä on havaittavissa. Kyseessä on kuitenkin yksittäiset menetelmät laajemman, jokaisen vanhemman saavuttavan ohjelman sijaan.

Muiden haastavien tilanteiden osalta on tärkeää pohtia olosuhteita, joissa yhteisvanhemmuuden tukea ei pystytä vastaanottamaan tai se ei ole oleellista. Voidaan esimerkiksi kyseenalaistaa, tuleeko päihdeongelmaisten vanhempien vanhemmuudessa keskittyä nimenomaan yhteisvanhemmuuden kysymyksiin vai olisivatko muut vuorovaikutukseen ja kasvatukseen liittyvät asiat olennaisempia. Myös tietyt yhteisvanhemmuuden komponentit voivat olla relevantimpia tietyille perheille, vaikka yhteisvanhemmuuden teorian koskettavatkin kaikkia perhetyyppejä. Esimerkiksi konfliktitilanteissa vanhempien tulisi keskittyä ensisijaisesti harmonian löytämiseen eikä esimerkiksi lapsen vastavuoroiseen hoitamiseen, joka saattaa jo sujua. (Hock & Mooradian, 2013, p. 327.)

Gilligan (2000, 15) tuo artikkelissaan esille esimerkkejä siitä, millaista suojaava tuki voi käytännössä olla perheen haastavassa elämäntilanteessa. Tuki voi

olla päivähoiton tarjoamista päihdeongelmaisten vanhempien lapsille, yhteisöllistä verkostoitumista naapurustossa ja lähiympäristössä huonosti selviytyvien perheiden syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kuten taustoituksessakin tuli esille, suojaavassa tuessa korostuu ihmissuhteiden, rutiinien ja tärkeiden tapahtumien merkitys. Myös tässä tutkimuksessa ammattilaiset kertoivat, että vanhemmat, joilla on haasteita esimerkiksi keskittymiskyvyn tai mielenterveyden kanssa tarvitsevat apua arjen rytmittämiseen. Toisena esimerkkinä voidaan mainita maahanmuuttajaperheet, joiden kanssa opetellaan myös arkisia asioita. Onkin siis merkittävää huomioida, että toisinaan yhteisvanhemmuuden tukea edeltää perheiden suojaava tuki, jolla voidaan luoda edellytyksiä myös vanhempien välisen yhteistyön tukemiselle ja käsittelemiselle.

Tilanteissa, joissa vanhemmilla on ongelmia jaksamattomuuteen ja epävarmuuteen liittyvissä asioissa, on ammattilaisten mukaan oleellista tuoda esille nimenomaan vanhempien välistä yhteistyötä ja sen suojaavaa merkitystä äidin jaksamiselle. Joskus äidit eivät edes huomaa uupuvansa jättämällä isän tai muun lähipiirin ulkopuolelle ja hoitamalla kaiken lapsen liittyvän työn yksin. On todettu, että äidin portinvartijan rooli vaikuttaa vanhempien väliseen yhteisvanhemmuuteen (Schoppe-Sullivan et al., 2008). Muun muassa tästä syystä yhteisvanhemmuuden tuessa onkin oleellista nimenomaan kummankin vanhemman huomioiminen.

Tuloksissa viitattiin paikoitellen myös haastavissa tilanteissa olevien perheiden tuen tarpeisiin, jotka voivat olla palvelukokonaisuuden näkökulmasta joko yleisen tuen, erityisen tuen tai lasten suojelun tarpeita. Alatalo ja kumppanit (2019) ovat kuitenkin kuvailleet monia haasteita eri tasoisten tuen tarpeiden määrittelyyn suhteen. Haasteita on etenkin Sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaisen erityisen tuen ja Lastensuojelulain (2007/417) mukaisen suojelun tarpeen välisessä rajanvedossa. Tällöin pohditaan käytännössä sitä, riittävätkö perheen tilanteeseen sosiaalihuollon mukaiset palvelut vai onko tilanteessa tarpeen lastensuojelun asiakkuus. Tuen määrittelymisen haasteet voivat näkyä myös niin, että erityinen tuki liitetään tilanteisiin, joissa perheellä on tarvetta pitkäaikaiselle tuelle, vaikka todellisuudessa äkilliset muutokset ja kriisitkin voivat aiheuttaa perheille

tilapäisen tarpeen erityiseen tukeen. (Alatalo et al., 2019, pp. 13 & 18.) Nämä esimerkit kuvailevat sitä, kuinka hankalaa perheiden tuen tarpeiden tarkkarajainen määrittely on. Tästä syystä ammattilaisten tulee haastavissa tilanteissa käyttää omaa harkintakykyään ja ammattitaitoaan tarkoituksenmukaisten palveluiden tarjoamiseksi.

Haastavassa elämäntilanteessa olevien vanhempien joukko on joka tapauksessa hyvin moninainen. Lapsi- ja perhepalveluissa on paljon kohdennettua tukea tietyille asiakasryhmille, mutta on edelleen monia vanhemmuuteen liittyviä osa-alueita, joihin ei edelleenkään ole valmiuksia puuttua perhepalveluissa, ja vastuu perheiden tilanteista jää yksittäisten työntekijöiden harteille. Lapsi- ja perhepalvelussa kirjallisia toimintatapoja ei ole esimerkiksi vanhemman syyllisyydentuntoon, vanhempien ja lapsen väliseen riittämättömään aikaan tai vanhempien ylihuolehtivuuteen ja yksinäisyyteen liittyvissä huolissa (Halme et al., 2014, p. 58). Taitoja ja menetelmiä perheiden erilaisiin haasteisiin tarvitaan siis lisää.

7.3 Yhteisvanhemmuuden tukeminen luontevana osana ammattilaisten toimintaa

Yhteisvanhemmuuden tuki käytännössä koostui ammattilaisen toiminnan luomista perusedellytyksistä sekä käytännön tuen sisällöistä. Tukitoimien antamisen peruslähtökohdat keskittyivät nimenomaan ammattilaisten omaan toimintaan, joka luo mahdollisuudet yhteisvanhemmuuden huomioimiselle. Ammattilaisen haasteena onkin toimia vanhempia kunnioittaen ja samalla erilaisiin epäkohtiin ja oletuksiin puuttuen.

Yhteisvanhemmuutta arvioidessa ammattilaisten tulee olla tietoisia omista käsityksistään ja mielipiteistään sekä kulttuurisista variaatioista, kuten teoreettisessa viitekehyksessäkin tuli esille. Myös Autonen-Vaaraniemi (2019, 373) tuo esille, että perheammattilaisen tulisi ymmärtää ja tunnistaa oman perhetaustan, arvojen, persoonallisuuden, kulttuurin ja historian vaikutukset työssään. Esimerkiksi ammattilaisen keskittyminen perheiden kahden ihmisen välisiin suhteisiin

voi johtaa äidin ja lapsen välisen suhteen korostumiseen, ja siihen, että yhteisvanhemmuuden kysymyksiä käsitellään äidin kautta (McHale, 2011, p. 151). Fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet ammattilaiset korostivat koko perheen huomiointia tukemisessa, mikä viittaisi siihen, että perheen asioita ei käsitellä vain äidin kautta. Tämä, kuten myös muut ammattilaisten henkilökohtaiset käsitykset, vaativat kuitenkin lisää tutkimusta.

Tuen käytännön sisällöt voidaan jakaa karkeasti niihin, joissa keskitytään keskustelemiseen ja niihin, joissa keskitytään osapuolten aktivoimiseen ja huomioimiseen. Keskusteluiden käymisen ja sujuvan yhteisvanhemmuuden perustana on dialogin rakentaminen vanhempien välille. Vähintäänkin yhtä tärkeää on kuitenkin keskustelut vanhemmuuden jakamisesta. Vanhempien kanssa työskennellessä olisikin tärkeää esittää kohdennettuja kysymyksiä kaikkiin yhteisvanhemmuuden osa-alueisiin liittyen (Hock & Mooradian, 2013, p. 327). Ammattilaisten tulisi muistaa myös määritellä asiakkaille, mitkä asiat yhteisvanhemmuudessa ovat sujuneet ja mitkä asiat vaativat eniten muutosta, jotta kasvatusympäristö olisi mahdollisimman terve (McHale, 2011, p. 162). Ammattilaiset kävivät yhteisvanhemmuuden komponentteihin liittyviä keskusteluita asiakkaiden kanssa, mutta eivät välttämättä tiedostaneet kaikkia yhteisvanhemmuuden elementtejä. Tällöin esimerkiksi juuri kehityskohtien tai positiivisten asioiden osoittaminen asiakkaille voi olla vaikeaa.

Autonen-Vaaraniemi (2019) on puolestaan tutkinut perheammattilaisten asemoitumista eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Perheammattilaisten suhtautumistavat voidaan jakaa kolmeen kehykseen; vanhempien yhdenveroisen kohtaamisen ihanteen kehys, lapsen edun ja yhteistyövanhemmuuden ihanteen kehys ja arjen vanhemmuuden kokemusasiantuntijuuden kehys. Näissä kehyksissä on selkeitä yhtäläisyyksiä tutkimuksen tuloksiin. Ensimmäiseksi mainitun kehyksen mukaan perheammattilaiset korostavat työssään vanhempien tasapuolisuutta ja avointa suhtautumista huoltoriitatilanteissa, erilaisuuden kunnioitusta sekä empaattisuutta. Toisessa kehyksessä vedotaan sen nimenkin mukaisesti lapsen etuun ja toivotaan vanhempien väliselle yhteistyölle jatkuvuutta ja joustaa.

vuotta. Kolmas arjen kokemusasiantuntijuuteen liittyvä viitekehys tuo esille perheammattilaisten omia kokemuksia perhe-elämästä ja myös asiakkaiden kokemuksia. Ammatillaiset kiinnittivät asiakkaiden kokemuksissa huomioita erityisesti arjen työnjakoon, lapsen ja vanhemman väliseen hoivasuhteeseen sekä vanhemmuuskokemuksiin. (Autonen-Vaaraniemi, 2019, pp. 367–373.) Kaikki tutkimuksessa esiin tulleet ammattilaisten käytännön tukemisen tavat ovat liitettävissä edellä mainittuihin kehyksiin. Esimerkkeinä mainitsen kummankin vanhemman huomioimisen osana vanhempien yhdenveroisen kohtaamisen ihanteen kehystä sekä lapsen näkökulman esille tuomisen ja dialogin rakentamisen osana lapsen edun ja yhteistyövanhemmuuden ihanteen kehystä.

Ehkä olennaisinta vanhempien kanssa työskennellessä onkin tuoda lapsen näkökulmaa esille. Myös Böök ja Terävä (2019, p. 4) ovat todenneet, että toimivan yhteisvanhemmuuden tärkein arvo ja edellytys on lapsen ensisijaisuus. Ammatillaiset ymmärtävät tämän työssään hyvin. Lapsen näkökulmaa konfliktitilanteissa tuodaan vanhempien kanssa työskennellessä esille, mutta kaikissa tilanteissa lapsia ei välttämättä pystytä suoraan haastattelemaan. Lapsen havainnot yhteisvanhemmuuden rakenteesta ja dynamiikoista ovat tärkeä osa yhteisvanhemmuuden arviointia, vaikka sen usein unohdetaankin (McHale, 2011, p. 163).

McHale (2011) korostaa yhteisvanhemmuuden laadun arvioinnin lisäksi vanhemmuudessa mukana olevien aikuisten selvittämistä. Usein perheenjäsenet itse tietävät parhaiten, ketä perheeseen kuuluu, mutta asiaa voidaan tutkia myös visuaalisia ekogrammeja hyödyntämällä. Yhteisvanhemmuuden kontekstissa tärkeää olisi hyödyntää ekogrammeja, joissa vanhemmat määrittelevät perheelle tärkeitä ihmissuhteita lapsen näkökulmasta. (McHale, 2011, pp. 155–156.) Haastatteluissa yksi ammattilaisista mainitsi käyttävänsä ekogrammeja menetelmänä työssään, mutta muuten lähipiirin kartoittaminen tapahtui keskusteluiden kautta. Perhesuhteiden kartoittamista voitaisiinkin jatkossa edistää visuaalisilla menetelmillä.

Ammattilaiset siis toteuttivat yhteisvanhemmuuden periaatteita työssään aikaisemman työkokemuksen ja osaamisen perusteella. Yhteisvanhemmuuden

kannalta hyödyllisiksi nähtiin yksittäiset työmenetelmät, joita käytettiin perheiden tilanteiden ja suhteiden hahmottamiseen. Muutoin ammattilaiset hyödynsivät tukemisen sisältöjä rutiininomaisesti omassa työssään, ja heidän keskuudessaan onkin löydettävissä monia yhteisesti jaettuja ajatuksia ja periaatteita yhteisvanhemmuuden tukeen liittyen.

7.4 Tutkimuksen rajoitukset ja aiheet jatkotutkimukselle

Kahdesta aineistosta oli mahdollista saada monipuolista tietoa vanhemmuuden ja yhteisvanhemmuuden tukemisesta lapsi- ja perhepalveluissa. Dokumentti-analyysin aineisto ei kuitenkaan antanut paljoakaan tietoa yhteisvanhemmuuteen liittyen, joten sen painoarvo oli tuloksissa huomattavasti haastatteluaineistoa vähäisempi erityisesti yhteisvanhemmuuden käytännön tuen kohdalla. Voidaankin pohtia, millaisten menetelmien ja aineistojen hyödyntäminen olisi tarkoituksenmukaista nimenomaan yhteisvanhemmuuden tutkimuksessa. Fokusryhmähaastattelut palvelivat tämän tutkimuksen tarkoituksia hyvin, myös siksi, että sopivat menetelmänä erityisesti kehittämistyöhön (Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1512).

Tässä tutkimuksessa tuloksiin vaikutti myös fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden ammattilaisryhmien kokoonpanot. Jokaisessa ryhmässä oli mukana ammattilaisia eri palveluista, mutta esimerkiksi eräässä ryhmässä oli useampi ammattilainen neuvolasta, ja kahdessa fokusryhmässä ei ollut ollenkaan edustajia kolmannelta sektorilta tai varhaiskasvatuksesta. Fokusryhmän kokoamisessa ei tule kuitenkaan keskittyä tilastolliseen edustettavuuteen vaan tärkeintä on, että ryhmäläiset tuovat tutkittavaan ilmiöön erilaisia näkökulmia (Mäntyranta & Kaila, 2008, p. 1509). Tämän osalta tutkimuksessa onnistuttiin. Joka tapauksessa tutkittaessa yhteisvanhemmuuden ilmiötä lapsi- ja perhepalveluiden näkökulmasta on tärkeää huomioida kaikki vanhemmuuden tuen kannalta olennaiset tahot. Näistä keskeisimpiä ovat mielestäni pikkulapsiperheiden

kanssa työskentelevät ammattilaiset peruspalveluissa, kolmannen sektorin toimijat, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen edustajat sekä erityisen tason perhepalveluiden ammattilaiset.

Tutkimuksen kokonaisvaltaisen luotettavuuden kannalta on tarkasteltava myös aineistojen analyysivaiheita. Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin joustavasti sisällönanalyysin yleisesti hyväksytyjä periaatteita ja vaiheita. Sisällönanalyysissa haasteena on kuitenkin tekstin johdonmukainen ja luotettava luokittelu, etenkin kun analyysia tehdään manuaalisesti. Virheiden mahdollisuus kasvaa tutkijan koodatessa aineistoa tietokoneen sijaan. Analyysin luotettavuutta voidaan kuitenkin parantaa useilla koodauskerroilla ja useampien koodaajien hyödyntämisellä. (Weber, 1990.) Tässä tutkimuksessa opinnäytetyön tekijä kävi aineistoa läpi useampaan kertaan ennen analyysia ja analyysin aikana. Tutkimuksen toteuttamisen yhteydessä myös analyysin vaiheet kuvailtiin tarkasti lukijalle.

Kahden toisistaan erillisen aineiston hyödyntäminen ja niistä saatujen tulosten esittäminen rinnakkain oli myös haasteellista. Jouduin rajaamaan muutamia ilmiön kannalta tärkeitä aiheita ulkopuolelle. Palvelujärjestelmän toimintaa tutkiessa on myös haastavaa päästä käsiksi erilaisten tutkimuotojen sisältöihin, joten on mahdollista, että toisenlaisia aineistoja hyödyntämällä tai toisenlaisilla ryhmäkokoontamilla tulokset olisivat olleet erilaisia. Niin perhekeskusverkostojen kuin ammattilaistenkin toiminta on hyvin paikallista ja vaihtelevaa, joten sen kuvaaminen ajankohtaisella tavalla on pulmallista. Tutkimuksessa tehtiin kuitenkin paikallisesti varsin kattava katsaus yhteisvanhemmuuden tuen järjestämiseen.

Tässä tutkimuksessa ei keskitytty arvioimaan perhekeskustoimintaa tai sen maakunnallista kehittämis- ja toimeenpanotyötä laajemmin, mutta kyseiseen asiaan tulisi ehdottomasti syventyä tulevaisuudessa enemmän. LAPE-hankkeen loppuraportissa nimittäin ilmenee, että kuntien sosiaali- ja terveys- sekä sivistystoimet arvioivat vanhemmuuden, parisuhteen ja erotilanteiden tuen toimivan parhaiten heidän alueensa perhekeskuksen palveluista (Owal Group Oy, 2019, p.

36). Näiden palveluiden tarjoamien tukitoimien arviointia tulisi jatkaa. Perhekeskusten kehittäminen jatkuukin edelleen vuosina 2020-2023 osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa (Pelkonen et al., 2020, p. 4).

Perhekeskusverkoston toimintaa on aikaisemmin arvioitu muun muassa perheille annetun varhaisen tuen näkökulmasta kunnille suunnatun kyselytutkimuksen muodossa. Tällöin osallistujilta pyydettiin kuvauksia varhaisen tuen palveluista, vertaisryhmätoiminnasta, kolmannen sektorin toiminnasta, ehkäisvästä parisuhdetyöstä, kohtaamispaikoista sekä vanhempien ja lasten osallisuudesta. (Halme et al., 2012.) Edellä mainituista osa-alueista etenkin vertaisryhmätoiminnan ja kohtaamispaikkojen tarjoaminen vanhemmille olivat tutkimieni perhekeskusverkostojen vahvuuksia. Vanhempien ja lasten osallisuuden toteutumista en puolestaan käsitellyt tässä tutkimuksessa, mutta siihenkin olisi tärkeää syventyä tulevaisuudessa. Perhekeskusverkostot eivät tarjoa ainoastaan tukea vanhemmuuteen vaan myös edistävät perheiden osallisuutta ja hyvinvointia monin yhteisöllisin keinoin.

Jätin oman tutkimukseni ulkopuolelle myös moniammatillisuuden tarkastelemisen, joka oli selkeästi yhteydessä yhteisvanhemmuuden tukemiseen. Joissakin palveluissa ei ollut omia työskentelytapoja yhteisvanhemmuuden tueksi, jolloin muiden toimijoiden rooli vanhempien tukemisessa korostui. Yksi keskeisimmistä keinoista vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisessa onkin moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen, jonka myötä vanhemmille pystyttäisiin tarjoamaan apua viiveettä ja räätälöidysti (Hakulinen, 2019, p. 26). Jatkotutkimuksessa tämä on hyvä ottaa huomioon, sillä moniammatillista työskentelyä tarkastelemalla voidaan saada lisää tietoa tuen eri muodoista palvelukentällä. Tämän myötä olisi mahdollista jakaa vastuuta vanhemmuuden tuen toteuttamisesta eri toimijoiden kesken sen sijaan, että yksilöllistä ja kohdennettua tukea tarjottaisiin vain rajatusti tietyissä palveluissa.

7.5 Käytännön johtopäätökset

Perhekeskusverkostojen toiminnassa keskityttiin vuoden 2019-2020 kokousmuistioiden perusteella pääosin toiminnan vakiinnuttamiseen ja verkostotoimijoiden sujuvan yhteistyön kehittämiseen. Vanhemmille tarjottiin palveluohjausta sekä mahdollisuuksia osallistua tapahtumiin ja kolmannen sektorin toimintaan. Onkin todettu, että mitä paremmin kunnissa on sovittu perhekeskustoimijoiden yhteistoiminnasta, sitä paremmin toteutuivat myös muun muassa vanhemmille tarjottu vertaistoiminta, varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja kohdennettu varhainen tuki (Halme et al., 2012, p. 8). Myös kokousmuistioissa on havaittavissa tällainen toiminnan vakiinnuttamisen vaihe, jossa korostuu kolmannen sektorin toimijoiden osallistaminen verkostotoimintaan ja tätä kautta tukitoimien kehittäminen.

Tämän tutkimuksen perusteella sekä myös kunnille suunnatun kyselytutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että kehittämiskohtia on varhaisen tuen palveluissa ja ehkäisevässä parisuhdeyhteydessä. Ehkäisevää parisuhdeyhteyttä toteutetaan perhekeskusten mukaan eniten neuvoloiden ja kolmannen sektorin toimijoiden toiminnan yhteydessä (Halme et al., 2012, p. 59). Tämä pitää varmasti paikkaansa, mutta tässä tutkimuksessa ei havaittu ehkäisevän parisuhdeyhteyden sisältöjä perhekeskusverkostojen kokousmuistioissa. Kuten aikaisemminkin tuli esille, neuvoloissa vanhemmuuden ja parisuhteen tukea toteutetaan muun muassa määrääikäisten terveystarkastuksien ja kotikäyntien muodossa (Hakulinen, 2019, pp. 23-25), mutta voidaan kyseenalaistaa, saadaanko näiden palveluiden kautta tarpeeksi kohdennettua tukea parisuhdeongelmiin tai esimerkiksi yhteisvanhemmuuden kysymyksiin.

Kokousmuistioiden perusteella perhekeskusverkostoissa tarjotaan monia valtakunnallisestikin tärkeiksi määriteltyjä palveluita vanhemmille, mutta kohdennettuja tukitoimia parisuhteeseen tai vanhempien väliseen yhteistyöhön oli havaittavissa oman tutkimukseni perusteella hyvin vähäisesti. On kuitenkin muistettava, että perhekeskusverkoston tapaamisissa ei ole välttämättä tarkoituskaan jakaa periaatteellisia tai menetelmällisiä seikkoja toimijoiden välillä tai

kyseisiä keskusteluita ei mahdollisesti ole kirjattu tutkimuksessa hyödynnettyihin kokousmuistioihin. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen toteuttamisen linjauksia ja tavoitteita voidaan tallentaa myös esimerkiksi perhekeskusten toimintasuunnitelmiin tai maakunnallisiin hyvinvointisuunnitelmiin (Pelkonen, 2019, p. 111), joita tarkastelemalla tulokset voisivat olla erilaisia.

Tutkimuksen pohjalta keskeinen havainto kuitenkin on, että perhekeskusverkoston tuottamissa palveluissa olisi periaatteen tasolla mahdollista tuoda esiin yhteisvanhemmuuden tukemista, sillä edellytykset ja tarvittavat työmuodot ovat siihen jo valmiina. Perhekeskustoiminnan lähtökohdaksi onkin mainittu, että perhekeskukset voisivat toimia koordinoivina tahoina nimenomaan vanhemmuuden tuen yhtenäisten linjausten valmistelussa yhteistyössä oppilaitosten kanssa (Pelkonen, 2019, p. 108) ja miksei myös muidenkin palveluiden kanssa. Tulevaisuudessa perhekeskusten palveluverkostoissa voitaisiinkin keskittyä yhteisen linjan löytämiseen vanhemmuuden tuen saralla. Perheiden kannalta on toki olennaista, että palveluihin ohjataan tehokkaasti ja verkostotyöskentely toimijoiden välillä toimii, mutta kehittämisen ei tule loppua siihen. Vanhemmuuden tuen kannalta on tärkeää löytää tehokkaita keinoja puuttua perheiden haasteisiin yhteneväisellä ja systemaattisella tavalla, tutkimustietoon nojaten. Sihvonen (2018a, p. 135) on todennut tutkimuksessaan, että Suomessa varhaiset vanhemmuuteen kohdistuvat interventiot keskittyvät vanhempien valmiuksien vahvistamiseen ja heidän sisäisten resurssien ja asiantuntijuuden tukemiseen, joten myönteisiä viitteitä vanhemmuuden tuen kehittämisestä on saatavilla.

Sama pätee myös ammattilaisten toimintaan. Ammattilaiset kuvailivat fokusryhmähaastatteluisa paljon yhteisvanhemmuuden kannalta tärkeitä sisältöjä, joita he käsittelevät työssään vanhempien kanssa. Fokusryhmähaastatteluiden perusteella oli mahdollista koota yhteen tämänhetkisiä yhteisvanhemmuuden tukemiseen liittyviä keinoja lapsi- ja perhepalveluissa. On kuitenkin tärkeää tehdä eronteko vanhemmuuden tukemisen ja yhteisvanhemmuuden tukemisen välillä. Vanhemmuuden tuki voi olla tiedollista ja emotionaalista tai keskittyä konkreettisiin kodin ja lastenhoidon sekä arjen hallinnan kysymyksiin (Pelkonen,

2019, p. 108). Yhteisvanhemmuuden tuki on puolestaan nimenomaan vanhempien välisten ilmiöiden, konfliktien ja yhteistyön, käsittelemistä yhteisesti. Onkin huomioitava, että ammattilaisilla voi olla keskenään hyvin erilaisia käsityksiä yhteisvanhemmuuden tuesta ja käsitteestä. Yhteisvanhemmuuden tukemisen käytäntöjen vahvistaminen tulisikin alkaa yhteisten käsitteiden ja tavoitteiden määrittelyllä. Yhteisvanhemmuuden kysymyksiä tulisi käsitellä ennaltaehkäisevästi eikä ainoastaan vanhempien erotilanteissa tai muissa haastavissa elämänvaiheissa.

Tuloksissa ilmeni myös, että ammattilaiset kaipaavat monien työmuotojen systemaattisempaa hyödyntämistä palveluissa, esimerkkinä vertaistuen eri muodot tai vanhemmuuden huomioimiseen keskittyvät kysymyspatteristot. Vanhemmuuden tuen toteuttamisessa voitaisiinkin jatkossa hyödyntää yhä enemmän tutkittuja interventioita, ohjelmia ja menetelmiä. Vanhemmuuden tuen osalta ei kuitenkaan ole löydettävissä yhtä oikeaa tapaa tukea tai yhtä oikeaa teoreettista viitekehystä. Suomessa haasteena on niiden rakenteiden ja prosessien puuttuminen, joiden kautta näyttöön perustuvia menetelmiä olisi mahdollista toimeenpanna ja tukea aina paikalliselle tasolle saakka. (Laajasalo & Santalahti, 2019, pp. 46 & 50.) Tähän puutteeseen tulee keskittyä kansallisessa kehittämissä. Perheinterventioita koskevassa kirjallisuuskatsauksessaan Alakärppä, Sevón & Rönkä nostavat esille myös kysymyksen siitä, ovatko perhevalmennukset Suomessa sisällöltään ja työmuodoiltaan ajanmukaisia ja tulisiko perheiden palveluita vahvistaa yhdistelemällä teknologisia ratkaisuja kasvokkaiseen vuorovaikutukseen (Alakärppä et al., 2019, p. 23). Vanhempien tukemiseen liittyvään menetelmäosaamiseen kytkeytyy siis edelleen monenlaisia haasteita niin toimeenpanon tasolla kuin sisällöllisestikin.

Toisin sanoen kaikki keskeisimmät käytännön johtopäätökset liittyvät yhteen teemaan: yhteisvanhemmuuden systemaattisen tukemisen varmistaminen. Vanhemmuuden, parisuhteen ja etenkin yhteisvanhemmuuden tukemisen kentästä on luotava jatkossa selkeämpi kokonaisuus palveluiden, ammattilaisten sekä asiakkaiden näkökulmasta. Ammattilaisten työhön voisi löytyä tukea esimerkiksi hyödyntämieni tutkijoiden, McHale (2011) sekä Hock ja Mooradian

(2013), teoreettisten ajatusten kautta. Muutoin on tärkeää, että perhekeskusten kehittämistyössä keskitytään edellä lueteltuihin teemoihin eli yhteneväisten ja asiakaslähtöisten ratkaisujen ja kokonaisuuksien luomiseen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli paikata tutkimuksellista aukkoa yhteisvanhemmuuden tuen järjestämisessä ja selvittää yhteisvanhemmuuden ilmiön yhteyksiä yhteiskunnallisiin instituutioihin. Olen edellä kuvaillut puutteita vanhemmuuden ja parisuhteen tuen järjestämisessä etenkin perhekeskusten näkökulmasta. Yhteisvanhemmuuden ilmiön yhteydestä lapsi- ja perhepalveluita järjestävien instituutioiden toimintaan voidaan todeta, että se on pitkälti vielä implisiittistä ja lähinnä mikrotasoilla havaittavaa. Lapsi- ja perhepalvelut tukevat vanhemmuutta ja vanhempien mahdollisuuksia toimia kasvattajina (Halme et al., 2014, p. 18), mutta nimenomaan yhteisvanhemmuuden tukeminen ei ole vielä julkilausuttu tavoite kansallisesti tai paikallisten toimijoiden keskuudessa. On kuitenkin positiivista, että siitä huolimatta ammattilaiset tukevat työssään vanhempien välistä yhteistyötä monin eri keinoin.

LÄHTEET

- Alakärppä, O., Sevón, E., & Rönkä, A. (2019). Tukea vanhemmuuteen valmistautumiseen: kirjallisuuskatsaus perhevalmennusohjelmien sisällöistä ja työmuodoista. *Perheterapia*, 35(1), 24–33.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alatalo, M., Miettunen, N., Liukko, E., Kettunen, N., & Normia-Ahlsten, L. (2019). *Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa* (Vol. 8). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Antila, M., Kyhä, H., Ahonen, P., Isoviita, M., Mäkelä, H., & Wirola, V. (2018). *Ota koppi - Kohti maakunnallisia lapsi- ja perhepalveluita*. Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA) -hanke.
- Aula, M. K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M., & Pelkonen, M. (2016). *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74904>
- Autonen-Vaaranieniemi, L. (2019). Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 27(4), 362–378. <https://doi.org/10.30668/janus.87982>
- Bauer, M. W. (2011). Classical Content Analysis: a Review. In M. W. Bauer & G. Gaskell (Eds.), *Qualitative Researching with Text, Image and Sound* (pp. 132–151). London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781849209731.n8>
- Bildjuschkin, K. (2018). *Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bildjuschkin, K. (2019). *Kasvatus- ja perheneuvonta: työnsisältöjen, työtehtävien, tavoitteiden ja työmenetelmien määrittely*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M., & Robson, K. (2012). *Focus Groups in Social Research*. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781849209175>

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40.
<https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Cowan, P. A., Cowan, C. P., & Knox, V. (2010). Marriage and fatherhood programs. *Future of Children, 20*(2), 205–230.
<https://doi.org/10.1353/foc.2010.0000>
- Daly, M. (2013). Parenting support policies in Europe. *Families, Relationships and Societies, 2*(2), 159–174. <https://doi.org/10.1332/204674313X666886>
- Deave, T., Johnson, D., & Ingram, J. (2008). Transition to parenthood: The needs of parents in pregnancy and early parenthood. *BMC Pregnancy and Childbirth, 8*(30), 1–11. <https://doi.org/10.1186/1471-2393-8-30>
- Dunkel-Schetter, C., Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1987). Correlates of Social Support Receipt. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(1), 71–80.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing, 62*(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine, 7*(3), 93–99.
<https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001>
- Feinberg, M. E. (2002). Coparenting and the transition to parenthood: A framework for prevention. *Clinical Child and Family Psychology Review, 5*(3), 173–195. <https://doi.org/10.1023/A:1019695015110>
- Feinberg, M. E. (2003). The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A Framework for Research and Intervention. *Parenting: Science and Practice, 3*(2), 95–131.
<https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302>
- Feinberg, M. E., Jones, D. E., Hostetler, M. L., Roettger, M. E., Paul, I. M., & Ehrenthal, D. B. (2016). Couple-Focused Prevention at the Transition to Parenthood, a Randomized Trial: Effects on Coparenting, Parenting, Family Violence, and Parent and Child Adjustment. *Prevention Science, 17*(6), 751–764. <https://doi.org/10.1007/s11121-016-0674-z>

- Feinberg, M. E., & Kan, M. L. (2008). Establishing Family Foundations: Intervention Effects on Coparenting, Parent/Infant Well-Being, and Parent-Child Relations. *Journal of Family Psychology, 22*(2), 253–263.
<https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.2.253>
- Feinberg, M. E., Kan, M. L., & Goslin, M. C. (2009). Enhancing coparenting, parenting, and child self-regulation: Effects of family foundations 1 year after birth. *Prevention Science, 10*(3), 276–285.
<https://doi.org/10.1007/s11121-009-0130-4>
- Feinberg, M. E., & Sakuma, K.-L. (2011). Coparenting interventions for expecting parents. In J. P. McHale & K. M. Lindahl (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems* (pp. 171–190). Washington DC: American Psychological Association.
- Gilligan, R. (2000). Family support: Issues and prospects. In J. Canavan, P. Dolan, & J. Pinkerton (Eds.), *Family Support: Direction from Diversity* (Vol. 13, Issue 1, pp. 1–14). Jessica Kingsley Publishers.
<https://doi.org/10.1163/221160098x00029>
- Gilmer, C., Buchan, J. L., Letourneau, N., Bennett, C. T., Shanker, S. G., Fenwick, A., & Smith-Chant, B. (2016). Parent education interventions designed to support the transition to parenthood: A realist review. *International Journal of Nursing Studies, 59*, 118–133.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2016.03.015>
- Greenbaum, T. (2011). *The handbook for focus group research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781412986151.n4>
- Hakovirta, M., & Rantalaiho, M. (2011). Family Policy and Shared Parenting in Nordic Countries. *European Journal of Social Security, 13*(2), 247–266.
<https://doi.org/10.1177/138826271101300203>
- Hakulinen, T. (2019). Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen äitiys- ja lastenneuvolapalveluissa. In T. Hakulinen, T. Laajasalo, & J. Mäkelä (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen: Teoriasta käytäntöön* (pp. 20–29). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hakulinen, T., Laajasalo, T., & Mäkelä, J. (2019). Johdanto. In T. Hakulinen, T.

- Laajasalo, & J. Mäkelä (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen: Teoriasta käytäntöön* (pp. 9–10). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, N., Kekkonen, M., & Perälä, M.-L. (2012). *Perhekeskukset Suomessa: Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Raportti 62/2012.
- Halme, N., & Perälä, M.-L. (2014). Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. In J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (Eds.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (pp. 216–226). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Halme, N., Vuorisalmi, M., & Perälä, M.-L. (2014). *Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa: Työntekijöiden näkökulma*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Raportti 4/2014.
- Hastrup, A. (2019). *Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma – kärkihankkeeseen liittyvät tehtävät: Toteuttamissopimuksen loppuarviointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 44/2019.
- Hastrup, A., Paavilainen, E., Kekkonen, M., Leikas, T., Kivineva, E., Pihlajamäki, V., & Lepistö, E. (2016). *Perhekeskus lasten ja perheiden palveluiden tarjoajana: Kehittämisprosessi JIK-kuntayhtymä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hastrup, A., Pelkonen, M., Heinämäki, L., & Kekkonen, M. (2013). Kaste-ohjelma, uusi orientaatio kehittämistyöhön. In A. Hastrup, M. Hietanen-Peltola, J. Janhukainen, & M. Pelkonen (Eds.), *Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen: Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi* (pp. 17–18). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hock, R. M., & Mooradian, J. K. (2013). Defining Coparenting for Social Work Practice: A Critical Interpretive Synthesis. *Journal of Family Social Work*, 16(4), 314–331. <https://doi.org/10.1080/10522158.2013.795920>
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Johansson, T. (2011). *Leksandsmodellen – familjeförberedelse som*

- utgångspunkt för familjecentralen. In M. Kekkonen, M. Montonen, & R. Viitala (Eds.), *Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer*. Nordiska ministerrådet.
- Jokinen, E. (2005). *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalland, M. (2019). Vahvuutta vanhemmuuteen tutkimuksen tuloksia: perhekahvila ja mentalisaatio. In T. Hakulinen, T. Laajasalo, & J. Mäkelä (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen Teoriasta käytäntöön* (pp. 38–44). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kalmari, H., & Mäkelä, J. (2016). *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*.
<https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/14/cover>
- Kuntalaki, Pub. L. No. 2015/410 (2015).
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kuntalaki>
- Laajasalo, T., & Santalahti, P. (2019). Näyttöön perustuvat vanhemmuuden tuen työmenetelmät. In T. Hakulinen, J. Mäkelä, & T. Laajasalo (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen: Teoriasta käytäntöön* (pp. 45–52). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-357-1>
- Lastensuojelulaki, Pub. L. No. 2017/417 (2007).
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Mäkelä, J. (2013). Ehkäisevät palvelut kunniaan. In A. Hastrup, M. Hietanen-Peltola, J. Janhukainen, & M. Pelkonen (Eds.), *Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen: Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi* (pp. 19–22). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Raportti 3/2013.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf?sequence=1
- Mangelsdorf, S. C., Laxman, D. J., & Jessee, A. (2011). Coparenting in two-parent nuclear families. In J. P. McHale & K. M. Lindahl (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems* (pp. 39–60). Washington

- DC: American Psychological Association.
- Mäntyranta, T., & Kaila, M. (2008). Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim*, 124, 1507–1513.
<http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>
- Marklund, K., Andershed, A.-K., Andershed, H., Kalland, M., Kouvonen, P., Ogden, T., Oldrup, H., Sundell, K., & Simic, N. (2012). *Nordic children - Early intervention for children and families*. Nordic Centre for Welfare and Social Issues.
http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/415/Inspirationshäften/5ENG_LR.pdf
- McCulloch, G. (2005). *Documentary research in education, history and the social sciences* (1st ed.). London: Routledge.
- McHale, J. P. (2011). Assessing coparenting. In J. P. McHale & K. M. Lindahl (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems* (pp. 149–170). Washington DC: American Psychological Association.
<https://doi.org/10.1037/12328-000>
- McHale, J. P., & Irace, K. (2011). Coparenting in diverse family systems. In J. P. McHale & K. M. Lindahl (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems* (pp. 15–39). Washington DC: American Psychological Association.
- Moring, A., & Kerppola, J. (2019). Moninaiset perheet perhepalveluissa - missä menemme vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisessa. In T. Hakulinen, T. Laajasalo, & J. Mäkelä (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen Teoriasta käytäntöön*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Möttönen, S., & Kettunen, P. (2014). Sosiaalipalvelut kuntien hallinto- ja palvelurakenteiden muutoksessa. In R. Haverinen, M. Kuronen, & T. Pösö (Eds.), *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus* (pp. 109–124). Tampere: Vastapaino.
- Owal Group Oy. (2019). *Lape-kärkihankkeen arviointi*.
https://stm.fi/documents/1271139/13111556/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf/3efbd6b7-c22f-ef66-b412-4b3b521d9512/Loppuraportti+LAPE_arviointi+8.3.2019_final.pdf.pdf

- Pelkonen, M. (2019). Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki perhekeskuksen ydintehtävänä. In T. Hakulinen, T. Laajasalo, & J. Mäkelä (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen Teoriasta käytäntöön* (pp. 106–113). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pelkonen, M., Hastrup, A., Normia-Ahlsten, L., Halme, N., Kekkonen, M., Kiviruusu, O., Liukko, E., Lämsä, R., & Muranen, P. (2020). *Perhekeskukset Suomessa 2019 Kehittämisen tilanne ja työn jatkuminen*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139242/URN_ISBN_978-952-343-461-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pelkonen, M., Kolimaa, M., & Puumalainen, T. (2013). Johdanto. In M. Pelkonen, T. Hakulinen-Viitanen, M. Hietanen-Peltola, & T. Puumalainen (Eds.), *Hyvinvointia useammille - Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat* (pp. 5–10). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Perälä, M.-L., Halme, N., & Kanste, O. (2014). Lapsiperheiden kokemus palveluiden saatavuudesta ja riittävydestä. In J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (Eds.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (pp. 228–241). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Petren, R. E., Ferraro, A. J., Davis, T. R., & Pasley, K. (2017). Factors Linked with Coparenting Support and Conflict After Divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, 58(3), 145–160. <https://doi.org/10.1080/10502556.2017.1300013>
- Pölkki, P., Vornanen, R., & Colliander, R. (2016). Kriittiset lastensuojelun asiakkaille myönteisiä vaikutuksia tuottavat tekijät intensiivisessä perhetyössä. *European Journal of Social Work*, 19(3–4), 500–518.
<https://doi.org/10.1080/13691457.2015.1137868>
- Prior, L. (2011). *Using documents in social research*. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.4135/9780857020222>
- Pruett, M. K., & Donsky, T. (2011). Coparenting after divorce: Paving pathways for parental cooperation, conflict resolution and redefined family roles. In J. P. McHale & K. M. Lindahl (Eds.), *Coparenting: a conceptual and clinical examination of family systems* (pp. 231–250). Washington DC: American

- Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12328-000>
- Raatikainen, T., & Koivuniemi, S.-S. (2019). Isäneuvola vanhemmuuden ja parisuhteen tukena Pohjois-Karjalassa. In T. Hakulinen, T. Laajasalo, & Mäke (Eds.), *Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen: Teoriasta käytäntöön* (pp. 119–120). Helsinki: Gaudeamus.
- Rautio, S. (2016). *Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Salmi, M., & Lammi-Taskula, J. (2014). Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. In J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (Eds.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (pp. 38–51). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Savola, S., & Kaukonen, P. (2018). Osaamis- ja tukikeskus (OT-keskus): vaativat eropalvelut. In K. Bildjuschkin (Ed.), *Eropalveluilla kohti sovinnollisuutta* (pp. 10–16). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Schoppe-Sullivan, S. J., Brown, G. L., Cannon, E. A., Mangelsdorf, S. C., & Sokolowski, M. S. (2008). Maternal gatekeeping, coparenting quality and fathering behavior in families with infants. *Journal of Family Psychology*, 22(3), 389–398. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.3.389>
- Sihvonen, E. (2018a). Early interventionist parenting support: the case study of Finland. *Families, Relationships and Societies*, 7(1), 123–139. <https://doi.org/10.1332/204674316X14552878034703>
- Sihvonen, E. (2018b). Parenting Support Policy in Finland: Responsibility and Competence as Key Attributes of Good Parenting in Parenting Support Projects. *Social Policy and Society*, 17(3), 443–456. <https://doi.org/10.1017/S1474746417000550>
- Sipilä, J., & Österbacka, E. (2013). *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). *Sosiaalihuoltolain soveltamisopas*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80391>

- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). *Lapsi- ja perhepalvelujen kehittäminen jatkuu*. Valtioneuvosto. Tiedote 24.10.2019. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lapsi-ja-perhepalvelujen-kehittaminen-jatkuu>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2020). *Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystyö 2020-2022: Ohjelma ja hankeopas*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4136-6>
- Sosiaalihuoltolaki, Pub. L. No. 2014/1301 (2014). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Stevanovic, M., & Weiste, E. (2018). Keskustelunanalyysi ja fokusryhmien diskursiivinen tutkimus. In L. Haapanen, L. Kääntä, & L. Lehti (Eds.), *Diskurssitutkimuksen menetelmistä* (Issue 11, pp. 114–136). <https://doi.org/10.30660/afinla.68981>
- Suomen virallinen tilasto. (2019). *Perheet 2019*. Tilastokeskus. [Viitattu 27.9.2020] http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto. (2020). *Lastensuojelu 2019*. Tilastokeskus. [Viitattu 23.2.2021] <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020070146531>
- Sutton, C. (2016). *Promoting child and parent wellbeing: how to use evidence- and strengths-based strategies in practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Taylor, S. E. (2011). Social support: A review. In H. S. Friedman (Ed.), *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of health psychology*. (pp. 189–214). Oxford University Press.
- Terävä, J., & Böök, M.-L. (2019). Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen: mitä, miksi ja miten? In P. Hietanen, V. Keinonen, & M. Kettunen (Eds.), *Yhteistyövanhemmuuden käsikirja* (pp. 11–19). Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201904032066>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2015). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. In S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen, & J. Pietarinen (Eds.), *Tutkijan eettiset valinnat* (pp. 384–394). Helsinki: Gaudeamus.

- Uusimäki, M. (2005). Perhetyötäkö kaikki? In *Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20*.
- Valtioneuvosto. (2019). *Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö.
- Venturelli, E., Cabrini, E., Fruggeri, L., & Cigala, A. (2016). The study of Triadic Family Interactions: the Proposal of an Observational Procedure. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 50(4), 655–683.
<https://doi.org/10.1007/s12124-015-9335-1>
- Viitala, R., Kekkonen, M., & Halme, N. (2011). Familjecenter i Finland - ett nytt verksamhetsätt inom tjänster för barn och familjer. In M. Kekkonen, M. Montonen, & R. Viitala (Eds.), *Familjecenter i Norden – en resurs för barn och familjer*. Nordiska ministerrådet.
- Viitala, R., Kekkonen, M., & Paavola, A. (2008). *Perhekeskustoiminnan kehittäminen: PERHE-hankkeen loppuraportti*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Weber, B. R. (1990). *Basic content analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
<https://doi.org/https://dx.doi.org/10.4135/9781412983488>
- Westman, R., Haverinen, R., Ristikartano, V., Koivisto, J., & Malmivaara, A. (2005). *Perheinterventioiden vaikuttavuus - järjestelmällinen kirjallisuuskatsaus*. Helsinki: Stakes.

LIITTEET

Liite 1. Poisjätetyt alaluokat

POISJÄTETYT ALALUOKAT		
DOKUMENTTI-ANALYYSI	<p>Perheiden tiedottaminen</p> <p>10 koodia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Palvelutiedotus - Tiedottaminen - Perhekeskustoiminta tutuksi - Perhekeskusverkosto paikalle - Perheiden sitouttaminen - Sosiaalinen media - Markkinointi - Saavutettavuusongelmat - Wilmalla yhteys perheisiin - Ajankohtaiset kuulumiset 	<p>Vanhempien osallisuus</p> <p>8 koodia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Perheiden osallisuus - Ulkopuolisen toiminnan kehittäminen - Verkostoituminen - Yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa - Ammattilaisten yhteistyö - Alueellinen kehittäminen - Asiakaspalaute - Palvelukokonaisuuden hahmottaminen
HAASTATTELU-ANALYYSI	<p>Moniammatillinen työskentely</p> <p>7 koodia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteistyö muiden kanssa - Yhteistyötahot - Verkostotyöskentely - Monet toimijat - Yksilökeskeisestä systeemiin - Tiedon jakaminen - Työparityöskentely 	

Liite 2. Esimerkkejä haastatteluaineiston pelkistämisestä ja analyysin etene- misestä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Koodi	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
"se liittyy tohon sovitteluuun tosi vahvasti mun mielest tuo et niinkun, että se jotenki liittää sen vanhempien yhteistyön niiku sillee tai niiku kut-suu siihe yhteistyöhön vanhempia"	Sovittelu kut-suu vanhem-pia yhteistyöhön	Sovittelu	Eronjälkeinen yhteisvanhemmuus	Erytistilanteet	Erytyinen tuki
"jotenki niinkun myös niiku sen kunnioittaminen et et kaikkia niiku vanhemmuuden töitä ei tarvii pistää niiku tasan"	Tulee kunnioittaa sitä, ettei vanhemmuuden töitä tarvitse pistää tasan	Vanhempien kunnioitus	Perheiden kunnioittaminen	Ammattilaisten toiminta perustyössä	Tuki käytännössä
"aina ehdotan monesaki tilanteessa että et vaikka et se asiakkuus vaikka tääl meillä ei olis pelkästään äidin varassa vaan mä tota 'no hei mäpä soitan isälle"	Soitetaan isälle, ettei asiakkuus ole vain äidin varassa	Isien huomiointi	Kummankin vanhemman huomiointi	Menetelmät	Tuki käytännössä